

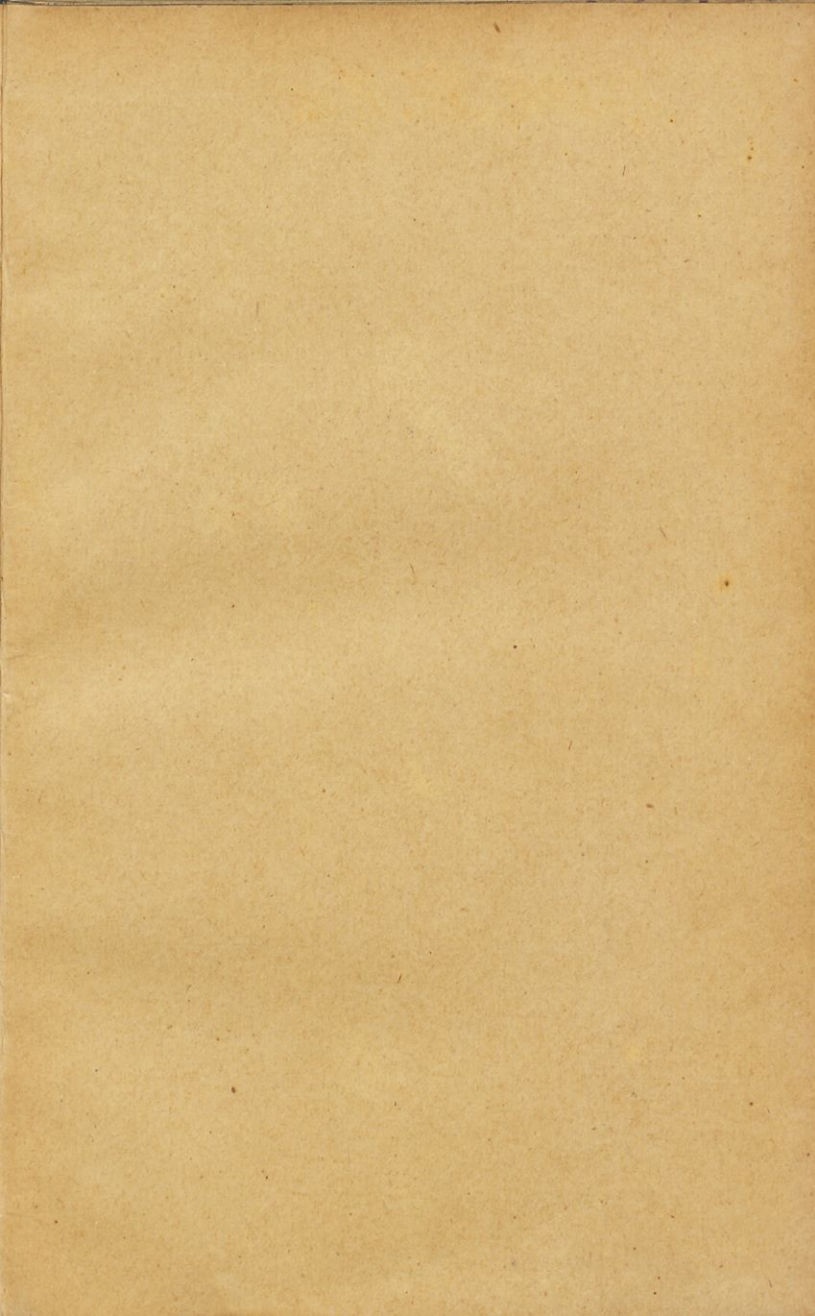
Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

37806

1

I-77 80
37806, VII, E, c.

VII, E, c. 37806

37806, VII, C, c

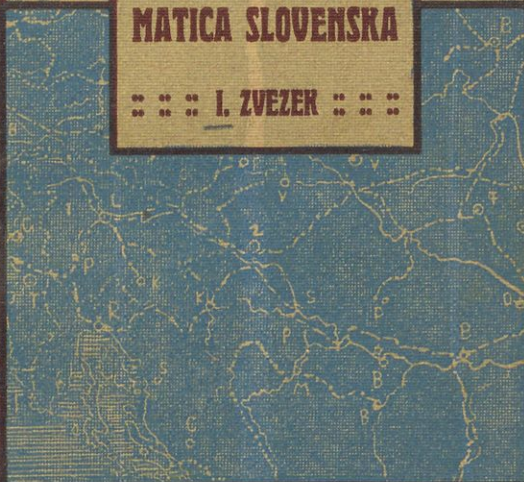
glavna knj.

HRVATSKA KNJIŽNICA

::: IZDAJA :::

MATICA SLOVENSKA

::: I. ZVEZER :::

::: UREDIL :::

DR. FRAN ILEŠIČ

: LJUBLJANA, 1906 :

TISEK KATOL. TISKARNE

STANKO VRAZ.

HRVATSKA KNJIŽNICA

IZDAJA
MATICA SLOVENSKA

I. ZVEZEK

UREDIL

DR. FRAN ILEŠIČ

LJUBLJANA, 1906

TISKALA KATOLIŠKA TISKARNA

03000872h

Narava ni postavila meje med Slovence in Hrvate, ustvarila jo je umetnost.

Hrvati in Slovenci smo sedaj v knjižnem jeziku in v književnosti dve slovanski individualiteti.

Brata sta šla z doma vsak na svojo stran.

Grešila pa sta zoper božji zakon, ker sta v mislih in dejanjih prezirala drug drugega.

Spoznala sta svoj greh in ga popravljata.

»Matica Hrvatska« in »Matica Slovenska« sta stopili v ožjo zvezo in sta na ta način kulturnim težnjam svojih narodov pokazali pot.

Plod te zveze je za Slovence »Hrvatska knjižnica«.

»Hrvatska knjižnica« naše Matice bode Slovence uvajala v književnost in vobče v kulturo hrvatsko. Kdor hoče smoter, mora hoteti tudi sredstva. Neizogibno sredstvo v dosego onega smotra pa je jezik. Zato mora »Hrvatska knjižnica« biti tudi uvod v hrvatski jezik.

Kdor hoče razumeti svet, naj pred vsem temeljito spozna svoj ožji dom; potem naj stopnjema ide dalje in si polagoma širi obzorje. V tem smislu se ozira »Hrvatska knjižnica« pred vsem na spise, ki so po vsebini in jeziku Slovincem bližji.

Iz stvarnih in financijelnih vzrokov uvaža »Hrvatska knjižnica« tudi starejšo hrvatsko književnost, ki je večini Slovencev dosle itak bila tuja.

Ni pa veličastnejše dobe v hrvatski prošlosti, ki bi se obenem tako tesno tikala nas Slovencev, nego je doba ilirska, doba Prešernova.

Zato zastavlja »Hrvatska knjižnica« baš z dobo ilirskega preporoda (1836—1848) ter prinaša v pričujočem prvem zvezku sliki ilirskih veljakov, Ljudevita Gaja in Stanka Vraza. Čez par let (1909|1910) bomo obhajali stoletnico njunega rojstva.

A. Šenoe krasni spis »Karanfil sa pjesnikova groba«, ki divotno razkriva veljavo in značaj vsega Prešerna, je izostal, ker ga že imamo v slovenskem prevodu.

»Hrvatsko knjižnico« naše Matice je treba presojati ne le z estetičnega, marveč tudi s kulturnozgodovinskega in jezikovnega stališča.

Pri presoji uredbe »Hrvatske knjižnice« gre beseda ne samo kritičarjem, ki motrijo bolj le predmet in njega umetniško obdelavo (obliko), marveč vsej čitajoči publiki; nje sodba o uredbi bo veljala toliko in bo tako mero-dajna, kakor sodba, ki jo izreče šolska mladina na koncu te ali one ure: »Danes smo pa razumeli« ali: »Danes smo se tega učili in naučili.«

Naglaski v tekstu bi mogli — tega se bojim — bolj motiti nego koristiti.

Slovniški uvod sem naknadno moral opustiti.

Dr. Fr. I.

KAZALO.

	Stran
Predgovor	
Ilirska doba	1
Nova doba:	
A. Ilirski časi v povesti in pesmi sedanje dobe	21
B. Naša zemlja	47

Slika Stanka Vraza in Lj. Gaja.

NAGLAS.

Gre nam le za mesto naglasa, ne za njega kvaliteto.

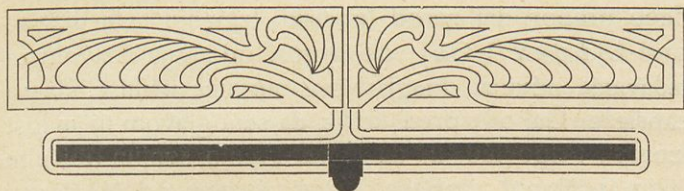
1. V hrvatskem jeziku nima zadnji zlog (končnica) nikdar naglasa.

2. Dvozložne besede je torej naglaševati vedno na prvem zlogu.

3. Na tri- in večzložnih besedah se naglas tudi rad pomika proti začetku besed.

4. Kjer v „Hrvatski knjižnici“ večzložne besede nimajo nikakega naglaska, se naglas ujema s slovenščino. Na „r“-u je iz tipografskih zlogov izostal naglasek.

Čitaj dvakrat, prvič posebno radi jezika, drugič radi vsebine.

ILIRSKA DOBA.

(1836—1848).

Baš onda, kad je Prešeren u „Kranjskoj Čbelici“ (1830—1833) objelodanjívaó plódove svoje svježe muze te je „Krstom pri Savici“ (1836) dao svjédočbu o svojem biću, próbudi se elementarnom silom u Zagrebu narodni i literarni život; krv i značaj dádoše mu Ljudevit Gaj i Stanko Vraz. To je ilirizam.

Dok su se Magjári sprémali na pósljednju návalu, kako će ópasati Hrvatsku mágjarskim jézikom, i dok su se hrvatski odaslaníci na zájedničkom sáboru (úgarskom) bórili, da se tomu ótmu, póčela se je u dómovini sábirati mlada četa domorodaca na vélika i ódlučna djela. God. 1834. urádiše već toliko, da je jedan izmedju braće smio javno izréci: „Ljubav naroda svoga u kráľjevstvu hrvatskom već je tolika, da ju níjednoj sili izkoriéniti ne će biti mogućé, nájmanje pako jednomu takovomu orsagu, s kojim je slóobodno kráľjevstvo naše samo u društvu.“ Mladež je sva kípjela i górpjela krasnom slutnjom ú srdcu, da je úpravo njima

Onda, kad tedaj, kadar (ko); *biće* bitje; *život* življenje (životopis); *dadoše* so dali; *dok* dokler, ko; *spremati* pripravljati; *oteti* odvzeti, osvoboditi, rešiti; *sabor, sabirati* zbor, zbirati; *uradiše* so storili; *rad* delo, *raditi* delati; *braća*, e (kakor: deca, e) bratje; *već že*; *orsag* madž. = dežela.

dano preporódiť narod hrvatski. Izmedju svih diže se prvi Ljudevit Gaj, da izprosi od kralja dózvolu za izdávanje nóvina. Magjari sve mogućé učiniše, da to zápriče. Gaj ode pred králja, da sam glavom tu milost izprosi. Pripoviédaju, da je car Franjo svojim óbìčnim lakim náčinom rázsjekao úzao záuzlan od Magjara i presudio: „Kad tiskaju nóvine Magjari, zášto ne bi i Hrváti!“ Skoro gódinu dana izčekivala se je ta ódluka, dok ne stiže u Zagreb mjéseca nóvembra 1834.

Gaj izda proglas za „Novine horvatske“ i „Danicu horvatsko-slavonsko-dalmatinsku“ 20. novembra kajkavskim još náriječjem. Sam on primio je ovo náriječje u Krapini s májčinim mliekom; zato mu je najmílije bilo, a opet u srdcu kajkavštine, u Zágrebu grádu, svemožno svécenstvo bilo je to náriječje posvetilo pórabom u crkvi i školi. Najviše od straha pred svécenstvom počne on ovim náriječjem pisati. . .

„Danica“ sinu punim svietlom desetoga januara 1835. sa známenitim príriječjem: Narod bez narodnosti jest tielo bez kosti. Uz Gaja stoji joj pri pórodu kólo mladih ljudi po imenu: Dragutin Rakovac, Ljudevit Vukotinovič, Pavao Štoss, braća Antun i Ivan Mažuranič i Vjekoslav Babukič. Káko su mladi bili, ovo im je prvi korak u velike ódnošaje živóta, a taj se njima sámima prikazívaše veličánstven, oni ósjećahu, da dónose zoru nove sreče i budúcnosti svomu národu, kako kaza o samom sebi i sviestni i pónosni njihov vodja:

Tamo mile njemu vile rajske dadu sile,
on se stane, sviet se gane, rodu zora svane.

Novine časnik; *ode* je odšel, (odoh = odšel sem); *glavom* osebno; *uzao*, *zauzlan* voz, *zavozlan*; *još* = še; *život* življenje (prim. životopis); *osjećati* čutiti; *svanuti* iz svatnuti, svetel = zasvitati, zdaniti se; *uz Gaja* poleg; *prikazívaše* je prikazoval.

Ako filozofi svjetskoga glasa ištu za politički prevrat ne učene, već praktične ljude, ako za duhovni prevrat u náuci ne ištu mnogo rada, već samo vélika i epohalna djela sjajnih umnika, za préporod obumrloga naroda moraju póstaviti zakon, da su ga jaki izvésti samo mladi odušévljeni ljudi. Tomu su svjedok novi preporóditelji Hrvatske. Nemaju oni brige za véliki imútak, već samo za čast i slavu, nemaju niti rázgranjena ódlična roda, da im steže život i misli u stare konstitucionalne forme; nema nitko od njih slavne prošlosti, a i mladjaha njihova jednaka dob svima zájedno prízivlje slogu, prijatéljstvo i bratimstvo. Pjesma prikazuje mládenački dio živóta jednoga naroda, a njima mladim je ona najkrásniji dio njihova živóta; ne samo žar mládsti njihove, već i sjaj vélike ideje slávenske daje pjesmi snagu, da od srdca u srdce dira, da osvaja mladež i da se njenim pjévanjem prélieva sveto čuvstvo národnosti u milijun srdaca svoga naroda, da bude jedan sviestan narod. Tako se rodi nova Hrvatska. . .

Kada su se póslanici hrvatski ljeti 1836 vratili sa zájedničkoga sáborá (ugarskoga) u dómovinu iza trogodišnjega téžkoga i múčnoga rada, našli su već dómovinu preóbraženu novim slávenskim duhom. Niema domovina, bez glaska narodnoga prije tri godine, pózdravljala ih je sada sa stotinu pjésama pjévanih iz hiljadu grla, jedna vatrénija od druge. „Danica horvatsko-slavonsko-dalmatinska“ je već odživjela jednu godinu te je primila na radost domorodaca naslov: „Danica ilirska“, a pisana je već novim pravo-

Već (tem)več, (mar)več; *nauka* nauk, znanje, znanost; *imutak* imetek; *stegnuti*, *stežem* stegniti, omejiti; *dio* del; *dob* doba, *jak* m očan, zmožen (jako!); *snaga* moč; *trogodišnji* trileten; *godina* leto; *rad* delo; *ih* jih; *hiljada* tisoč; *vatra* ogenj (vatre = ognjevit, Vatr oslav = Ignacij); *već* = že.

pisom, zábačena je kajkavština te je primljeno nárječe hércegovačko-štókavsko.

Sve je to novo, sve je krasno, sve je veselje novoga živóta. Gajev proglas za „Danicu“ toga novoga smjera može biti danas tkogod ne će razúmjeti, ali onda je titrao sváčijim srdcem i óstat će po našem mnienju spómenikom u póvijesti hrvatskoj, dok bude naróda, da ga čita.

„Evropa — veli Gaj u pozivu za „Danicu“ godine 1836 — prispodablja se sjedećoj djéovjki i u toj priliki s jednim pogledom vidimo, da ova djevojka rukama drži jednu na tri ugle ósnovanu liru, koju si na prsi náslanja. Ova lira glásila je u davnoj prošastnosti najugódnijim naravskim glasom, kada se još skladno složene strune milimi vjetrići gibaše. Ali jednoć pódigne se strahóvit vihar od juga i záhoda i zatim silna bura od ízhoda i sjevera — strune ódapnu se ter néstade sloge i milenih glasova.

Ova Evrope lira jest Ilirija... Odápete né-složne strune na ovoj liri jesu: Koruška, Gorica, Istrija, Kranjska, Štajerska, Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Dúbrovnik, Bosna, Crna gora, Hercegovina. . . Što možemo sada, gdje svaki za slogom úzdiše, bolje željeti, nego da se na vélikoj Evrope liri sve nésložne strune opet slože i slastjom úgodnih glasova próslave vjekóvitu mladost sjedeće djéovjke. A može li se igda pómisliti, da taj véliki cilj dostignemo, dokle se svaka struna po sebi tudjemu skladnoglasju prilagadja? Prestanimo svaki na svojoj struni brenkati, složimo liru u jedno soglasje, jerbo je i ona samo jédina, premda

Zabaciti zavreči (prim. predbacivati); *tkogod* kdorkoli (tko: kdo); *titrati* trepetati; *prošastnost* prošlost; *kada* kedaj, kadar, ko; *još* še; *gibaše* so gibali (e); *dostići*, *gnem* doseći; *igda* (i kdaj = kdaj, sploh kdaj); *jerbo* (jer bo) = ker.

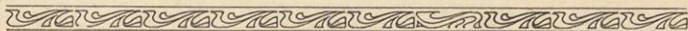
su njene strune svaka zase više ili manje od prvoga naravskoga glasa odaljene. . .“

Gaj je doista složio već prilično strune sa svojom „Danicom“, jer već čitamo pjesničke proizvode sa svih krajeva s podpisom: Ilir iz Hrvatske, iz Primorja, iz Slavonije, iz Štajera itd., zato i on veli: Književni je jezik jedan ciele Ilirije.

Prva pjesma, koja se je javno pjevala 7. februara u zagrebačkom onda njemačkom kazalištu, bila je: „Još Hrvatska nij' propala, dok mi živimo“ — spjevana od Ljudevita Gaja.

(Smičiklas, Poviest hrvatska, II. 442—444; 447—448).

Doista v istini; sa s (se); sa s; kazalište gledališče; dok(ler).

I.

LJUDEVIT GAJ.

(R. 1809. U KRAPINI, UMRO G. 1871. U ZAGREBU.)

Još Hrvatska nij' propala.

(1833).

Još Hrvatska nij' propala
dok mi živimo,
visoko se bude stala,
kad ju zbudimo ;
ak' je dugo tvrdo spala,
jača hoće bit,
ak' je sada u snu mala,
hoće s' prostranit.

Većput sanja čudne senje
sladke radosti,
kada joj se kažu tenje
jake mladosti ;
drugda pako magle crne
nju obstiraju,
kada sestre njoj nevjerne
nju zapiraju.

Jednoć vidi županije
sve ponovljene,
stare slavne sve banije
z nova stvorene.

Još še; *dok*(ler); *stanem se* vstanem; *kad*(a) kadar (kedaj); *sad*(a) sedaj; *većput* večkrat; *senje* dialekt.! sanje; *tenja* senca; *drugda* (drug-gda) = drugič, včasih; *jednoč* enkrat, nekoč; *županija* na Hrvatskem in Ogrskem večji političen okraj, komitat; *banije* (banovine) = pokrajine, kjer vladajo bani.

Vidi, čuje i Slovence
krepke dolazit
i s Hrvati neprestance
tako govorit:

„Oj Hrvati, braćo mila,
čujte našu rieč,
razdružít nas ne će sila
baš nikakva već;
nas je negda jedna majka
draga rodila,
z jednim nas je, Bog joj plati,
mliekom dojila.

Kako ćemo majki bolje
sad zahvaliti,
neg da budmo jedne volje,
svi sjediniti;
jal i nazlob njoj su sine
sve razdružili,
stare slavne domovine
diku srušili.

Nij' li skoro skrajnje vrieme,
da ju zvisimo
ter da tudje težko breme
iz nas bacimo;
stari smo i mi Hrvati,
nismo zabili,
da su naši pravi brati
zlo probavili.“

Dolaziti priti; *braća e* = bratje, prim.: deca, gospoda;
rieč (rečem!) = beseda; *neg(o)*; *jal* zavist, *nazlob* (na, zloba) = so-
vrašтво; *zlo probaviti* = pretrpeti.

Jednoč čuje svoje sine
glasno pjevati,
složno glase u visine
tako dizati:
„Braćo, danas kolo vodi,
danak svetkuje,
Hrvatska se preporodi,
sin se raduje.“

V kolu jesu svi Hrvati
stare države,
stare slave vjerni svati
z Like, Krbave;
Kranjci, Štajer, Gorotanci
i Slavonija,
Bosna, Srbi, Istrijanci
ter Dalmacija.

Svi Hrvati se rukuju
i poznavaju,
istinski se sad cjeluju,
rieč si davaju:
neka znadu svieta puci
njihov novi svez,
hvalit će ju vnukov vnuci,
njihov narod ves.

Nuder, braćo, — čaše s vinom
sad napunite,
zdravicu hrvatskim sinom
vjernim napijte,

Svetkovati (svetek = praznik) = praznovati; *vjeran* = zvest;
Lika, Krbava = županija v hrv. Primorju; *cjelovati* poljubovati
(cjelov); *nek(a)* naj; *puk* (polk!) = ljudstvo, narod; *nuder* (nude,
nu- der, nu- de) = hajdi! dajte! le!

neka živi naša sloga,
svaki pravi Slav,
pravi sinko roda svoga
neka bude zdrav.

Póstanak te pjesme pripovíedao je sam Gaj na sliedeći slikóviti način :

„Zimi god. 1833. povézoh se jedne večeri u Samobor k svomu prijatelju Lívadiću. Snieg zagrúvao dó koljena, zrak bijaše veóma mrzao, a moje se sáoni sklízahu poput ruske trojke. Bajna tišína otájstvene, mjésečinom rázsvietljene noći, krasan pogled u sjáju títrajuće ókolice, te nada, da će nama tádanjim ródo-ljubima ipak jednom za rukom poći, da Hrváte trgnemo íz njihova sna, sve to uzplámti mi dušu na višak čuvstva. U takvu zánosu rekoh sam sebi: „Još Hrvatska ní propala, dok mi živimo“. Te rieči né bijahu baš najčednije, kad bi tko htio misliti na mene, Spohra, Vukotinovića, Livadića i druge, koji tada najviše nástojasmo o národnoj ideji; no bilo, kako mu drago, ja znadem, da će potómci naš rad ipak, kako valja, ciéniti i priznávati. Jednom riečju, ja odlúчих prvom prílikom spjevati pjesmu, koja će póčimati ovim riéčima. U te misli zadúben vozim se dalje, kad u to začujem iz daléka glazbu i tim nékako ízgubim nit svog zámišljaja. Spoznam medjútim skoro, da je to glazba naših seljáka, koji su ju valjda gúdili na svadbi za ples; no uza sav napor svoga sluha ništa ne razábirah točno do mumljanja bajsa. Ritam te pratnje zábuši me

Zimi po zimi; *povezoh se* (vezem, voz sem se popeljal; *zagrúvati* zapasti; *saoni sani*; *za rukom poći* poiti = se posrečiti; *rieč* beseda; *čedan* skromen; *tko* kdo; *nástojati* si prizadevati; *rad* delo; *u to* med tem, v tem hipu; *medjútim* med tem; *valjda* najbrž; *uz(a) sav napor* ob vsem naporu; *pratnja* sprem-ljevanje, spremstvo; *zabušiti* prevreči, presenetiti.

tim većma, što se je s mjerilom moje pjesme, koja mi već ód pol ure po glavi ídjaše, krasno súdarao, te ja jošte na saónima spjevah prvu kiticu pjesme, koja kásnije národu toli ómili. — Kolikogódj su mi saoni brzo júrile, ipak sam dovikívaó svomu vojkášu, neka bolje tjera konje, bojéci se, da ne bi do Samobora zabóravio pjesme i nápjeva. Nápokon stigosmo préd kuću moga prijana. Ja ódletim poput ptice preko stuba, te i ne pózdravljajući dugo svoga póbratima, záištem pero i papir i rečem Livadiću, neka me pusti, da napišem pjesmu, što mi putem na um pade. Dok ja tu pjesmu pisah mrmrljaljući napjev, ili bolje rekuć ritam bajsá, zavuče se Livadić do glasovira, nasliedi moje brundanje, te ti se u tinji čas stvori pjesma i glazba toj pópievci. Livadić napisa još iste noći kajde, te smo tu pópievku pjevali toli često, da smo svu ókolicu pobúnili. Poslije sam ja još više kitica toj pópievci dódao, a Livadić ju údesi za glasovir, Wiesner pl. Morgenstern pak za zbor i orkestar“. Utisak te pópievke u kazalištu bio je vanredan i nečúven, óbćinstvo je pljéskalo kao pómamno, želéci, da se pópievka pónovi, tako da su ju morali deset puta pónavljati. Zanos, što ga pobúdiše kitice:

„Još Hrvatska ní propala, dok mi živimo, itd.

ne da se níkako opisati, a pósljedice ove búdnice ósjećaju se još i danas. — Za nekoliko dana pjevao je: „Još Hrvatska ní própala“ cíeli Zagreb, a zá dva

Većma bolj; *sudarati se* udarjati = ujemati se; *juriti* leteti; *vojkaš* (vojke, vajeti) voznik; *nek(a)* naj; *(za)boraviti* (poza)biti; *napokon* na po kon, konec, nazadnje; *stíci* stignem prispeti, doseći; *prijan* prijatelj; *poput* po poti = jednako, kakor; *stube* stolbe = stopnice; *te* ter; *što* kaj (kar), ki; *vući* vleći; *brundanje* mrmranje; *u tinji čas* v hipu; *kajde* note; *udesiti* prirediti; *pomaman* blazen (mamiti); *osjećati* čutiti; *pobudiše* so pob.

tri mjeseca ciela Hrvatska, pa i Slávonija, Dálmacija i Kranjska. Za koju godinu prihvatiše taj nápjev čak i Magjári, Poljáci, pak i . . . Niemci, pjévajući na nj razne tékstove. Ako se tvrdi, da su Francuzi više u ratu pobiédili marseljezom, nego li óružjem, to možemo mi reći, da je pópievka: „Još Hrvatska nî própala“ Hrvate probúdila kao jédnim údarcem.

(Vatroslav Lisinski i njegovo doba. Napisao Franjo Ks. Kuhač.
Drugo popunjeno izdanje, str. 4—6).

II.

ANTUN PL. MIHANOVIĆ PETROPOLJSKI.

Medju onima, koji útirahu put Gajevim idejama, zadívljuje nas svojim vrlim radom i dični pjesnik hrvatske himne „Ljepa naša domovina“. Taj rad nije obsežan, ali nam je drag, jer je niknuo iz vrela rodoljubna srdca i to u onim tmurnim dnevima, kad je rodoljubna sviest snom mrtvim spavala.

Bijaše Mihanović vrlo obrazovan te poznávaše više jezika. Služio je kao konzul u Beógradu, Solúnu, Trapezúntu i Cárigradu.

Rodio se u Zagrebu g. 1796., a umro u Klánjcu u hrvatskom Zágorju g. 1861.

(Milakovićeve antologija „Naša pjesma“ II. 223).

Prihvatiti sprejeti; čak celó; rad delo; tmuran žalosten; bijaše je bil.

Hrvatska domovina.

Liepa naša dómovino,
oj junačka zemljo mila,
stare slave djédovino,
da bi vazda častna bila!
Mila, kano si nam slavna,
mila si nam ti jedina,
mila, kuda si nam ravna,
mila, kuda si planína.

Vedro nebo, vedro čelo,
blaga prsa, blage noći,
toplo ljeto, toplo djelo,
bistre vode, bistre oči:
Velje gore, velji ljudi,
rujna lica, rujna vina,
silni gromi, silni udi —
to je naša domovina.

Žanju srpi, mašu kose,
djed se žuri, snope broji,
škriplju vozi, brašno nose,
snaša preduć malo doji;
pase marha, rog se čuje,
oj, oj zveči, oj, u tmine,
k ognju star i mlad šetuje —
eto naše dómovine.

Luč iz mraka dalko sija
po veseloj lívadici,
pjesme glasno brieg odbija,
ljubi poje k tamburici:

Vazda (vas da = sve vrijeme); *vedno*; *kano* kao no = ka-
kor; *kuda* kod(er); *velje* (gore) velike; *brašno* moka; *marha*
marva = živina; *eto* evo.

kolo vode, živo kolo,
i na brdu i dolini
plešu mladji sve okolo —
mi smo u našoj domovini.

Magla što li Unu skriva?
Nije l' to naših jauk túrobni?
Tko li moleć smrt naziva?
Il slóbodni il su robni?
„Rat je, braćo, rat, junáci!
Pušku hvataj, sablju paši,
sedlaj konja, ajd, pješaci!
Slava budi, gdi su naši!

Buči bura, magla prodje,
puca zora, tmina bježi —
tuga mine, radost dodje —
zdravo, slobost, dušman leži!“
Veseli se, tužna mati,
padoše ti vrli sini,
ko junáci, ko Hrváti,
daše krvcu domovini.

Teci, Savo, hitro teci,
nit ti Dunaj silu gubi,
kud li šumiš, svietu reci,
da svoj narod Hrvat ljubi:
dok mu njive sunce grije,
dok mu hrašće bura vije,
dok mu mrtve grob sakrije,
dok mu živo srce bije.

Danica, I. 10.

Što kaj; *jauk* prim. jok; *tko* kdo; *rat* vojna; *hvatati* pri-
jemati, jemati; *gdi* kje(r); *prodje* poide; *puca* zora (poka) dani
se; *daše* so dali; *nit* niti; *Savo* (zvalnik) o Sava!

III.

STANKO VRAZ.

(R. 1810 U CEROVCU KRAJ LJUTOMERA U ŠTAJERSKOJ, UMRO 1851 U ZAGREBU.)

Životopis Stanka Vraza.

U matici župe svetinjske zapisao je tadanji župnik Mihóvil Jaklin, da se je dne 30. lipnja 1810 u 4 ure jutrom rodio od otca Josipa Frassa, gornjaka u občini Žerovinci, kraju Cerovcu, i od majke Katarine rodom Kotnikove sin, koga je on uz kumóvanje Martina Babića gornjaka krstio ímenom Jakob. To ime, Jakob Frass, promienio je pjesnik poslije svoga prvoga póhoda u Hrvatsku na próslavljeno ime Stanko Vraz.

O Vrazu, kad je bio u Mariboru u 6. latinskoj školi uz suučenika Franju Miklošića, piše Dav. Trstenjak, „da je bio liep, jak mladić te mu nije bilo na krasóti ravna u cielom gimnaziju; visok kao mlada jela, rumena lica, vlasi crnómanjastih, órlova nosa, hodio je po ulicama kao mlad jelen“.

Jéseni 1830 dodje Vraz na nauke u njem. Gradac, gdje je tadanju filozófiiju, a zatim u sveúčilištu prava učio, ali nedoučio kao néredovan djak sve do godine 1838. On je došao u Gradac već s razvijénim osebnim životom; s toga mu nije, već odráslu, mogao prijati nauk drugih prédmeta, te je tako ostao bez obíchnoga strukovnoga zvanja sav svoj viek knjíževnik, pjesnik. Kadšto se dodúše marljivo laća príprava za

Uz (suučenika) ob, polog; *rumen* rdeč; *crnomanjast* rjavkast; *sve* do, tja do; *već* že; *kadšto* včasi; *doduše* sicer, pač; *laćati* se od: latiti se = lotévati se.

izpitate pravničke, ali književnost, pjesnički posli ne dadu mu doći do kraja; god. 1838. piše Muršecu: „Vi ćete prije imati župu, nego što ću ja kakov tvrd kusić kruha; vi ćete imati prije čitavo selo, nego što se ja izučim. Izučilo je mene već dosti krat, ali ja se još nisam izučio“; a dvije godine poslije piše Prešernu: „Ljetos sam svršio račune s Themidom i kazao joj: adieu, madame!“

Već prije nego što je došao na náuke u Gradac, bio se je počeo upoznávati s jézicima i pjésničtvom drugih slávenskih grana i glavnih evropskih naroda.

Pod konac god. 1838 préseli se Vraz u Hrvatsku, ali uzdržava sve mile sveze sa slóvenskom ótačbinom, póhadja svake godine svoj rodni kraj, póglavito svoju dragu sestru Anku, pa póbratina dra Kočevara i ro-djaka Hercoga u Podčetrtku.

Spominjući dolazak Vraza u drugu mu domo-vinu, Hrvatsku, zgodno će biti, da se napómenu neke crte o njegovoj osobi . . . Vraz je bio visoka stasa, tanak ali koščast, jakih prsiju; lice mu uzor liepa slo-venskoga tipa, krv i mlieko, nepókvarena mladobitna zdravlja; nitko ne bi kada mislio, da će on od sušice tako rano zagláviti; pogled mu ótvoren i ljubazan, kosa crnómanjasta; nosio je punu kratku bradu, odiévaó se u surku. Bio je ćudi blage i skromne; stalan u osvjedoćenju svom, mirno bi kazao svoje mniénje, ali se ne upúštao u svadju. Ustmeno i osobno nije se pačao u polítičku borbu, samo je pisao i te kako óstre, političke pjesme. Bio je u svem úmjerén. Iz počétka, kad je došao u Hrvatsku, mnogo su mu u veselim družtívima

Doći (doiti) priti; *rodjak* sorodnik (rod, rojak); *dolazak* prihod; *biće* bitje (bistvo); *nitko* nikdo (tko = kdo); *zaglaviti* propasti; *bi kazao* je vselej rekel; *svadja* svaditi se = svaja; *pačati se u što*, se v kaj mešati.

dodijávali, što se nije htio priljubiti običaju široke volje; ali ostajući stalan, prisili druge da poštuju njegovu značajnu trjeznost. Bio je posve nepraktičan, skroz idealan, plemenit; nije mario ništa za okolnosti, ni za sebe, ma ne imao suha kruha . . . U druženju bijaše čovjek bez laske i udváranja, u ponášanju súhoparan, ali uza svu ozbiljnost velik šaljívďžija medju znancima, U pouzdánijem razgovóru veóma ljúbazan i čuvstven, te bi cielo svoje žarko srdce raztvárao, bijaše u vélikom društvu néokretan, šutljiv. U prijateljskom krugu rado bi pjevao, vješt pjevu i fruli, ósobita glásbena dara, te bi nápjeve, čim bi ih čuo, zápamtio i zá nuždu znao napisati, premda nije bio u tom ízučen. Ljubio je gospojinsko društvo, rado je plesao; prema poznatim gospojama bio je vrlo ljúbazan, ali i čedan platónik; prema dómaćim nešto slobódnijega ponašanja ljudima bio je nježan i čedan kao djevojka. Govor mu je bio uvijek miran, bez strasti; nikad kletve, nikad ružne, ni nepristojne ni srdite rieči. Uviek, i u šetnji i u prírodi i u zabavi, bio je sluga svoga zvanja, pjesničkoga. Imajući svedjer pun džep malih papírića za bilježke, znao bi pisati i usred pijanke; na lovu bi ga drugov poklik: „Stanko, Stanko, eno ti ide zec!“ zatekao, gdje sjedi na tlu i piše pjesmicu na kóljenu . . .

Na ízmaku póklada 1851. legne Vraz od sušice, da se više ne digne. U zadnja tri mjeseca života njegova pružaju mu osobitu ljubaznu njegu obitelji prijatelja

Dodijavati nadlegovati, siten biti; *što* (kaj) da, ker; *ma ne imao* makar, četudi; *šaljívďžija* šaljivec (šaljiv džija, prim. topdžija = artilerist); *uza svu ozbiljnost* = poleg, ob vsej resnosti; *pouzdan* poverljiv, zaupen; *veoma* zelo, (velik!); *bi raztvárao* = je vedno . . .; *šutljiv* molčeč; *frula* flavta; *nužda* potreba; *čedan* skromen; *ružan* grd; *svedjer* vselej; *pijanka* popivanje; *izmak poklada* konec pusta.

dra Kriegera i Nauma Malina; góspodjica Paulina i góspodjica Sidonija odrédjuju svaki dan po izbor jela za bolestníka Narodnoga doma Pohádjaju ga mnogi prijatelji; obitelji Štauduarova i Kraljeva izkázuju mu mnogu sućut, Dragojila Štauduar sa kćerkom Gabrijelom póhode ga i pózivlju na opóravak u Omilje.

24. svibnja oko tri sata po podne javi pódvornik Narodnoga doma prvomu N. Malinu, da je Vraz čas prije — izdáhnuo. Žalost je bila velika, óbčena, za ljúbimcem naroda, pjesnikom „Djulabija“, najpoetičnijim i najmilótnijim u kratkom svom životu čóvjekom mí-nule krasne ilirske dobe.

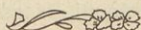
26. svibnja oko 9 sati ná večer izpraćen je neizmjernom svjetinom pri sietlu nébrojenih gorućih baklja neumrli mrtvac Narodnoga doma na Jurjevo groblje.

Spómenik duševni, vječiti óstavio mu je njegov úzorni život, koji je sav bio najpodpúniji djélotvorni izraz njegova na spómeni list prijatelju Mirku Bogoviću upisanoga gesla: „Iz naroda za narod!“

Spomenik duševni, vječiti óstavile su mu njegove divne pjesme, koje će se uvijek, i nad najmračnijim nebom hrvatskoga i slovenskoga naroda jasno sjati kao „most za dvije bratske grane, da u slogi prava si obrane“.

(Iz Markovićeve uvoda Vrazovim „Izabranim pjesmama“.)

Izpratiti ven spremi; svjetina svet (množica ljudi).

Moj grob.

Vrazove „Djulabije“, III., 35 – 40.

Tamo, gdje jug trepće
krilma bezkónačnim,
s neba motre zvezde
očma modrozračnim :

tamo stoji polje,
na polju brežúljak,
na brežúljku lipa,
na lipi slavúljak.

Tu vi, kad se pjesnik
sa svietom oprosti,
polóžite u grob
njegve trudne kosti.

Nek sluša slavúlja,
lišća zbor šapćuci,
i glas žételica,
kad prolaze kući.

Do njega polóžite
još i mač dno groba,
da se mača hvatit
može u ono doba,

Gdje kje(r); *brežuljak* brežec, brdo; *slavulj(ak)* slavec; *oprostiti* se s kom = posloviti se od koga; *nek(a)* naj; *lišće* listje; *šapćem* šaptati = šepečem; *žetelica* ženjica; *kad* kadar; *prolaziti* mimo iti; *kući* domov; *još* še; *hvatiti* prijeti.

kada duhne vjetar,
braću misao jedna
složi, da se otrésu
robóvanja biedna.

Kad ste sahránili
kosti izpod tráve,
ne mećte mu na grob
zlatna vienca slave;

jer tko je iz čaše
od ljubavi pio,
već je za života
pod viencem hodio.

Već vi ná hum gróbní
ploču zaválate,
a ná ploču rieči
ove postavite:

„Pjesnik, rajske ptice
čujuć pjenje milo,
nij' ni ósjetio
teško ljeta krilo.“

Glasi pjesni mojih,
u tužnoj prilici
od ljubavne sreće
vjerni nadgrobni!

Ruka mi s tim riečmi
na grob vas prostira:
Óstavi nas sreća,
al nam osta vjera!

*Braća, e (prim. deca, e) = bratje; već že; hum holm; riječ
beseda; pjenje petje; osjetiti občutiti.*

Evo petero potez Vrazovega bistva:

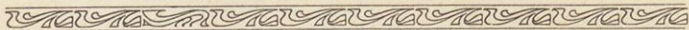
„*Glas žetelica, kad prolaze kući*“: Vraz je bil ljubitelj prirode, a zlasti ljubitelj svojega naroda in njegovih pesmi, ki jih je zbiral izza svoje mladosti z zanosno ljubavjo.

„*Položite još i mač do groba*“: Vraz se je mogel samo z duhom boriti za svoj narod, a je hrepenel po dobi, ko bi se boril tudi z mečem.

„*Ne mećite mi na grob vienca slave . . . vienac ljubavi*“: To sta krasni potezi bistva Vrazovega; Vraz ni nikdar težil za slavo, ker je njegovo življenje bilo čista in žarka ljubav.

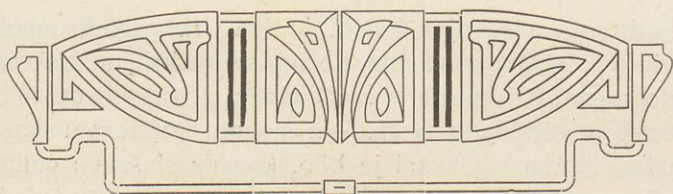
„*Pjesnik, rajske ptice čujuc pjenje mило, nije ni osjetio težko ljeta krilo*“: Bede življenja, ki tudi pri njem niso izostale, je prenašal moški brez zdvajanja, ker je živel v idealih in je v njih nahajal uteho; isto misel izraža na koncu: „Ostavi nas sreća, al nam osta vjera“.

(Po Markoviću).

LJUDEVIT GAJ.

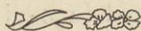
NOVA DOBA.

A.

ILIRSKI ČASI V POVESTI IN PESMI SEDANJE DOBE.

KSAVER ŠANDOR GJALSKI.

Ljubomir Babić (književničko mu je ime Šandor Gjalski), r. 1854., vlastelin u Grédicama u Zágorju, gotovo najproslavljeniji romancier jugoslávenski. Udúbiv se u hrvatsku prošlost, nápose u ilirska vreména, ná-slikao nam ju je u mnogim úmotvorima (na pr. „Pod starimi krovovi“, „Na rodjenoj grudi“, „Osvit“, „Za materinsku riječ“). Radi svojega narodnoga mišljenja ostavi za Khuena političku službu, a od lanjskoga je preókreta narodni zástupnik za kotar pétrinjski.

G a j.

Stajah na višku pred dalmátinskim paviljonom i oči moje s násladom srkahu drážestnu, gótovo bajnu sliku izložbene večeri. Dolje se tálasalo nedógledno

Talasati se valovati (talas = val, θάλασσα); *stajah* sem stal.

ljudstvo u vječnoj póvorci, i véseli rázgovori, mladi glásovi, sladko smijanje nosilo se večernjim zrakom do mene, i dópiraše k meni moćni šum srebrópjenih trakova vódometa sa sladkim šaptom i žúborom slapa póda mnom, — te mi je bilo, kao da slušam i ćutim gíbanje i mícanje snažnih sila nékoga mlada živóta. A bajno svietlo s električnih súnaca záljevaše cielu krasnu sliku čarnim svojim tracima, pa ja gledah i divna lišca i nježne strukove djevičánske, gledah kršnu momčad sa sviju strana rodjene zemlje, gledah krasni périvoj sa divnim cvjétovima i zélenim ságovima — gledah drážestne paviljone, a duša moja potrése se od mílinja, pónosa i bláženstva, što sve ovo mogu hrvatskim názvati, te usta bezprékidno móradoše da šapću: Oj hrvatska majko moja! U to tamo pódalje sa balkóna kolaškog dvora zámnije pjesma — pjesma davna — pjesma sveta, pa svétački uznéšen narod sa gromóvitom silom pjévaše: Liepa naša dómovino! Burni pljesak i zánosni úzklici ízbiju iz tisuća i tisuća duša, i válovlje toga zánosa raznése se diljem cíeloga ízložíšta, kao što se šire i jure tálasi na moru, a s prótivne stráne zazvúči glazba, pa dóplove do mene akordi opet stare ilirske melódije: Još Hrvatska ni própala!

Mene óbliju suze i od tronúca záklopim oči, pa dok plóvljahu do mene zvuci pjesme i davórije — pred duhom mojim digne se slika dobe, kad su se ove pjesme rádjale, kad je ovaj večérašnji zános svoj prvi zámetak primio. I svéudilj zamniévaju zvuci, jed-

Povorka vrsta ljudi drugih za drugimi; *dopirati* doprijeti, em = dosezati, prihajati; *poda mnom* pod menoj; *struk* steblo, rast; *momčad* fantje; *kršan* skalovit, vrl; *perivoj* vrt; *sag* preproga; *kolaški dvor* dvor Kola, pevskega društva v Zagrebu; *zamnijeti* zazveneti; *kao (što)* kakor; *juriti* dreviti, tirati; *tronuće* ganjenost; *radjati se* (po)rajati se; *zametak* začetek; *sveudilj* sve u dilj = vedno dalje = neprestano.

nako láhore oko mene davni akordi, a iz néjasnih se crta slaže u duši mojoj ciela jedna slika. Eto:

U dugoj palači stare dobro mi pónzate ladjevačke kurije kod magnifikusa kr. sávjetnika i prísjednika banskog stola Tomice Bankovića sábralo se mnogobrojno družtvo na dan sv. Kristine, da slavi ímendan dómaće góspodje. Polutamna dvórana sva odjékuje od véselih glásova, od óbiestne šále i békrajna smieha, a od kúcanja pokála zámnieva gótovo čítava zvónjava. No od tih sviju mnogobrojnih rieči i jakih glasóva né čuje se ni jedna hrvatska rieč, ore se samo látinske perorácije stárijih ljudi, njémački rázgovori góspodjâ i góspodjicâ i mágjarski góvori mlade gospóde. Tek jedna jedíncata ósoba šuti, te od nje ne čuješ tudje rieči. Ali to je stárica — majka starca kućedomáćina, koja je svoju mladost vjekóvala još u predjozéfinsko doba, te izim nešto látinske mólitve i po koju frán-cuzku sálonsku frazu samo je znala govóriti hrvatski. Tako je morala i u ízbornom ovom drúžtvu — u vlástitom domu — jédnako šútjeti.

Pod konac óbjeda ústade najstariji sin Stefan, jurat na drážavnom sáboru u Požúnu, pa zámoli dózvolu, da pročíta svoje pjesme, spjevane u čast dánašnjoj slavi i u čast svojoj obítelji. Bio je on neóbično daróvit i uman mladić, a njégova vruća i zánosna duša nósila je u svem biljeg Bogom ódabrana pravoga pjesnika. Družtvo s aklamácijom pózdravi njegov priédlog. I on póče čítati. Prva je pjesma bila krasna látinska oda, pa kad ju je dovršio, zahtíevahu starci, da je pónovi. Druga je bila vátrena mágjarska

Lahoriti lavoriti = pihljati; *ladjevački* Ladjevac, neka izmišljena vas; *peroracija* (lat.!) = govor; *šutjeti* molčati; *te* ter; *vjekovati* svoj vek (življenje) živeti; *izim* izjemši, izvzemši, razen; *jednako* v eno mer; *jurat* prisežen pravnik.

rapsódija, u kojoj se je slávila slava Arpadova i vítežtvo mágjarskoga národa. Od zánosa mlada ga gospóda pódignu na lédja i stara se plemenitaška kúrija potrésla ód žarkih úzklika „eljena“. Trebalo je nékoliko časova, dok se je zános slégao, te je Stefan mogao nástaviti svoje čítanje trećom svojom pjesmom — njémačkom romántičnom élegijom, u kojoj je dao óduška ljúbavi svojoj k majci, séstrama i staroj babi. Góspodjama se od ganúća s liepih rieči pjesme órose oči súzama i majka, sestre, dápače i strane góspodje — burno izcjelívaše mladíca. Samo stárica baba, koju je najviše u pjesmi slávio i koja ga je tako žarko ljúbila i uvijek s ponosom na nj glédala, — ostala je tiha i mirna. Kad je unuk k njoj došao, da i od nje cjelov primi, — ona mu dade ruku na póljubic, pa rekne: — Hvala ti, sinko! Mora da je liepo — ja ne znam — niesam te razúmijela. Da si mi spjévaó to na hrvatskom jéziku. . . — Na hrvatskom? — u čudu pónovi unuk staričine rieči, a cielo óstalo družtvo prásne u smieh. Starica žalostnim licem baš htjede ponóviti svoje rieči, kad se vrata dvoráne ótvore i únidje nov gost.

— Vivat clarissimus dominus! — klikne domácin, a zà njim cielo družtvo. Došljak se ljúbazno i ótmeno pókloni družtvu. Bio je krasna óbličja čovjek — posve još mlad. Elegántno fráncuzko odiélo najnovijega kroja uzko je príleglo uz stásito tielo srednje visíne. Sávršene svjetske maníre odávaše svaka kretnja. Iz finih i krasnih crta óduljega lica, iz žarkoga krupnog oka, sa bielog visokog čela čítaše se visok um, póletna misao.

Ganuće ginjenost (ganuti, ganut — je); *dapače* da pač(e) = celo; *izcjelivati* cjelov = poljubovati; *baba* babica = stara mati; *otmen* odličén, fin; *odavati* oddavati = kazati; *odulji* podolgovat; *krupan* velik, debel.

Právilno liepi, nešto tek úvinuti nos odávaše čvrstu i néumolnu volju. Bujna pak valóvita kosa, dosta na dugo púštena, činjaše od ove krasne glave gotovo apolski lik. — Bio je to Gaj — za onda još tek dr. Ludóvik Gaj, mladi učenjak, što se je iz tudjine povrátio. Poslije kratkih pózdrava smjesti ga domácin tik kraj sebe, a sa sviju strana naváliše na nj pitanjima o njégovu živótu u tudjini, ó stranom sviétu, i svi s nekim pónosom a još više sa zanímanjem glédahu na mlada pristala čóvjeka, koji je doktorsku diplomu póstigao. Tek čudno im se činilo, što im na sva njihova pitanja odgóvara hrvatskim jézikom. Najzad se javi stari pódžupan Ilijíc, vátreni bránitelj „municipalnih prava“ kraljevine i látinskoga jézika, te mu izpriča netom se zbivši prizor.

— Vi ćete možda razúmjeti želju stare góspodje? — doda s finom ironijom starac.

Gaju se zákriese oči i krasno mu lice plane ruménilom. Još dok mu starac pričaše zgodu, on je némirno sjedio ná svom stolcu. Sada skoči s mjesta i pónosno prodje sókolovim svojim pógledom po celom družtvu.

— A tko da ne razúmije želje njézine mílosti? Nije li ona tako náravna, kano što je náravno, da se zemlja oko sunca kreće, da potok k svojoj rieci teče, a rieka k svomu moru juri? — počne Gaj udilj stojéci i zvučni moćni mu glas od úzbudjenosti podrhtávaše. — I ja vam velim, da je sam Bog htio, da bude ova želja izrečéna, i čisto mi se pričinja, da je svemógući Stvorac dugi viek poklonio njézinoj mílosti, da može unuk iz tako častnih usta tákovu želju čuti, da

Tek samo; kosa lasje; pristao pristati, pristanuti = primeren, lep; čini mi se zdi se mi; što kaj, ki, da; (iz)pričati priča = iz-pripovedovati; netom pravkar; zbiti se zgoditi se; rumenilo rdečica; prodje proide; kano što kao no što = kakor; udilj v dilj (dalje), vedno.

ju onda sledi. A vi, slavna i visokorodjena góspodo, što ste se smíjali toj želji, vi za celo toga né biste bilj učinili, da ste pómislili na one glásove, koje ste prve u svojoj kólievci čuli! A nisu li ti glasovi bajni, nisu li sladki, nisu li krasni, kao što je krasan romon slavújeve pjesme, ili kao što je mila lirina žica? Pa što da se ne može na takom jéziku izreći? — Oh — sve — sve! — i Gaj pódigne ruku k nebu, kao da ondje traži pótvrdu svojim riéčima. Zatim trgne glavom, kao da se je čemu dósjetio.

— Molim vas, dajte mi pjesmu óvamo! — óbrati se k Stefanu i odmah uzme papir u ruke. — Eto, vaša milosti — kušat ćemo, da vam želji udóvoljimo, — galantnim pókonom reče Gaj starici. U tili časak pročíta ná tiho pjesmu, dok je celo družtvo pod dojmom njégovih rieči još úviek mirno i tiho óstalo. Onda se úzpravi i držeći pred sobom njémački izvornik, on je isti čas u vezanom slogu prevódio pjesmu. Sve se zádivi i gledaše u nj, kao u kakvo čudóvište. Ta u vélikom svom zánosu što ne bi bio taj mah úzmogao? A sladka rodjena rieč prímaše se srdáca prísutnih i nije još bio u polóvici pjesme, kad se je od úzbudjenosti i radosti svaki ód njih pótresao, pa kad je dovršio, bučni ga „vivat“ pózdravi, a stara gospodja prístupi k njemu, te ga objéručke ógrli. Sam pak pjesnik sa súzama u ócima bez rieči uzme papir svoje pjesme — zápali ga na svieći — i onda se približi Gaju, da ga zánosno povúče na svoje grudi i zámoli, da budu braća.

— Nije li divan jezik? — nástavi Gaj svéudilj stojéci. Pa taj božji dar da mi sami od sebe rivamo!

Kolievka kolebati = zibelka; *romon* skladen spev; *ondje* tam; *dosjetim se* domislim se, opazim; *ovamo* sem; *u tili časak* brzo, hipoma; *uzpravití* vzravnati; *primaše se* se je prijemal(a); *braća*, e (deca, e) = bratje.

Ah — góspodo moja, može li narod bez jézika svoga biti? Niti králjevina niti naša prava — ništa, ništa nije tako čvrst bedem našoj slobódi i budúćnosti ove svete zemlje, koja nas je rodila, kao što je jezik naših majka, naše djece! Iz dáleka svieta dólazim, iz mnogih gradóva — iz sredíne mnogih naroda. I svagdje sam našao, da svaki narod svoj jezik ljubi, za nj živi i za nj úmire. Samo kod nas mora pjesnik da pjeva: „Narod se drugi sebi raduje, a z menum sinko moj se sramuje, vre i svoj jezik zabit Horvati hote, ter drugi narod postati!“ — Ne — góspodo — ne — to ne smije biti — silno úzdignutim glasom klikne Gaj i nástavi, da im priča o vélikom slávenskom svijetu, gdje se svagdje bratska rieč góvori. Glas njegov čas je zvúčio blago i ljúbazno, čas je šúmio kao brzaj silne rieke, a oči mu plámtjele od zánosa i vatre, — sa lica mu odsiévala istina i ljubav. Nitko se nije mogao óteti sili toga glasa i žaru toga uvjerénja. Kad je dovršio, poléti i staro i mlado i gospóda i góspodje do njega, da ga na srca svoja vuku i da s njim skupa zánosno slave rodjenu dosad zábačenu rieč. A dolje sa dvórišta začuje se vésele séljačka pjesma žételica, što donieše pšénični vienac. Gaj zašúti i s njim cielo društvo. Pa čim je na dvórištu préstala pjévanka, on u istoj pučkoj melódijski zápjeva pjesmu svoju: „Još Hrvatska ni propala!“ — Sada zanosu nije bilo kraja. Od istih onih ljudi, koji su još sat prije izsmijávali želju stare Hrvátice, da joj unuk hrvatski pjeva, načinio je véliki taj čárobnjak ili sveti apostol, što li — najzanesénije rodoljube. Probúdila ih je istina. I dugo je zábava

Svagdje sav, gdje = povsod; vre kajkavski = uže, že; vatra ogenj (Vatroslav!); oteti odvezeti, odtegniti; do sad(a) do sedaj; žetelica žanjica; što donieše ki so donesle (prinesle); vučki narodní, ljudski; sat ura; čas-čas zdaj-zdaj.

pótrajala, ali zábava posve nova. Mjesto óbičajnih „latinskih šala“, mjesto praznih zdrávica-nápitnica čuje se Gajeva rieč, gdje slavi slávensku braću, gdje priča iz davne i slavne prošlosti domovine i gdje smjelo i krepko riše slike budúcnosti, te ódkriva svoje námjere. Pa kad je ponoć prošla, Gaj je imao četrdeset do petdeset najvjérnijih účenika, koji će sjutra prekósjutra njegove rieči dalje nósiti. Gaj se još prije ódlazka okrénuo k prózoru. Na nebu su sjale još zviezde, a visoki polumjesec prátila je zviezda danica.

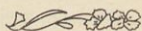
— Eto sa neba samoga dóbivamo blagoslov svojoj zádači. Gledajte tamo na nebeskoj pučini pravi naš staródrevni grb. I to nam neka bude znakom!

Svi se obázreše k nebu, gdje je u istinu zviezda s polumjesecem stájala baš kao ú starom grbu, i sve záhvati neki véličajni svétački ósjećaj!

I tako je iz drevne plemićke kurije iz neplemićevih grudi zásjala luč nove dobe, slaba i sitna u počétku — no velik je bio onaj, koji ju je upalio, i velika njégova meta. Moje usne šáptahu jédnako ime njegovo, kad je i glazba zašútjela i pjesma préstala i ljudi se razišli i mínulo me moje snovidjénje — pa i sad još, dok ovo pišem, ja mogu samo da složim tri rieči: — Slava Ljudevitu Gaju!

„Male pripoviesti“, str. 180—186.

Gdje kje(r), kako; *pratiti* spremljati; *pučina* gladina morská; *starodrevan* starodaven; *neka* naj; *ob(a)zreše se* so se ozrli; *sitan* droben; *šaptahu* so šepetali (e, a); *jédnako* neprestano; *zašútjeti* umolkniti; *meta* lat.! = cilj; *snovidjenje* v snu videnje, prikazen, vizija.

Ilirska romanea.

(1845).

(Uspomena na „srpanjske (julijske) žrtve“ iz godine 1845; dne 29. srpnja ove godine pucalo je vojničтво na pristaše narodne ilirske stranke na Markovu trgu u Zagrebu).

. . . . Često — često kao da u starom dvoru nešto zátitra i zásieva — kao zásvit ilirske zore, — kao da još zazvúci i zámnije struna próbudjene narodne pjesme i gótovo da drage stare sjene staroga doma u sebi čuvaju i zádah i póteze i gíbanje liepih onih časova, — pak onda kao da zatalása i zastrúji onom vélikom i žarkom i svetom ljúbavi, koja je preporódila, gotovo ródila čitav jedan narod i dušu mu ízpunila i nádama i jakošću, úpirući mu póglede na „liepu našu dómovinu“ i darívajući ga spóznajom, da mu „jézika dar dade nam Bog, Bog naš gromóviti“, te da glasno i jasno záori svietom: „Još Hrvatska ni própala!“ Po visokim, próstranim sóbama i ódajama, kud oko segne, gledaju na nj ostátci najslavnije one dobe našeg narodnog živóta. Na stienama vise slike néumrlih velikana Gaja, Janka Draškovića, Jelačića-bana, Métela Ožegovića, Ivana Mažuranića, Stanka Vraza, Ivana Kukuljevića i Alberta Nugenta s njégovom četom, vise još na istom mjestu, kamo ih je rodoljubiva ruka u onim godinama póstavila. Iz ormára za knjige cákli se za staklom zlatorez i pózlačena slova náslova s hrbta knjižica, — knjižica ilirskih

(*Za*)titrati zamigljati; zamnijeti zazveneti; kao kakor; zadah (dahñiti) dih; zatalasati (za)valovati (talas = val); čitav cel; nadama i jakošću z nadami in jakostjo; svietom po svetu; odaja izba; život življenje (životopis!); cakliti (stakliti) se, svetiti se (steklo).

pjesnika i písaca. Po úglovima i dvoráne i inih soba prokázuju se tróbojne vrpce sa ízsušenim cviećem sa zábava i slavlja rodoljubnih družtava.

I sve to — i ove poblíedjele vrpce i ovi po-crvénjeli zlátorezi — i ove posívjele litografíje — kao da nisu tek hladne mrtve stvarce, već u tim polusje-nama starog doma čisto drže u sebi neki život, iz kojeg milji k meni i oko mene í priča í pjesma.

Pak nije ni od potrebe, da záklopim oči i da duši puštam, neka brodi válovima sanje. I bész toga se preda mnogom dižu vidíci i linije iz onih dana, čisto gledam pred sobom rázžarena múževna lica pod crvén-kapama, njihove snažne grudi pod narodnom surkom, vidim krasne mlade Ilirkinje s hrvatkom na bujnoj kosi, i strojne im vitke stásove u uzkim prílježnim surkama s narodnim nákitom i širokim rukávima, iz-pod kojih se pokázuju sniežni obli láktovi. A u ócima sviju žari se iskra zánosa i ósjećaja, i — duša mi čisto sluša — kao da se stare stiene starog dvora i njegova okna potrésuju od glasne vátrene pjesme: „Prosto zrakom ptica letí, prosto gorom zvier prólazi; a ja da se lanci speti dam tudjíncu, da me gazi?“

I dižu se úspomene za úspomenama, kako nekoč kao diete slušah pričanja o divnim onim danima i nji-hovim dičnim ljúdimá. Stari dom sve mi vraća, sve je opet pred mojom dušom, — one duge véčeri za otčevim stolom, gdje si prijatelji u úgodnu razgovóru dočarávaju proživjelu liepu dobu, da kónačno i opet

In drug (inače!); vrpca vrvca, trakovi; sa zabava = s (z) zabav, prim.: se strehe pasti; crven rdeč: miljetí lesti; oko okoli; priča povest; neka naj; preda mnogom pred menoj; vidik razgle-dišće; snažan (snaga) = močen; surka siva suknja z zaponkami; hrvatka mala hrvatska rdeća kapa; kosa lasje; strojan lepo vzra-sel; osjećaj občutek; zrakom, gorom po zraku, po gori; slušah sem slušal; lanac veriga; stol miza.

moraju slóžiti grla u onodobnoj pjesmi. A najčešće ustaje mi pred dušu lik stárije žene, kako prólazi svima sobama dvora i zaústavlja se pred svakim óstankom iz ílirskih dana, dugo óstajući préd njim, da joj kóđ toga iz rázplamćena oka kapne suza za suzom i da mi onda pripóvieda i pripóvieda o tim novovjekim junácima na zidu. Gotovo svaka litografija, svaka knjižica, svaki stručak s tróbojnom vrpcom izazívaše u starice úspomenu i úspomenu. I za cielo mogu reći, da nisam brzo od koga drugoga slušao o onim najvrédnijim dánima našega naroda govóriti i pričati s onólikim zánosom i — nekako údahnuto vječnom poezijom ljúbavi i vjernosti, kao što sam slušao pričati staricu. Kod toga je najmanje o sebi govóрила. Čisto se tome ugíbala, što više primiétió sam, da joj nije milo pričati o svojim dóživljajima. A ipak je baš ona u onim danima proživjela pjesmu svoga srca, žarku i sjajnu, ódlučnu i ódsudnu za sav joj viek! Ja sam ju morao u sebi názvati „ílirskom románcom“, kad sam zá nju saznao.

Dólazila je svakog ljeta u Suhodinje, óbično za prvih dana rujna, i óstajala po mjesec dana. Bila vazda mio i drag gost. Tako je trajalo godine i godine. Od prvog djétinjstva sjećam je se, dà, i poslije za dječáctva i mládenačtva vidim dragu pójavu, úviek odjevénu u crnini, dosta visóku u rastu, tanku i slábašnu, u svem nježnu. Gusta, kao snieg biela kosa pokrivala glavu i bila je spletena u frizuru po modi iz četrδέsetih godina. Dugóljasto lice mekih crta bíjaše neóbično bliedo, pa se pó tom još jače ízticale krupne crne

Onda tedaj; *stručak* (struk) = stebelce; *u starice* (gen.) = v starici; *za cielo* za gotovo; *kod toga* pri tem; *primietiti* opaziti; *odsuditi* obsoditi; *dolaziti* priti; *rujan* september; *sjećati se* spominjati se; *odjeven* (odet) = oblečen; *kosa* lasje; *ízticati se* odraževati se, od-likovati; *krupan* debel, velik; *što više* vedno bolj.

oči, ósvietljene žarkim kriesom, a opet i zalivéne i prevučéne suzom. Neizrečéna tuga léžala ú tim óčima, a i uzko stisnute ustnice izrícale su vječnu žalost — i bilo kao da prítíštu jecaj. U svojoj jednostavnoj crnoj toaleti bez íkakva úresa i nákita ipak je izgledala veóma ótmena, kao što joj je i držanje i svaka kretnja bila fina i ódabrana. Zato i nikad nije iznášala svoju tugu, niti se ná što žalila. I najvesélijem, najbúčnijem društvu nije se ugíbala, nasúprot nástožala je svagda, da i ona doprinése štogod vesélju i rádosti. Kad bi se „pálačom“ razlégnula rodoljubna pjesma, ona bi čisto zasjájila od radosti. Dašto — često, vrlo često orósile bi joj se kóđ toga oči, da najzad brizne ú plač, tihi, možda blagoslovni plač. Jedna je bila pjesma, kojoj se uvijek najviše rádovala i zá koju je znala dápače moliti, da bi se zápjevala, — a ipak istom bi prvi akord i prva rieč: „Oj kóšutko crnóoka“ zámnjela, a stárica bi gótovo glasno záridala i morala otíci íz sobe, da se skloni ú koji tamni zákutak koje nerazsvietljene ódaje.

Rédovno je živjela u Zagrebu, ú gornjem gradu, — u jédnoj od ulica, što nisu daléko Júrjevskom groblju. Nekoč je bila ímučna, no rano je još za žívóta podiéllila svoj ímútak medju rodbinu i sebi je tek tóliko pridržala, kóliko je trebalo za najčédnije pótrebe. A ove pótrebe bíjahu ú nje u istinu sasvim maléne i sitne. Ipak — jednu je razkoš i ona poznavala. U prédvečerje dušnog dana pústila se ú velike tróškove, da nákiti grob srpanjskih žrtava i odmah po-

Izricati izrekati, prim. d(v)izati - dvigati; *jecaj* vzdih (ječati); *íkakav* kak (koli); *ures* okrasek; *otmen* (odličén) fin; *svagda* (sav, gda) vselej; *štogod* karkoli; *dašto* (da što) = dakako, seveda; *dapače* da pač(e) = celo; *istom* šele, brž ko; *zamnjeti* zadoneti; *(za)ridati* zaihteti; *groblje* (grob) pokopališče; *tek* samo, le; *čedan* skromen; *sitan* droben; *srpanj* mali srpan (juli).

kraj toga groba još jedan grob — s nádpisom istog prezimena, što ga je i ona nósila. Za ovu priliku štédjela je čítavu godinu, a već počétkom stúdenoga, kad bi se povrátila kući, bila joj glavna briga, kako će opet što ljepše i sjájnije razsviétliti i ókititi dva groba — dva miljenika svoja. Kód toga nije bila, da bi bjéžala od ljudi. Dápače, drago joj je bilo društvo, razúmjala je sváčije zanímanje i svačije želje. Svoju tugu nije iznášala, ali je nije ni sakrivala. Najradije dólazila je u Suhodinje i gótovo sva njezina radost, što ju je još imala na svietu, bili su ti dani suhodinjski. Na njih se veselila čítavu godinu. Vézalo ju dugotrajno prijateljstvo s róditeljima, — još iz dana njezine najljepše dobe, iz dana ilirskih. A osim toga — i može biti glavno — rado je dólazila u stari dom, jer tu ju je sve sjécalo na one drage — davno prošle dane.

Kako već rekoh, óbično je dólazila góspodja Stefánija údova Belović svake godine pod kraj ljeta — u počétku rujna. Listom bi najavila dan, a roditelji odmah bi póslali kočiju po nju u grad. Takav dan njezina dólazka uvijek je bio dan rádosti i veselja. U prve godine dašto póglavito se veselila mi djeca, jer je uvijek dóniela sá sobom čítave ómote svakojakih ígrački, no póslije — glavno se veselíh časovima, što ću ih s njome sprovésti u razgovóru o ilirskim dá-nima i ljúdimá. Znala je ona tako milo i drago pričati ó njíma. Još kao diete zamiétio sam, da stara góspodja ima neku vrstu kutijice iz drva i obručene kovlju, na koju pazi kao na zjenicu oka svoga i uvijek ju svake

Prez-ime priimek; *godina* leto; *studení* november; *kući* domov (koča); *što ljepši* čim lepši; *sváčij* (sav, čij) = vsakogar; *osim* (toga) = razen; *listom* (brzo) brž ko; *dašto* seveda; *jer* ker; *donieti* donesti; *čitav cel*; *veselíh* = sem se veselil; *s njome* z njo; *drvo* les; *kutija* škatlica; *obručen kovlju* obročen (obroč) s kovjo, okovan; *svoga* svojega.

véčeri póstavlja na stolić kraj kréveta skupa s propé-
lom iz slonove kosti. Póslije sam sáznao, da ú njoj
čuva ostatke svoje doživjele pjesme, — nékoliko listića,
od vrémena i ruke požútjelih.

A sáznao sam čudnim — za hrvatske prilike to-
liko žalostnim načinom. Bilo to u doba, kad se u nas
bila razmáhala silna polítička borba — na polju iz-
bora. Stara góspodja, pónzata kao lliirka i po tom pró-
tivnica novim prilikama, dočépala se sumnje kod go-
spóde u kótaru. A Suhodinjski im dvor bio i onáko
u nosu. I bora mi, nova gospóda novih prilika, pod-
župan Feri Copaković i sudac Fučak Gerbenjski, na-
mjerávali nešto kao kućnu premetačinu, da se izvidi,
nije li stara góspodja sá sobom dóniela kákovih pó-
gibeljnih próglasa.

Otac se smíjao i ljútio, no stara se góspodja u
istinu silno préplašila i prvo, na što je mislila, bijaše
njézina kútijica. Zovne mene k sebi i sva úzbudjena i
uzpláhirena póvjeri mi, da u kútijici čuva listove njé-
zinog pókojnog muža iz dobe njihove ljúbavi.

— Ne smiju toga ovi ljudi dóbiti u ruke. Bilo
bi svetogrdje. A opet mi je težko, da ih spalim; ali
nápokon — rádije í to, nego da ih čitaju ovákovi
stvárovi, — ovi ljudi! . . . Svetogrdje bi bilo, — gó-
voraše stara góspodja, pa me odmah zámoli, neka
sáhranim kútijicu na kakvo sígurno mjesto.

Náravski, enérgija i željezna ruka Ferija Copako-
vića ipak nije sezala tako daléko, da bi se bio usudio

Krevet postelja; *propelo* (propeće) = razpelo; *žut* žolt
(rumen); *izbor* volitev; *prilike* razmere; *dočepati* (dokopati) se
čega, se polastiti česa, priti do česa; *kotar* okraj; *bora mi* Boga
mi; *kućna premetačina* (hišno premetavanje) hišna preiskava;
uzplahiriti (vz-plah(ir)iti) = *preplašiti*; *svetogrdje* (sveto, grditi)
bogokletstvo; *govoraše* je govorila; *s(a)hranim*.

svoju námjeru izvésti. Ali góspodja mi tom prílikom pročíta listove i izpripóvjedi povjest ovih listova, ili bolje — povjest svoju. Ne mogu danas više pripovédati njenim riečima. Pa i ne bi ízašlo sve onáko, jer ja sam póslije i od druge strane slušao.

. . . . U prvoj polóvici četrdesetih gódina vrátila se iz samostana Uršulinkâ u Varaždínu kući u Zagreb Stefánija Ručkovičeva, svršivši tamošnju djévojačku školu. Moglo joj biti istom šestnaest gódina. Njézini róditelji bíjahu úgledni i veóma ímućni grádjani. Otac joj neko vrieme obnašao čast gradskoga sudca. Naóbraženi óboje nástojali su, da im i kćerka jedinica bude u svakom poglédu ízvrstno ódgojena. Otac je bio celom dušom pristao uz Gaja i njegov ilirski pokret. Kuću svoju učinio je gótovo stjécištem mladih prégalaca. Bilo u njega vazda góstiju — i stol uvijek próstrt. Mladi Ilirci bili kod njega gotovo kao kódkuće. Sam Gaj, Janko Drašković, Albert Nugent i svi drugi često su se u njega sástajali, pak je mnogi važan záključak bio stvoren i složen u kući Ručkovičevoj.

Stefánija je bila došla kući pód jesen. Róditelji su u ono doba gódišta stánovali u svom krasnom vínogradu u Tuškáncu. Bilo dakle u kući još živáh-nije, nego u gradu. Gosti se gótovo izmjenjívali. Svéobća radost, što ju je donio narodu i zemlji ilirski pokret, ovo zadovoljstvo s próbudjene narodne sviesti činilo je družtva u Ručkovičevom domu još vesélija, nego prije. I ú te vesele dane sine ljepóta i dražest mlade sédamnaestgodišnje djévojke! Svi, koji ju onda

Istom šele; njezin njen; gradjanin meščan; sudac sodnik; nástojati prizadevati si; pristati uz Gaja = pristati ob Gaja (Gaju pristaš biti); stjécište stečišče; prégalac odločen boritelj; vazda (ves-da) vedno; stol próstrt miza pogrñjena; u njega pri njem; Tuškanec, grič, šetališče ob Zagrebu; dakle torej.

poznávahu, još su davno poslije spóminjali, kakva je bila krasna i mila. Visóka i strojna, bila je ipak sva tanka i nježna, a uza to obla i puna. Crna, bujna kosa ódlikovala se i valóvitošću i onim modrim bljeskom, što je u ljudi najveća riedkost, nadje se tek óbično samo u vranom perju ptica. Ovalno lice nósilo je u sebi smirene plémenite póteze, bilo više bliedo, no ne bljedóće slabókrvne ni bólestne, već. one divne bljedóće što ju čúvaju južne rase i što sjeća pónešto na sjaj slónovine. U tom krasnom licu žárule se crne oči, krupne i sjajne u zjenicama. Guste trépravice, duge i vlažne, zasjenjívale su te oči, nad kójima su se pod uzkim čelom svíjale ne preguste óbrve. Usta su bila nešto úzana u gornjoj ustnici, ali puna u donjoj, a zalivéna sočnom rúmeni.

Mladi Ilirci gótovo uzplámtili od zánosa i liepa villa Rúčkovičeva zaóрила svake večeri od zánosne pjesme: „Oj kóšutko crnóoka!“ . . .

Jedno popóдне dodju Stanko Vraz, Ljudevit Vukotínovič, Mirko Bogovič i još ciela družba, a medjú njima i mlad gospódin, kójega dósele nije bilo ú kući, te ga prijatelji prédstave kao mládoga ódvjetnika Ivana Béloviča. Nije bio tóliko liep, kóliko izvánredno simpatične vanjštíne, koja se kázala u strojnom visókom stasu, u neóbično elegantnim krétnjama, u licu veóma umna ízraza i oprédjeljenih značajnih crta, u kojima je léžala i energija i jaka volja i vruća strast. Sive oči s crnim vélikim zjénicama povećávahu taj dojam. Od prvog časa bude svima mio i svi ga zavólješe. I otac

Poznavahu so poznali; strojan lepo vzasel; *uza to* (uz to) = poleg tega; *vran*, a, o = črn, temen; *smiren* izmirjen; *sječati* spominjati; *ponešto* (po nešto, po nekaj) = nekoliko; *do(č)nji*; *zaliven s. rumeni* zalit s sočno „rumenjo“ (rdečico); *vanjština* vnanjost; *značajan* značilen; *zavoljeti* vzljubiti (voljeti = rajši imeti).

i majka i — kćerka. I tu se pókaže ona tajinstvena strana ljudske ljubavi. Mladi se ljudi zavólješe ód prvog časa, što se úgledaše, — zavólješe silnom vélikom ljubavi, onom góroostasnom posvémašnjom ljubavi, koja se tek u najredjim ljudskim srcima radja. Listovi, što sam ih čítao, ú svakoj su riéči, ú svakoj gótovo liniji izrícali tu véliku ljubav.

Od toga dana bio Belović svaki dan ú kući. Óboje mlado najdulje su si sami skrivali ljubav, a skrivati tu véliku ljubav pred drugima nisu úmjeli, niti mogli. Skoro su i róditelji í svi prijatelji znali zá nju, i svi su se póradovali tome. Belović naime bio je u istinu vrlo vriedan čovjek. Résila ga i velika naóbrazenost i velike umne spósobnosti i plémenito srce. Prijatelji njégovi, makar stárijí od njega, úviek su ú njem gledali i vídjeli svoga prváka. A národní predvóditelji, kao Gaj, Drašković, Bógović í drugi, primali su mladíca kao sebi ravna. Ali í bio je sav ósvojen od rodoljubne želje i ílirske misli. Čisto i nije za što drugo živio i ní o čem míslío, nego li o sreći i slobódi dómovine í svoga národa. Kad ga je osvójjila vélika njégova ljubav k Stefániji, koja mu je gótovo zasjela i sve misli i sve ósjećaje, on ipak nije ní malo jénjao u svojoj ódanosti i prívrženosti prema narodnoj stvari. Sav plámteći od ljubavna žara i ljubavne želje, on je ipak í dalje rádio isto onáko, kao í prije. Náprotiv, kao da mu je misao i želja zá krasnom djévojkom dávala još veće snage i odlúčnosti u narodnoj stvari, proti kojoj su već bili ústali néprijatelji i zá koju se móralo već ódlučno i póžrtvovno raditi. Već je Antun Jósipović a úza nj i grof Nepomuk Erdedi razvio bio

Ljudski človeški; posvémašnji (posve) popoln; naime namreč; resiti krasiti (ures); primali kao ravna sprejemali kakor „ravnega“ (enakega); uz(a) nj poleg njega; već že.

mágyarski barjak, već su na ugarskom sáboru ova dvójica mágyarski govóрили i glasno i jasno propovíedali, da se ima stara králjevina Hrvatska utópiti u králjevini Ugarskoj, — već su javno zahtíevali, da se škole pomágyare. Náravski, da su se ilirski rodoljubi morali najodlúčnije uzprotiviti i živo ográđiti proti ovoj struji. Belović nije bio zadnji. Tako je on mogao milje i milje na dan preváliti, da radi za ilirsku ideju i da ju čuva i brani, a ná večer bi se vratio u Zagreb, da još vidi svoju Stefániju. Ako li je prékasno stígao, to je bar pod prozor došao i ízpjevao za laku noć: „Oj kóšutko crnóoka!“

Upravo ovaj njegov rad za ilirsku stvar bíjaše rázlogom, da se nije još javno zarúčio te nisu bili još ústanovljeni svátovi. Jer i djévojčini róditelji i djévojka, pa i on — bíjahu već ná čistu. Ali on je stavljao domovinu nad sebe i svoje želje, pa je djévojci rekao, da još mora čekati. Stefánija je náravski bila spórazumna.

Róditelji su isto odobravalí, jer im se kćerka činila prémlada, da bi se odmah údala. Tako je pótrajalo dvie godine, dvie sretne — bajno sladke godine. Još onda, kad mi je góspodja Stefánija nakon tolikih gódina pripovíedala ó toj svojoj sreći, sjájilo se u cijeloj njoj od blaženosti, a vélika njena tuga kao da je zá čas nétragom odprhnula. I zbilja, ilirski su dani sami po sebi morali biti za svoje sávremenike od neizrečéna čara i drážesti. Gótovo sve je bilo jedna pjesma sama, — nad svim je svítalo rujnom zorom nade i ljubavi. A kad je u takvoj divnoj sredíni za

Ograditi se zavarovati se; *bar(em)* vsaj; *bijaše razlogom* je bil razlog; *udati se* (o ženski) poročiti se; *nakon* (na konec) = po preteku; *netragom* (trag = sled) = brez sledu; *zbilja* (ozbiljen) = v resnici; *savremenik* (s, vreme = čas) = sodobnik.

dvoje srdáca uzklíjala ljubav i iz dviju duša nástajala jedna duša, — onda se može pómisliti, koja li je slast, koja li razkoš i koje blaženstvo zá njih dvoje trajalo! Ne bih se usudio, da pónavljam staričine rieči, ili da se pózivam na njégove lístove, jer sam úvjeren, da ne bih mogao ulóviti istu snagu te pravo i vjerno izrécie i opisati žar i istinu toga blaženstva i ove sreće, — veličínu ove ljúbavi.

Jedne jéseni bila je Stefánija na dobru svoje tetke, údate za nekog vlastélina u Pósavju. Njezin je záručnik svake večeri dójahao k njoj, makar kako bio izmučen ód dnevnog posla. A često bi s njim došli príjatelji istomísljenici, da uz Lisinskove, Lívadićeve i Rúsanove nápjeve dugo ú noć pjevaju za slavu dómovine i naroda — i za ljubav Stefánijinu i Ivanovu. Sam Vraz, Bogović i Niemčić pjévali su ode ná tu ljubav, pak je Stefánija uz Ivanove lístove u svojoj kúttijci čuvala i te pjesme kao najveću svétinju.

U ljetu godine četrdesetpete javno se i svéčano záručé. Svatba ímala je biti počétkom kólovoza. Ni to nije Belovića ódtrgnulo rodoljubnom radu. Nástale su sve gore i túžnije prilike. Ilirci nisu se tek morali brinuti, da izvédu svoje osnove oko probudjénja naroda, i da oživu spóznaju ú njem, da je jedan od Alpâ do Dunava i mora, već su mórali živo príónuti uz óbranu same materinske rieči, koja im se ótimála. U zagrebačkoj župániji su ilirski prótivnici ili dómaći „Magjári“, kako se sami nazivahu, uz pomoć bana Hallera tako vršili ustav, da su si zagrebačku župániju ósigurali kod íduće reštaurácije.

Snaga moč; *te ter*; *dobro* (subst.!) posestvo (Gut); *vlastelin* graščak; *kolovoz* avgust; *sve gore prilike* vedno hujše razmere; *tek samo*; *prionuti uz obranu* okleniti se obrane (lotiti se); *otimati* (oteti) = jemati; *ídući* (ídoč) prihodnji; *reštauracija* obnova županijskega zastopstva; *uz pomoć* s pomočjo; *nazivahu* so nazivali.

Dvadeset i devetog srpnja već rano ú jutro dóhrlio je Ivan u Tuškánac, gdje su Ručkovićeви ljétovali. Došao je k Stefániji, da ju vidi, prije no će na Markov trg k reštauraciji, jer prédjašnjeg dana nije dóspio, toliko je bilo posla kod zápočete óbnove. Bio je nézadovoljan i žalostan, no u blizini ljubljene djévojke opet se primírio i čakom zabóravio ná svoj jad. Sa súzama u ócima pripovíedala je stara góspodja ó tom súretu.

— Uviek je bio mio i drag, uvijek mi govório o svojoj vjernoј i vječnoј ljúbavi, no može biti níkada tako, kao baš ono jutro. Svu njegovu i žarku i plémenitu dušu gótovo sam ósjećala. Ah, kako je bio drag! — uzdáhнула sirota, da se gubi u spómínjanju pójedinih sítnica u bašči pod svježim dahom jutra.

— A ipak, vjérujte mi, nije mi tek póslije došlo i da bih poslije tako što pomišljala, meni je ipak nékako teško i tjéskobno bilo pri duši. Nepréstano sam ćútila nešto — kao tamno, kao hladno, — nékakav strah i briga me móрила tako, da sam ga najzad mólila i záklinjala, neka ne ide u banske dvórove. Pód-sjetila sam ga na nésreću i pokolj, što se u decembru četredésettreće kod župánijske skupštine dogodio, — govóрила sam, neka pómisli, što li nisu prótivnici pódobni da účine, — sve sam mu rekla, no on se tek smíjao, da još odlúčnije uztvrdi, kako je po tom baš dužan, da ide ónamo.

I góspodja Stefánija zápala je u jécanje, — dugo, óporo, teško jécanje bez suza, da mi istom póslije mnogo časaka nástavi pripovíedati.

(Do)hrliti prileteti; *prije no će* prej nego hoće; *dospjeti* utegniti; *susret* sosret, sret-jati = srećati; *sítnica* drobnost, poedinost; *bašča* vrt; *bih* bi (jaz); *podsjetiti* spomniti, opozoriti; *pokolj* (koljem, po-kolj) = krvoprolitje; *podoban* tak, zmožen; *onamo* tja; *opor(an)* bridek; *isto(m)* šele; *časak* hip, minuta.

Na večer kobnog dvadeset i dévetog srpnja dójuri sav prenéražen otac kući u Tuškanac, da príobći véliku nésreću. Belović je bio težko ranjen. Gospodja Rúčkovička odmah ódredi, neka ga prenésu ú njihov stan u Dugoj ulici, a ciela se obítelj odmah préseli u grad.

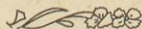
Još je živio nékoliko dana. Stefánija nije ga ni časak pústila. Liéčnici su ódmah rekli, da mu nema spasa. A i on je uvidjao u najvećim bólovima, što ga čeka. I ímao je zadnju svoju želju i pózvao k sebi róditelje i nju, da im ju príobći. Mólio je, da se úrečeno vjenčanje óbavi. Kad su ga svi ú čudu pógledali, stao je záklinjati, neka mu se želja ízpuni.

— Ja se prikljúčih njégovim mólbama. I tako se vjenčasmo na sámrtnoj póstelji. Tri dana kásnije zaklopio je zá uvijek oči, — dovršila stárica.

Starica? Po godinama ne bi joj bilo prípadalo, no po izgledu zaslužila je taj naziv. Odmah póslije smrti svog Ivana bila je zápala u težku bolest, íz koje se pridigla — sasvim s bielom kosom na glavi. I tuga nikad nije jénjala, sve dublje i dublje záreze tiskala je u liepo lice. Pa i nije dubóku starost dóčekala. Sredinom sedamdésatih gódina umre. Na sámrtnoj postelji moralo joj se dati obećanje, da će se kútijica k njoj u lies staviti, — kútijica, s kojom je u ruci úmrla.

„Diljem doma“, str. 203—214.

Koban (kob = srećanje, usoda) = usoden; *preneraziti se* (pre-raziti, poraz) = prepasti se, odreveneti; *liéčnik* (lek = zdravilo, lekarna) = zdravnik; *obaviti* (o-baviti) izvršiti; *stanem zaklinjati* = začnem; *vjenčasmo se* smo se venčali (sva se . .), poročili; *dubok, dublji* = globok, globlji; *lies* (les) rakev.

Nacionalna ekonómija.

Živila — živila dómovina!“ — klicao je iz svega grla, a úpale oči plámtjele su od žara i zánosa. Taj čas ne bi mu se ni malo čúdnovato pričiniło, da je tko k njemu pristupio i zahtievao od njega, da póloži glavu svoju za dómovinu. Za cíelo ne bi bio ni trenútká krzmao — ta drugo ne bi bio ímao dati! U cíeloj dalékoj dómovini ni pedalj zemljice nije bio njegov, niti koja slamica sa najjádniyega krova. Ništa — a ma ništa nije ímao. Dápače ód kada su podiélili óbcínski pašnjak seljáci, nije više mogao držati koze, te se morao još više mučiti rúkama, da može djeci kojiput kúpiti mlieka.

Ali što zato? Srce — dobro njégovo nepókvareno srce ljúbilo je tu dómovinu, koja mu je tek dopuštalá, da se služi javnom cestom i gradskom táracom, a ta ljubav nadomješćivalá mu sve, í kad ju je tako úbavu, plodónosnu i krasnu vidio, on je bio čítav bogátaš i sa póbožnim pónosom pjevao: „Liepa naša dómovino!“ Gladan u želudcu, uz jádikovku i plač nesite djece, on je ráčunao s veseljem, koliko će od izvoza žita doći u dómovinu nóvaca i — „narod“ se obógatiti!

„Živila — živila dómovina!“ — klicao je iz svega grla, a pokraj njega, u silnoj vrevi záplamćene svjětine, stajao je elegantan — bogat — ótmen gospódin,

Pričini se zazdi se; *tko* kdo; *za cíelo* gotovo; *krzmati* se obotavljati, oklevati; *ta* saj; *sa krova* = s krova; *a ma* uprav; *dapače* (da pače) = še več, dá celo; *kojiput* katerikrat; *tek* samo, le; *taraca* tlak; *ubav* lep; *čitav* cel; *uz plač* = ob joku; *vreva* vrvenje; *svjetina* svet, množica; *otmen* odličén, fin.

pósjednik mnogih kuća, tvórnica i imánja — jedan od onih ízabranih, kojim je dómovina punom prégršti nabácila u krilo silu blaga i dala svoje najljepše krajeve.

Iz počétka s porúgljivim smieškom slušao je silne klícaje puka, a malo póslije zaprínilo lice čisto ljutit izraz, pa mu najposlije zásjedne strah u óbraze i u mutne óčice.

— Koji me je vrag nosio óvamo! Još će mísliti tkogod, da i ja prípadam medju te ekzaltadose! — govório je u sebi, kríjući se zguren medju lédjima drugih. Ta — istinabog — takva bi sumnja posve bila neópravdana, dosad je svakom zgodom dokazao, da je triezan, praktičan i ódan; nije se žacao níčesa, dápače mirne je duše tek nédavno dao svoj glas u parlamentu za trgovački úgovor sa súsjednom državom, kojim će úgovorom dómovina njegova veliku štetu trpjeti; — ali on si je zaslužio velik orden. Nije dakle trebalo, da se zá svoj glas bóji, no — opet — svatko ima neprijatélja, pa bi se i za nj mogao naći tkogod, tko bi na ódlučnom mjestu htio prikazati stvar, kao da je i on súglasan bio s tíma póklicima „Živila dómovina!“ A radi se baš sada, da dóbije visoko plemstvo — kakvi bárunski ili grófovski náslov.

Aoh — pa da mu se ízjalovi ta želja!

— Džaba i domovina! — prómuca srdito i tiho, pa se sílomice prótisne kroz svjétinu, da ravno pohíti u svoju rázkošnu kuću, gdje ga je čekao stol, pun

Imanje posestvo; *punom pregršti* s polno pestjo; *puk* (polk) = ljudstvo; *zaprimiti* dobiti; *ovamo* sem; *tkogod* kdorkoli, kdo; *zguriti se* skrčiti, prihuliti se; *neopravdan* neupravičen; *dosad* (do sada) = do sedaj; *svakom zgodom* o vsaki pri-liki; *odan* vdan; *žacati se* bati se; *ugovor* dogovor, pogodba; *šteta* škoda; *svatko* vsakdo (tko); *kao* kakor; *kakvi naslov* kak; *džaba* i domovina = na dar ti, zastonj i domovina; *promucati* zajecljati.

sviju daróva dómovine, dok se je onaj drugi još úviek nátjecao u klícanju dómovini i tek kasno se vratio u stan, ódakle je još iste večeri morao izséliti, jer nije imao čim plátiti stanárine, — pa je bio skupa s dje-com bez krova, — a dómovina — ljúbljena njégoya dómovina rázastrla nad njim svoje zvjézdano nebo — ah — ove noći tako hladno nebo.

I kao iz daléka — tek iz daléka — dólazilo mu pitanje, káko on to nema ni pedlja zemlje, ni krova svoga, a ima dómovinu?

„Male pripoviesti“, str. 201.—203.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV.

R. U VOLOSKOM KOD OPATIJE, SADA U ZADRU (BRODARICA). ODLIČAN PJESNIK ISTRE I NAŠEGA MORA. (GL. „LJ. ZVON“ 1905, 630, 760.)

1.

Manje rieči — više čina.

„Puna srca, pune čaše!“

Sve se toči rujno vino,

a hrápava grla poju:

„Liépa naša dómovino!“

Čaše ú kut! Novi plamen

nek nam mlada srca žari!

Bud'mo divi i Hrvati,

ko što bjehu naši stari!

Natjecati se (natečaj) = tekmovati; *tek* samo, šele; *odakle* (od kle) od kod(er); *pitanje* vprašanje; *rieč* beseda; *sve se toči* = neprestano . . .; *nek(a)* naj; *div* velikan; *ko št*), *kao što*, kakor; *bjehu* so bili.

Prazne čaše — srca puna,
manje riéči — više čina,
tad će biti opet sretna
liepa naša domovina!

(„S moje lire“, 127).

2.

O stoljetnici rodjenja Frana Prešerna, slovenskoga pjesnika.

Kad su mili nježni zvuci
sa božanske Tvoje lire
po slovenskoj krasnoj zemlji
zápočeli da se šire,

pitale su vile gajem
u zátišju lipa svetih:
Odkud k nama taj nebesnik
sa tom bajnom lirom sleti?

Niesu znale, da te Višnji
póslao je rodu Tvome,
da mu jezik digneš s tala
u poletu pjesničkome.

Niesu znale tudje vile,
u dúbravam da no mriju
od žalosti i od tuge
na čarnu ti melodiju.

Tad(a) tedaj; *će biti* bode; *zvuci* (zvuk) = zvok; *gajem*
v (po)gaju; *sleti* je zletel; *tvom(e)* tvojemu; *s tala* s tal; *da* (*no*
mriju da mrjo.

Ti prótjera tudju muzu
iz slovenske zemlje krasne
i úzdignu majčin jezik
do visine uprav častne.

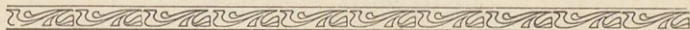
A Tvoja se „Luna sije“
od Triglava veljeg ori
do hrvatskog sinjeg mora,
gdjeno silni val šumóri — —

I veže nam pjesma Tvoja
jaka srca za na vieke:
Po njoj znamo, da Hrvatska
i Slovenija dvije su seke.

Već ja vidim: Tvoje pjesme
i u ono doba sižu,
gdjeno Hrvat i Slovenac
domovinu jednu dižu.

(„S moje lire“, 129).

Protjera si protiral, prégнал; *veljeg(a)* velikega; *gdjeno* (gdje) = kjer; *seka* sestra; *već že*; *sižu* sežejo; *dižu* (dižem, dizati) = dvigati (prim. podvizati se).

B.

NAŠA ZEMLJA.

ÚSPOMENE NA SLOVENIJU.

S PRVOGA SVOGA PUTOVANJA PO SLOVENSKIM ZEMLJAMA NAPISAO STJEPAN RADIĆ. (ZAGREB.)

Stjepan Radić je jedan između najdarovitijih publicista slavenskih; piše i češki i ruski. Pitomac pariške „političke škole“, ističe svuda potrebu pučke i slavenske politike i slavenske naobrazbe; u tom smislu uređuje i piše smotru „Hrvatska Misao“.

1. „U četrdeset godina prvi gospodin“.

Bilo je to nekako o sv. Ani g. 1887. Svršio sam peti gimnazijski razred i dao sam se na djačko putovanje, koje sam bio započeo već pred dvije godine, kao trećeškolac. Godine 1885. i 1886. putovao sam po dolnjoj Hrvatskoj od Zagreba do Zemuna, a sad sam odlučio proći južnom Štajerskom na Kamnik, odtuda preko Ljubljane na Gorenjsko sve do izvora Save, pa onda preko onih gora izpod Triglava na Goricu, iz Gorice vipavskom dolinom na Trst, iz Trsta preko gornje Istre i preko Učke na Rieku, a onda Gorskim kotarom na Ogulin, Karlovac i Sisak u svoj zavičaj.

Pitomac gojenec; *isticati* (iztikati) poudarjati; *svuda* (po)vsod; *pučki* (puk) ljudski, narodni; *već* že; *proći* (proiti) iti skozi, mimo . . .; *južnom Št.* po južni Štajerski; *kotar* okraj; *Gorskim kotarom* po Gorskem k. (skozi . .); *sve do* . . celo tja do; *zavičaj* rodni kraj.

Kad samo pómislih na ovu ósnovu, na zelénu Štajersku, na Blejsko i na Bohinjsko jezero s Triglavom, pak na Ljubljanu, Goricu, Trst i Rieku, srce bi mi življe zákucalo, a noge bi same počele koračati po širokoj cesti. Činilo mi se, da dóbivam krila i da ću sve te naše krajeve onáko lako prohódití nógama, kako sam ih već po sto puta prolétio u svojim mislima.

I nisam se prévario: Bila mi je ígračka, proći na dan 40—50 kilometara, a dogódilo se je, da sam ih prošao i 60, pače i 70. Ali to je bilo vrlo riedko. Óbično sam ná dan išao po 25—30 *km*, jer meni nije bila svrha, da se mnogo zemlje nágazim i mnogo cipela póderem, nego da sa što više ljudi góvorim i za sve se narodne névolje própitam. Nije mi pače bilo toliko stalo ni do prírodnih krasóta, koliko dó toga, da na svom putóvanju što dublje zágledam u dušu našemú séljačkomu puku, da što više kao organički srastem s onim tajínstvenim bićem, kojemu velimo narod i kojemu se danas malo po malo kao cjelíni príznaju prava samoga Veličanstva.

Nisam još tada znao za dúboku rečenicu véli-koga fráncuzkoga póvjestnika Micheleta: „Ako ne mogu govóriti s umnikom, s génijem, onda najvolim govóriti sa seljákom, jer poslije takvoga rázgovora čovjek je uvijek i bolji i pamétniji“, ali sam ipak kao séljačko diete upotrébio svaku sgodu, da zámetnem rázgovor sa starcem i s mladićem, sa zreloom ženom i s mládjahnom djévojkom.

Pomislih sem pomislil; srce bi mi zakucalo mi je vselej udarilo; čini se zdi se; pače celó; cipele čevlje; sa što više ljudi s čim već ljudmi; što dublje čim globlje; stoji mi do toga je mi do . . .; puk narod, ljudstvo; rečenica stavek, izrek; još tada še tedaj; povjestnik zgodovinar; najvolim govóriti (naj volim) najrajši govórim; sгода prilika; zametnem zasnujem, začnem.

Tako sam i taj dan po sv. Ani, dóšavši u trgovišće Rogatac na hrvatsko-štajerskoj granici, prěsjekao stazom preko lívada ne samo zato, da se ugnem prášini, nego glavno zato, da zámetnem rázgovor s ljúdima, koji su tu kósili travu i sprémali sieno.

Prólazeći cvjetnom lívadom, pózdravljao sam po svojem običaju: Daj Bog sreću! Ljudi su odgovarali: Daj Bog, daj! a bilo je i takvih, koji su samo nešto prómrmljali kroz zube.

Već sam se približavao kraju próstrane sjenókoše te se iz daléka opet bjélasala cesta, po kojoj bi svaki čas znala projúriti crna góspodska kóčija, óbavita lakom maglom ljetne prášine. I tu dodjem do starca, koji je kósio baš ne daléko staze. Kad sam ga pózdravio, nije ni glave pódigao, kao da pravo né čuje. Pónovim svoj pozdrav: „Bog daj srečo, stari oče.“

Kosac pódigne glavu, ódloži kosu i ódvrti: „Daj Bog tudi Vam zdravje, dragi gospod“.

Već sam bio póšao kakvih deset koračája, kad me starac pozóve jasnim glasom: „Mladi gospod, naj pridejo malo k meni.“ Póvratim se, a moj Slovenac već je bio pod nédalekom vrbom, i tu je iz grmíča nešto vádio. Odmah se dómislim, da me kani pogóstiti.

I u istinu pónudi mi najprije čašu vina, da se nápijem na toj vrućini, a onda sjedne zájedno sá mnom i progóvori ováko:

„Vidite, ja tu kósim već četrđeset godina. Koliko je kroz to vrieme ovom stazom prošlo gospóde, i

Stazom po stezi; došavši došedši; spremati spravljati; prolazeći cvj. l. gređoč čez cvetno l.; nešto nekaj; kroz skoz; te(r); bi znala projuriti je vsakčas drvila; ob(a)vit; vaditi vun zeti; sjedne sede; sa mnom z meno.

nikada nitko nije pòzdravio ni mene ni nikoga drugoga na ovoj sjenòkoši. A vidite, mi prosti ljudi né možemo proći jedan kraj drugoga ósobito u óvakvu poslu, a da mu ne záželimo sreću od Boga, koji daje sunce i kišu, koji šalje buru i tiho povjetárce. I kádgod je mimo mene pròlazio kakav mladi gospòdičić, mislio sam, hoće li se barem taj sjétiti svoje kršćanske dúžnosti. Ali sam čekao úzalud sve do dánašnjega dana. A sad, kad mi se to dogódilo, molim vas, da mi kažete, jeste li meštar ili djak, jeste li tu iz našega Štajera ili iz súsjedne Hrvatske?“

Rázložim starcu u kratko, da sam séljačko diete tamo od Síska, da svake „počitnice“ ováko pjéšice pútujem, da vidim, káko živi cieli naš narod i što mu najviše i najprije treba. Spomenuo sam još i to, da né kanim stúpiti u níkakvu državnu službu, a da ne mislim biti ni „fajmošter“ ni ódvjetnik, da budem posve slòbodan u narodnom djelu.

Stari Slovenac slušao me je vrlo pázljivo i kad sam svršio, metne mi ruke na glavu i više za sebe progóvori: „Daj Bog, da bodo naši bratje Hrvatje imeli čim več takih ljudi, ki bi potem tudi nas štajerske Slovence osvobodili Nemcev i nemškutarjev . . .“

Iznenádila me je dakako veóma úgodno ova neóbična mólitva staroga čóvjeka, za kojega nikad ne bih pómislio, da ima toliko narodne sviesti te znade, da je štajerski Slovenac, a ne možda samo Štajerac, da su mu Hrváti braća i da samo hrvatsko-slovenska sloga može učiniti kraj túdjinskoj silóvitosti i dómaćemu ódmetničtvu na slovenskom Štajeru.

Nikada nitko nikdar nikdo; *kiša* dež; *povjetarce* vetrič; *kadgod* kadarkoli; *sjetiti* spomniti; *uzalud* zaman; *posve* po vsem; *metnem* denem; *odmetništvo* odpadništvo; *ne bih pom.* ne bi (jaz) p.; *možda* (možeda) morda; *braća* bratje (kakor: deca).

Dignem se, záhvalim na óbjedu, óprostim se i podjem dalje, a zá sobom sam čuo jasno starčeve rieči: U četrδέset godina prvi gospódin

2. Kóđ štajerskoga Ilirca.

Ne znam, može li se zámisliti krásniji kraj, nego što je savinska dólina u slovenskoj južnoj Štajerskoj. No kakogod su mi sjajne i drage úspomene na one kítnjaste brežúljke, koji svi zájedno kao da su jedan čárobni périvoj, pravi rájski vrt, ipak i te divne úspomene bliede pred slikom, koju mi je u duši óstavio bóravak kod štajerskoga Ilirca, sad već pókojnoga Josipa Pirša u Mozirju.

Káko me je samo ljúbazno primio i na prvu rieč mi pónudio svoje góstoljublje na više dana! Ostao sam dodúše radi svoga dálekoga puta kod njega samo jedan dan, ali je i u to kratko vrieme neóbični starac pokazao toliku dobrótu srdca i bistrínu uma, da moraš samo žaliti, što takvih ljudi kóđ nas kao da već u obće nema.

Starac je bio srédnjega stasa i već sav sied kao ovca. Ali lica je bio zdrava i ruména i živih kretnja kao kakav mladić. Kao pravi Ilirac najvolio je govóriti o jedinstvu južnih Slavéna, a napóse o narodnom jedinstvu Hrváta i Srba. Kod toga je razvijao misli, za koje istom danas vidim, kako su bile dubóke i ópravdane.

Oprostim se poslovim se; *kod pri*; *kakogod* kakorkoli; *kitnjast* (kita) šopast, košat, gozdnat; *brežuljak* (breg) grič; *périvoj* nasad, park; *boravak* bivanje; *sad* sedaj; *primiti* sprejeti; *doduše* sicer; *žaliti što* obžalovati, da; *već* že; *sav sied* ves siv (ser); *najvolim govoriti* najrajši govorim; *napose* posebe, zlasti; *istom* šele; *dubok* globok.

Vi, Hrváti, rekao mi je po nekoliko puta, trčite na íztok, a mi se Slovenci, préviše držimo západa. Hrvatski najslávniji pisci pišu i góvóre samo o knjíževnom jedínstvu sa Srbima, a naš najveći pjesnik Prešeren zove Vraza úskokom samo zato, što je i nas Slovence htio dovésti u véliko ilirsko kolo. Bio sam i ostat ću uvijek Ilirac ili Jugosláven, ali vam velim: Nama, Jugoslavenima nema spasa, dok se nájprije mi Slovenci i Hrvati ne sjédinimo kúlturno, gospódarski i – politíčki. Mi smo Slovenci zákržljavili u svojoj narodnosti pod njemačkim gospódstvom, ali smo u prósvjeti i u gospodárstvu za sto godina pred vama. A u dánašnje vrieme ne živu narodi samo od čistoga knjíževnoga jézika i od liepe narodne nošnje. Niemci i Talijani veliki su i tvrdi narodi, zli súsjedí, a još gori gospodári, od kojih nas ne će i ne mogu obrániti ni srbske gusle ni hrvatske támbure. Dok plodne hrvatske zemlje ne budu obradjívale tako vješte i márljive ruke, kakve ima ósobito štajerski Slovenac, i dok po jadranskom moru iz Trsta i Rieke ne záplove većinom hrvatski i slovenski parobrodi, smatrat će nas Niemci za niži narod od sebe. Eto, danas naš štajerski seljak s visóka gleda na hrvatskoga Zágorca, a kad istom vidí Pósavínu i Sriem, onda kune od ljútíne i veli: Ti Hrvati ne zaslužuju onákove zemlje. I póslušajte me, dragi prijatelju, što ću vam na koncu reći: Vi se u Zaǵrebu već trideset godina prépirete, je li bolje písati fonetikom ili etimológijom. A da su vaši narodni vodje kroz to vrieme pitali, ili da barem sada pitaju, kakvim plugom ore hrvatski seljak, vidjeli biste, gdje

Trčim bežim; previše preveč; ostat ću (hočem) ostal bom; zakržljaviti (kržljav) pohabiti se, zaostati; još gori še hujši; obradjivati (raditi) obdelovati; ću reći bom rekel; kroz skoz; vidjeli bi(ste).

bi već bila danas Hrvatska, a s njom i Slovenci. U Zagrebu se dan na dan više približuju srbskomu pravopisu, i to se drži za veliki uspjeh; po mojem mnienju bio bi mnogo veći uspjeh, da se po svoj Hrvatskoj više približuju slovenskomu gospodarstvu.

Drugi dan rázstao sam se od umnoga starca kao sin od otca, a istom danas pódpuño shvaćam, koliki su smisao ímale one njegove rieči: Dok Hrvati idu samo niz vodu, prema Beogradu, a Slovenci, kao uzprkos, samo uz vodu, na zapad, ne će biti ilirskoga (jugoslavenskoga) jedínstva.

3. Biskupov dar za slovenske knjige.

Iz Mozirja sam krenuo preko Gornjega grada i Kamnika u Ljúbljanu. Još od župnika u Gornjem gradu saznao sam, da je tádašnji ljúbljanski biskup Misia bio neko vrieme i u zágrebačkom sjémeništu i da se još úviek vrlo rado sjeća Zagreba i Hrvatske. No u samoj Ljúbljani čuo sam, da biskup Misia ne dópušta bogoslovcima čitati ni slovenskih, a kamo li hrvatskih nóvina i da se u obće često pónaša, kao da je ljuti Niemac, a ne Slaven. Sad me je dakako zanimalo, da se sam úvjerim, što je prava istina, te ódlučim nájprije pósjetiti baš samoga biskupa.

U biskupskom dvoru kazao sam samo, da sam djak iz Zagreba i da sam se došao poklóniti njegovoj Presvietlosti. Rieč Zagreb djélovala je više nego „na-

Shvaćam umevam; niz vodu dol za vodu; kao uzprkos kakor kljubu; uz vodu gor za . . .; saznati (sezhati) zvedeti; tádašnji tedanji; biskup škof; vrieme čas; još uvijek še vedno; sjećati spominjati; novine časnik; ponašati se vesti se; dakako seveda; kazati reči; rieč beseda; više več, bolj.

slov“ djak i eto mene bez ikakvih potežkóca u čeka-
ónici pred biskupovim ódajama.

Za četvrt sata únidje biskup, ja ústanem, pó-
zdravim s „hvaljen Isus“, póklonim se, póljubim ruku
i rečem :

„Presvietli gospódine! Evo već blizu dva tjedna
pútujem prvi put po slovenskim zemljama. Sada dó-
lazim iz južne Štajerske i to preko Gornjega grada i
Kamnika. Putem, a i ovdje u Ljúbljani sáznao sam, da
ste nekada účili u Zagrebu i da Vam je Hrvatska
óstala u nezabóravnoj úspomeni. Smatrao sam dakle
za svoju dužnost, da se póklonim tákvomu sloven-
skomu biskupu, kojemu su k srdcu prirásli i Slovenci
i Hrvati kao nerazdjéljiva braća. Još mi dozvolite spo-
menuti, da sam baš od jednoga svećenika čuo, da u
Vaše sjémenište né smiju ni jedne hrvatske nóvine,
pa me je to zabóljelo te sam se ósmjelio doći i zato,
da Vašom dobrótom na samom ízvoru čujem svu
istinu.“

Knez-biskup slušao me je pózorno i pri tom se
prijazno smiéšio, a prijazni ízraz lica nije mu se pro-
miénio ni kod zadnjih mojih riéči. Kad sam svršio,
odgóvori mi biskup :

„Moj sinko! Meni je drago, što vidim mlada Hr-
vata, gdje pútuje, da na svoje oči upózna slovenski
narod i slovensku zemlju. Drago mi je i to, što ste k
meni došli. U istinu, rado se sjećam Zagreba i Hr-
vatske, a mogu Vam reći ótvoreno, da je Strossmayer

*Ikakav kakšen (si bodi); čekaonica čakalnica; odaja soba;
unići, unidjem vnidem, vstopim; već že; dolazim pridem; putem
na poti; ovdje tu; nezaboravan (zaboraviti) nepozabljiv; dakle
torej; još še; doći (doiti) priti; izvor (iz)vir; kod rieči pri бесе-
dah; drago mi je, što vidim da vidim; vidim, gdje (kje) vidim,
da . . ; otvoren (odprt) odkritosrčen.*

uzor i meni kao svakomu Slovencu. Zato je náravski, da taj duh vlada i medju mojim bogoslovcima. Čitaju oni i hrvatski, samo ih je na žalost malo, koji bi posve dobro hrvatski razúmjeti, premda smo mi Slovenci i Hrvati zápravo jedan narod. Bog Vas blagoslovio, i evo Vam nešto za Vaš daljnji put.“

Na to ja ódrešito odgóvorim: „Nisam, Presvietli, došao k Vama ni za što drugo, nego zato, da Vas vidim. Ja u obće né primam nikakve nóvčane pód-pore. Par forinti imam kod sebe, da se za slučaj kake neprilike mogu željeznicom vratiti kući. A ínače i gospóda svećenici i jednostíavni slovenski seljáci primaju me ljúbazno i gostoljúbivo, te né moram putem gotovo ništa trošiti.“

Biskup se malo zámisli, a onda mi pruži starínsku pétaču i reče: „Uzмите ovo od ljúbljanskoga biskupa za slovenske knjige. Kúpите si, što Vam je srdcu najmílije, jer znam, da niste tako bogat, te bi Vam i za knjige preóstajalo nóvaca.“

Razúmije se, da sam na ove rieči biskupov dar odúševljeno primio i da sam iz biskupskoga dvora otišao s uvjerenjem, da Ljúbljana imáde mnogo bóljega dúhovnoga pastíra nego Zagreb, gdje je ú to doba bio nadbiskupom pókojni Mihálović, dodúše véliki dobríčina, ali i još veći slábić prema magjarskoj i prema mágjarskoj vladi.

Iz biskupova grada odem ravno u knjízaru i kupim tu u zlatorez úvezane Gregorčičeve pjesme i tri

Posve povsem; nešto nekaj; odrešit odlóčen; *primam novčanu podporu* sprejemam denarno p. (novci); *kući* (koča) domov; *gotovo ništa* skoro nič; *onda* tedaj; *pružiti petaču* (prožiti) dati petak; *jer* ker; *otišao* od(i)šel; *bio nadbiskup(om)* (6. skl.); *doduše dobríčina* sicer dober človek; *prema* nasproti; *odem (otidem)* odidem.

svezka istotako u zlatorezu Jurčićevih „Sábranih djela“. Taj čas činilo mi se, da sam najbogatiji čovjek u Ljubljani. A kako bi istom bio sretan, da sam mogao slú-
titi, kako će mi i Gregorčić i Jurčić otvóriti srca i takih slovenskih seljaka, koji inače na svu gospódu gledaju ili s neópisanim prézirom ili s neugásivom mržnjom.

4. Slovensko dekle.

Iz Ljubljane podjoh kao na krilima na Gorenjsko do Bleda i dalje sve do izvora Save. Uz put se svratih i u Škofju Loku i u Kranj. U jednom od tih mjesta svratim se u najbližu kuću i úpitam prjaznu neku staricu, gdje je tu blizu gostiónica. Starica me najprije dobro ómjeri od pete do glave, a onda me úpita: „Ste morebiti študent?“ Kad odgóvorim, da jesam, ona će sasvim po dómaću: „Tudi jaz imam dva študenta. Eden kmalu pride domu, odšel je nekam v hribe. Drugi mi pa še spi; so počitnice in počiva. Oba sta bila v Karlovcu na Hrvaškem.“

„A ja sam iz Zagreba.“

„To bo moj Tone imel veliko veselje. Vedno mi pravi, kako so Hrvatje dobri in veseli ljudje. Morate pri nas ostati več dni.“

Ova neóbična susrétljivost silno me je dirnula, jer me je sjétila na dragu moju mater, koja se sá mnóm opráštala u súzama s ovim riečima: „Idi, idi,

Čini mi se zdi se mi; istom šele; podjoh (poidoh, po-iti) sem šel; kao kakor; sve do celo tja do; uz put ob (na) poti; svratih se (stran sem se obrnil) stran sem krenil; gdje kje; će (po smislu =) je rekla, prim. „češ“; susretljivost sosretljivost, uljudnost (sresti, srečati); sjetiti spomniti; sa mnóm se opráštati z menoj se opráščati (oprostiti!), od mene se poslavljati.

diete, kad te toliko srdce vuče po našem narodu. Liepo će te primati barem one matere, kojima su djeca u svijetu, kako ću i ja svakoga putnika još više pozivati kao mjesto tebe.“

Unidjem za stáricom ú kuću, a ona me odvéde u prvi kat, gdje se preda mnom ótvori baš góspodski úredjena soba. U sobi kraj okna bijaše glasovir, a zá njim je sjedjela mlada djévojka kojih šestnaest, osámnaest gódina. Baš je pjevala prékrasnu pjesmu, od koje je u taj čas izgóvorila rieči :

Kaj pa je tebe treba bilo,
dete ljubo, dete lepo . . .

Djevojka ústane ; ja joj kažem, tko sam, i zámolim ju, neka samo dalje pjeva, da će mi ovo biti najljepši ódmor i najsladji užítak.

Govorio sam hrvatsko - slovenskom mješavinom. Ona mi presiéče rieč :

„Govorite le čisto hrvatski. Jaz vse razumem, če ravno slabo govorim. Mi imamo Matico Hrvatsko, a jaz imam većinom i same hrvatske narodne pesmi.“

Meni nije trévalo dva puta reći, i ja póčnem govóriti kao za ókladu, i bio sam sav blažen vídeći, da me mlada Slovenka ne samo posve dobro razúmije, nego da svaki čas u razgovor mieša ciele hrvatske rečénice. Medjútím eto ti i onoga njezinoga brata, koji je dó malo prije spavao. A za četvrt sata već je dobra mamica nósila baš góspodski zájutrak sinu i gostu, ili kako je ona sama rekla : gostu i sinu.

Vučé vleče; će primati bodo sprejemale; još više še bolj; unidjem vnidem, vstopim; kat nadstropje; gdje preda mnom kjer pred menoj; bijaše je bil; kažem, tko sam rečem, kdo sem; zamolim, neka poprosim, naj; kao za okladu kakor za stavo; rečénica izrek, stavek; medjutim med tem; njezin njen; prije prej; sat ura; već že.

Prije nego smo sjeli zá stol, zamolio sam gospodičnu, da dóvrši zápočetu pjesmu i da mi kaže, kakva je i čija. Ona se záchudi, što ne pónajem ni nápjeva ni rieči „Nezakonske matere“ i onda nástavi što dalje, to ljepše, dok nije póstigla po mom sudu nenadkríljivi úmjetnički vrhúnac kod rieči:

Al te je treba bilo, al ne,
vendar presrčno ljubim te.

Za stolom sam mnogo manje govorio, nego je to ínače moj óbičaj, jer sam još sav bio zanésen krasnom pjeváčicom i još krásnijom pjesmom. Još pred jedan sat bio sam odlučio, da ću odmah poći dalje, ali sad sam náumio, ipak čekati, tóbože, dok se i drugi sin póvratí, a u istinu bilo mi je stalo samo do toga, da čujem još koju slovensku pjesmu. Nisam dakáko ni iz daléka mogao znati, da mlada i krasna pjeváčica znade isto tako liepo pripovíedati kao i glasovírati.

Novi náš rázgovor zápočeo je mojim pitanjem: „A imate li, gospodično, već dugo praznike?“

„Već treću godinu“, dóbijem ódговор.

Sad sam pómislio, da je valjda róditelji né mogu ili ne će dalje školati, ili da je slabo učila, ili da je tim dugim práznicima kakav drugi razlog, za koji ne bi bilo úljudno pitati. Zato zašútím, ali moja subesjednica nástavi sama: „Bila sam tako nésretna, te sam

Stol miza; kaže, čija je reče, čigava; nastaviti nadaljevati; što dalje, to ljepše čim dalje, tem lepše; dok(ler); postići doseći; po mom sudu po mojem sodu (sodbi); zanesen kr. pjevačicom (6. sklon!) od krasne pjevačice; još še; odmah ću poći (poiti) takoj hočem íti, pojdem; tobože baje, češ; stoji mi do toga mi je do tega; dakako seveda; praznici počitnice; treća godina tretje leto; valjda (velja da) najbrž, morebiti; zašutím umolknem, šutnja molk.

išla u njémačku samostansku školu. Učitéljice su bile sve same Njemice ili njemškutárice. Mi smo, Slovenke svaki dan doživjele kakvo poniženje, ali nikada nijedna nije ničim pokazala, da joj to nije pravo, premda je mnogoj srce od boli krváriló. U to su moja braća počela pólaziti gimnaziju u Karlovcu. Dónieli su mi hrvatskih knjiga i upisali se kao članovi Matice Hrvatske. Mèni se je otvorio novi sviet. Čula sam i prije štošta o Slavenstvu, ali Slavenstvo mi je bilo daléko, néjasno, népoznato. Sad sam najedánput vídjela, da sa svojim slovenskim máterinskim jézikom mogu razúmjeti knjige, koje se čítaju u Zágrebu i u Splítu, u Sárajevu i Dubrovniku i još dalje na iztok i na jug. Sad sam istom póstala ‚zvesta Slovenka‘.

Jednoga jutra dodjem u školu, kad su već sve moje súučénice bile u rázredu. Óbuka još nije počela, pa ipak bíjaše velika tišína. Samo se je čuo oštar glas učitéljice-Njemice, koja baš psóvaše Slovence tako próstački, da to ne mogu ni ponóviti. Kad sam ja unišla u sobu, ízdere se učitéljica na mene, dakáko njemački: ‚I to je jedna takva slóvenska s . . . !‘ Sva se zážarim u licu, né znajući u prvi mah, što da odgóvorim na taj neóbični kompliment. A tad mi nájednom uzávri sva krv u žilama, pógrabim njemačke knjige čvrsto u desnu ruku i više zápjevam nego závičem:

Slovenka sem!
Tako je mati djala,
ko me je dete pestovala.

U to med tem; braća bratje (prim.: deca); *polaziti* pohajati; *donieti* donesti; *i prije štošta* (što šta: kaj kaj) tudi préj to in ono; *na jedan put* na en krat; *istom* šele; *dodjem* doidem, pridem; *obuka* pouk; *psovaše* je psovala; *prostački* (prostak) sirovo; *unići* vniti, vstopiti; *uz(a)vri* vzvre, zavre; *zavičem* zapijem.

Zatorej dobro vem,
Slovenka sem, Slovenka sem —
in v nemško šolo več ne grem.

Kod zadnjih rieči bacim njemačke svoje knjige učiteljici pód noge, izletim iz škole i nisam se više ú nju vrátila. Tako su eto počeli moji práznici.“

Nova moja znánica bila je milo i liepo djévojče. Ali sad, kad pripoviédaše ovu svoju sgodu, bíjaše úpravo krasna.

Casak je nástala šutnja, jer moje su misli bile u Zagrebu, u Osiéku, u Varaždínu i Zemúnu, i pó drugim hrvatskim gradóvima, gdje imamo više djévojačke škole, a gdje je ipak vélika riedkost ovákvo žensko narodno srdce, kako ga je ímalo ovo neóbično slovensko dekle. I ód toga mi časa medju najmilije naše pjesme spada ona nježna slovenska: Venček na glavi se bliska mi iz kitice rožic zelenih — i to samo zato, jer ova pjesmica ima pripjev: Slovensko dekle.

5. Medju gorenjskimi „fónti“.

Valja mi ískreno priznati, da me je „zvesta Slovenka“ još više odúševila, nego biskupov dar za slovenske knjige.

Kad sam treći dan óstavljao ovaj gostoljubivi dom, činilo mi se je, da bih na dan mogao proći još jedánput više kílometara nego dósada. I sbilja eto me kao za čas na jednom križanju već blizu Blejskoga

Kod rieči pri besedah; sgodá (zgoditi se) dogodek, prilika; jer ker; ovakav tak; medju med; valja (velja) treba; treći tretji; ostavljati zapuščati; čini mi se zdi se mi; proći (proiti); još jedán put više še enkrat već; sada sedaj; sbilja (ozbiljen) res; čas hip; već že.

jezera. Na lievo i na desno vodi liepa cesta, a ja ne znam, kuda mi je poći, da do večera stignem k jednomu drugu Slovenkine braće, koja su me dobar komad puta izpratila i svomu me prijatelju srdačnim pišamcem toplo preporučila.

Na križanju stájaše desétak gorenjskih momáka, svi zdravi kao kremen, visóki kao jablani, a ruméni kao jabuke. I vragóljasti, trebao sam dodati, kao da je u svakom zášito sto živih djavóla.

Upitam fante, kojim mi je putem poći, da dodjem tamo i tamo. Oni najprije údare u gróhotan smieħ, a onda mi, kako sam dóskora ópazio, pókažu baš prótivan put. Bilo mi je to vrlo žao, jer poslije gostoljublja Slovenkine matere i poslije pratnje njezine braće ovo je bio kao hladan tuš za moje silno oduševljénje.

Vrátivši se po prilici za jedan sat na isto križanje, nadjem fante još tamo, samo što su sada na travi sjédjeli i kartali. Sjednem i ja k njima, rázmotam svoje knjige, četiri póložim kraj sebe, a petu, Gregorčičeve pjesme, stanem čitati.

Momci su najprije iz daléka, a onda sve iz bližega pogledavali na knjige, dok im ja ne rekoh, da ih slóobodno uzmu u ruke. Koliko sam ópazio, svi su znali čitati i svima je bilo drago, što su knjige slovenske. Jedan od njih ótvori slúčajno Jurčičevu pripoviest „Dva brata“ i počne na glas čitati. Njegovi drúgovi óstave karte i pázljivo slušahu. Kad je mladić próčitao prvu stranu, uzmem ja knjigu u ruke i po-

Kuda poći (poiti) kod iti; *stignem* dospem, dosežem; *izpratiti* vun spremiti, *pratnja* spremstvo; *stajaše* so stali; *momak* fant; *vragoljast* nagajiv, razposajen; *djaval* (diabolus); *dodjem* doidem, pridem; *nadjem* najdem; *njezina braća* njeni bratje; *sat* ura; *još še*; *samo što* samo da; *stanem* začnem; *onda* tedaj; *dok ne rekoh* dokler nisem rekel; *slušahu* so slušali.

čnem čitati na veliko čudo slúšateljâ kao pravi právcati Slovenac. Meni je naime ona pónosna Slovenka u ona dva dana zvonkim svojim glasom i čistim svojim izgovorom próčitala cieloga Gregorčiča, a próčitala mi je baš i ovu Jurčičevu príповiést. Svaki neóbični izraz liepo mi je protúmačila, a ja sam sada imao liepu priliku, da se pókažem dobrim njézinim účenikom.

Príповiéstí nisam ciele dóčitao, nego sam ju svojim riečima dovršio, a onda sam úzeo u ruke Gregorčiča, pak próčitam ove njégove pjesme: Siromak, O nevihti, Domovini.

Ne da se opisati dojam ovih triju pjésama na mlade slovenske duše. Već kod prvih stihova „Siromaka“:

Kedo z menoj spregovori
besedico prijazno,
kedo, kedo razveseli
srce veselja prazno —

ušútjeli su momci kao miševi.

Svaku sam pjesmu túmačio, kako sam najbolje znao, a kod treće pjesme, „Domovini“ sgodno sam dódao i to, tko sam i što sam i da samo zato ováko pješice pútujem, da danas, sutra mogu sbilja pomoći dómovini i narodu. Na koncu sam rekao i to, kako mi je bilo žao, što su mi pokazali krivi put, ali da mi je to sada drago, jer sam tako dobio priliku, na svoje oči vidjeti, kako su gorenjski „fantje“ dobri Slovenci i da nije istina, da su to tóbože sve sami razbijači, pijanice i kartáši.

Kad sam na to ústao, da podjem pravim putem, momci su me daléko sproveli, a nékoji su me i k sebi

Naime namreč; dojam dojem, vtisk; kod stihova pri stihih; ušútjeti umolkniti; kao miševi kakor miši; sgodno (prilično) primerno; ovako tako; jer ker; kad(ar) ko; sprovesti izprovesti, spremi.

zvali, da kod njih prénocím. Rázstajući se s pósljednjom dvójicom tako srdačno, kao da se poznamo od djétinstva, pómislio sam, što bi sve bilo i moglo biti od ódrasle naše séoske mladeži, kad bi bar svaki déseti djak kroz praznike bivšim svojim drugóvima htio i znao pokazati koje zrnce neprocjénivoga bisera naše narodne knjíževnosti.

6. Narodna sviest u slovenskim domovima.

Od izvora Save povratio sam se nátrag do Bohinjske Bistrice, a ótuda podjem popóдне dalje preko visóke gorske kose prema Tolminu, Kanalu i Slovenskoj Gorici. Već kasno ú večer bio sam na vrhuncu gorske kose i tu sam našao nékoliko ugljenára, koji su se silno záčudili, kad su čuli, da kanim odmah dalje. Do danas ne razúmijem, kako se je to dogodilo, da me nisu upozóрили, kako je nizbrdice ópasan put i po danu, a kamo li po noći, i kako je još dáleko do najbližih kuća. Valjda su mislili, da dobro znadem put, vídeći me, gdje ódvažno i véselo koračam, kao da tu póznajem svaki kamen i svaku stazu.

Išao sam dugo i dugo u zvjézdanoj ljetnoj noći bez mjesečine te sam više morao rúkama pipati nego óčima gledati. Dva, tri sata nisam ipak bio ni u brizi, a kamo li u strahu. No kad je gorska staza póstajala sve strmija i sve uža, a nije joj bilo ni kraja ni konca,

Seoski selo, selski; *praznici* počitnice; *sviest* zavest, vest; *natrag* nazaj; *odtuda* odtod: *kosa gorska* gora, gorski greben; *odmah* takoj; *nizbrdice* (niz brdo) po bregu dol; *opasan* nevaren; *valjda* (veljada) morebiti, najbrž; *vidim, gdje* . . vidim, da . . ; *odvažan* pogumen; *pipati* tipati; *u brizi* u brigi, skrbi; *sve uži* vedno ožji.

préstanem pjevati i zámislim se u to, kamo li me vodi ta bezkónačna staza.

No dóskora sam se opet umirio, znáući dobro, da pútujem po krajevima najkulturnijega diela našega naroda.

Nékako oko pónoći záčujem nápokon iz daljine lávež pasa i to sam ga čuo samo onda, kad sam se prignuo k zemlji i uho pritisnuo gótovo na piesak. Tako sam nékada i u slavonskim šumama, kad bih izgubio pravi put, s uhom na zemlji prisluškiavao, na koju mi je stranu najbliže do sela. Ovdje sam srećom imao samo jedan pravac i taj me kónačno dovéde u stísnuo gorsko selo.

Nigdje nije bilo sviétla, a ja onáko na sreću ódlučim, da ću ući u treću kuću. Pópnem se uz kámene stepénice, pókucam najprije na vrata, onda i na okno, i na upit: „Kedo je božji?“, odgóvorim: „Hrvaški dijak iz Zagreba“.

Za čas dva okna se rázsvietle, vrata ótvore, a preda mnom stajaše visoki i krepki seljak srednje dobi.

Póčnem se izpričavati, što tako kasno dólazim i što ih bunim u odpóčinku, kojega nikomu ne treba kao seljaku poslije težkoga ljetnoga rada. Gospódar kuće ne daje mi se izpričavati, nego reče:

„To mi sama zdrava pamet véli, da se niste óvamo potrúдили iz prkosa. Važna vas je stvar ovamo dovéla. Hvala Bogu, da ćemo vas moći i podvóriti i na stan primiti.“ I dok je gospódar to govório, već

Dóskora skoro, *kmalu*; *na po kon* nazadnje; *lavež* lajanje; *onda kad* tedaj *kadar*; *prignuti* pri(po)gniti; *kad bih* (kadar bi jaz) vselej ko sem . . ; *ću ući* (ho)čem vniti, vstopiti (bodem . .); *stepenice* stopnice; *pokucam* potrkam; *za čas dva* za en hip ali dva; *preda mnom stajaše* pred menoj je stal; *izpričavati, što* . . opravičevati, da . . ; *rad* delo; *prkos* trma, kljubovanje.

je njegova žena próstirala stol, a netko je u súsjednoj kómorici óčito sprémao za mene póstelju. Sve me je to vrlo úgodno iznenadilo, pa né znajući ništa sgódnijega rečem :

„Kako vi to mene primate, a ne znate pravo, nitko sam, ni što sam?“

„Vi ste nam dosta rekli: Hrvaški dijak iz Zagreba. Hrvatje so naši bratje ne samo po vjeri, nego po govoru i po srcu. Ali da niste ni Hrvat, vidim, da ste putni čovjek, trudan i gladan. Nego recite mi, ódkuda dólazite.“

Sad u kratko izpripóvjedim svoje noćno putóvanje. I gospódar i sva njegova družina — bilo ih je u svem pet ili šest — slúšahu me u čudu, a onda će domáčina :

„Vas je, dragi gospódone, sam Bog očuvao od sígurne própasti. Znamo tu za svaki kamen i za svaki grm, kako se ono véli, ali od nas se ipak nitko ne bi ufao po tamnoj noći prólaziti putem, kojim ste vi došli. Vidjet ćete sutra po danu, kuda ste hodali. Ali sada ne razgovarajmo, nego vi izvolite malo zágristi.“

Sjednem za stol. Razúmije se, da sam se po séljačkom običaju prekrstio i pomolio prije jela. Gospódar je to dobro zamiétio.

„Vi niste iz Zagreba, nego o d Zagreba. Što ne?“

„Istina, ja sam iz jednoga sela izmedju Zagreba i Siska.“

„To sam ódmah mislio. A čini mi se, da znam i to, što vas je dovélo u ove naše gore: Htjeli ste vidjeti, kako živi slovenski kmet, kako se muči ,slo-

Primiti sprejeti; stol miza; spremati pripravljati; nego ampak; sad(a) sedaj; slušahu so slušali; domačina hišni gospodar; nitko ufao nikdo upal, tko kdo; prekrstiti prekržati; zamietiti zapaziti; odmah takoj; čini mi se zdi se mi; što kaj, kar.

venski trpín': Baš tako, kao i hrvatski. Ali hvala Bogu, koji nam dava vodje i učitelje: Jelačića, Strossmayera i druge njihove násljednike."

Zágledao sam se u svoga góstitelja. Nísam vjérovao tomu, što čujem. Bilo je to tako novo i neóbično u séljačkim ustima. Mjesto ódgovora na ove rieči razmotam svoje slovenske knjige. Gospódar uzme najprije Gregorčića. Prégleda knjižicu i reče:

„Čuo sam, da taj svéćenik živi sada negdje blizu Gorice. Budete ga mogli „obiskati“. Čudna je to stvar, da sad živi kao u pústinji. Ili ne će medju ljude, ili mu njegovi „stariji“ ne dadu medju narod.“

I slovenski seljak mi póčne razlagati svoje míšljenje o pravom božjem svećeníku.

Medjútim sam dosta založio. Zámolim mlieka mjesto vode. Odmah me pósłuže óbilno. Néstane umórnosti i mjesto da odem u postelju, zápočnemo istom pravi rázgovor. Razgovarali smo o Niemcima i njemškutarima, o Talijanima i o potalijančenicima, o sirómaštvu i pošténju gorskih sela, o gospódi, koja óstavljaju narod u neznánju i u biedi, i o narodu, koji se ipak svemu nada od gospóde. Rázgovor je završio domácina: Kad je Bog, hvala mu budi i dika, išao po svietu, najbolje ga je prímio séljak, koji je s njim po-diélio zadnju krišku kruha. Kad car još nije imao svoje pálače, nego je išao od velikaša do velikaša, kod grofova znao je izgúbiti glavu, a samo je kod seljaka mirno i sígurno počivao. Kad svéćenik góvori gospódi, crkva se brzo ízprazni, kad govori narodu, crkva je sve púnija. Od svih škola i náuka najpotreb-

Negdje nekje; medjutim med tem; založiti (zalogaj) malo kaj pojesti; odem odidem; istom šele; nadati se nadejati se; išao šel; kriška (jabolka, sira, kruha) reženj; kad još ko še; znao je izgubiti je običajno . . .; sve puniji vedno polnejši.

nija je ta škola, u koju vi sada idete: gledati, kako narod živi, trpi „v teh nepristopnih slovenskih hribih“.

I onda su me se te rieči silno doímale, ali istom danas poslije toliko gódina pravo shvaćam čítavo njihovo známenovanje. I sretan sam, što sam úvjeren, da ovákvih slovenskih seljáka ima više po svim krajevima ráztrgane Slovenije.

7. Kod Gregorčiča.

S vélikom bolju i tugom u srdcu óstavio sam Slovensku Goricu u talijanskim pándžama. Nisam još znao, da ću dóskora u Trstu vidjeti još i druge stvari: slovensku mekóću a i divlju, úpravo bárbarsku bezobzírnost proti svemu, što je slovensko. Pošao sam iz Gorice rano i eto me — i né znajući kako — na liepu brežúljku, zásadjenu vínogradom, pred kojim se je dizala liepa kuća. Tu je, rékoše mi, zátišje pjesnika i svećenika Gregorčiča.

Pred kućom me dóčeka strašan pas, od kojega sam se jedva jedvice obranio, mášući na njega svojim svežnjem slovenskih knjiga, jer drugo ništa nisam u rúkama ímao, ni palice ni kišobrana, kad eto ti na vratima gospódina srednje dobi i srednjega stasa, a vrlo príjazna i zdrava izgleda. Bio to sam Gregorčič. Rekoh mu bez okolišenja, da je za mene najnarodniji naš pjesnik i da sam ga zaželio vidjeti od onoga časa, od kad sam se úvjerio, kako njegove pjesme neodóljivo djéluju na séljačku dušu. A dódao sam, da je

Doimati se vtisk delati; *shvaćam* umevam; *čitav* cel, ves; *srećan*, što . . srećen, da . . ; *više* več; *kod* pri; *pandža* krempeľ; *brežuljak* (breg) grič; *rekoše* so rekli; *mašući* mahajoč; *jer ništa* ker nič; *kišobran* (kiša) dežnik; *eto* evo, glej; *rekoh* rekel sem; *neodoljiv* (odoleti) nenadvladljiv, nepremagljiv.

posve prirodno, ako čovjek, vidjevši veliku umjetninu, želi upoznati i samoga umjetnika.

Gregorčić govori dobro hrvatski. Naš je razgovor odmah postao vanredno živ i ozbiljan. Ja sam se najprije izjadao radi svega onoga, što sam čuo i vidio i doživio u Gorici.

„Eto,“ zápočne veliki pjesnik, „Vi ste samo na čas pili iz slovenskoga kaleža stoljetnih muka i patnja i koliko već osjećate gorčinu! Da, da, Vi tamo u Zagrebu ne slutite, da se ovdje od Gorice do Trsta rješava naša zajednička sudbina. Hrvatski političari sad se sa Srbima kolju, sad se s njima miluju, a to nijedno ne valja, nego bi se i Hrvati i Srbi imali svojski primiti rada, da spasu ovu našu glavnu poziciju. Srbi su u Trstu Talijani, a Hrvati — „Dalmatinci“. Vidjet ćete, Slavéna u Trstu ima malo. Jédini nas Talijani sve skupa zovu „Schiavi“ — uz óbične svoje próstačke prídjevke; ali mi se Slavenima ne osjećamo, niti kao Slaveni radimo. Vi ste kao mlado djače prošli sada gótovo sve slovenske zemlje. Prosudite, kolika bi za nas bila korist, da svaki hrvatski političar upózna bar Celje, Maribor, Celovac, Ljubljanu, Goricu i Trst! A razumije se samo po sebi, da bismo i mí Slovenci morali još jače téžiti k Zagrebu, k prirodnomu svomu óslonu. Ali u glavnom mi Slovenci učinismo svoje: Bez rázlike stranaka svi smo dobri Slaveni, a náročito u ljubavi k Hrvatima nismo ni klerikalci, ni liberalci.

Odmah takoj; (*iz*)vanredno; što kaj, kar; *kalež* kelih; *patnja* trpljenje; *već osjećam gorčinu* že čutim bridkost; *ovdje* tu; *sudbina* usoda; *sad* sedaj; *sa Srbima* s Srbi; *svojski* (svoj, kakor za svojce) vrlo, pošteno; *rad* delo; *prostački* prost, sirov; *Slavenima* (6. sklon) *se osjećamo* za Slovane se čutimo; *djače* dijaček; *gotovo sve skoro vse*; *bi(smo) morali*; *još veće i jače* še bolj in močnejše; *učinismo* smo učinili, storili; *naročito* izrečno, posebe.

Za tu istinu morali bi znati u Zagrebu i sva bi hrvatska javnost drugčije gledala na našu óčajnu borbu. Vi se sada borite za političke i za državopravne stečevine proti magjarskoj silóvitosti; ali nama valja braniti sam narodni óbstanak proti dvóstrukoj tudjoj kulturnoj — i nekulturnoj — bujici: proti Njemštvu i proti Talijanstvu.“

Od politike skrenuo rázgovor na naše školske i knjíževne prilike i nápokon na drúštvene ódnošaje kako Niemaca i Talijana prema Slavenima, tako naše inteligencije prema seljáčtvu. Ne sjećam se više ni u glavnom, a kamo li u potankosti cieloga toga rázgovora, samo znam to, da smo se brzo dobro slóžili i tako sporazúmjeni, kao da smo ízkustvom ravni. Umni domáćina bio je pače tako ljubazan, da mi je za velik dio puta načinio nacrt, upozórujući me, koliko je to samo znao, gdje ću koga naći, i próričući mi, kako ću po svoj prilici tu i tu proći. Dónekle me je í spróveo, premda ínače nérado ízlazi iz svoga zákloništa, iz kojega nas je, hvala Bogu, već tako óbilato obdario, pa će nas, dao Bog, i još dugo darívati.

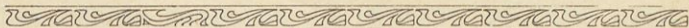
Kad sam na tvrdoj cesti óstao sam na vélikoj ljetnoj žegi, nisam dugo ósjetio ni kamena pod nógama ni znoja na licu. Bio sam cielom dušom sad kod svoga noćnoga góstitelja „v slovenskih hribih“, sad kod pjesničkoga účitelja kraj Slovenske Gorice. I misao na onoga slovenskoga seljaka, koji Jelačića i

Očajan obupen; *stečevina* pridobitev; *valja* (velja) treba; *bujica* hudournik; *skrenuti* kreniti kam stran; *na po kon* nazadnje; *prema* napram, do . . ; *ne sjećam se više* ne spominjam se već; *ízkustvom ravni* po ízkustvu enaki; *(da)pače* celo; *gdje ću naći* kje bom našel; *próričem* prorokujem, naprej pravim; *proći* (proiti) mimo priti, iziti; *donekle* do neke točke (prim. dotle); *ínače* drugače; *već že*; *osjetim* občutim; *kod* pri.

Strossmayera smatra svojim vodjama, pak na ovoga slovenskoga pjesnika, koji na najizložénijoj našoj narodnoj granici takodjer hrvatski góvori a slovenski ósjeća, misli i radi, — te dvije misli opet su me toliko ojačale i odušévile, da sam bio kadar doći u Trst kao u slovenski grad i da nisam htio ni sjesti, a kamo li jesti u gostiónici, dok nisam našao slovenskoga govora i slovenskoga srca. A ínače bio bih možda u Trst došao kao patúljak ili kao stranac.

U kásnijim godinama doživio sam još mnogu i mnogu sjajnu sgodu i úpoznao prave pravcate dúševne velikane medju našim séljačkim pukom, a i medju našom škólovanom inteligencijom. Ipak na jasnom nebu mojih úspomena slovenske zviezde sjaju neugásivim sjajem, te mi je već mnogi moj prijatelj, kojemu sam svoje dóživljaje pripoviédao, znao úzklíknuti: Kad tebe čovjek sluša, odmah bi postao — Kranjac. . . .

Smatra svojim vodjama za svoje voditelje; takodjer takisto; osjećam čutim, radim delam; kadar doći (dojti) sposoben, priti; bih došao bi jaz prišel; patuljak pritlikavec; sгода dogodek, prilika.

ISTRA.

U PAZINSKOM KAŠTELU.

(ODLOMAK IZ HISTORIJSKOG ROMANA.)

Vladimir Nazor

(prije profesor u Pazinu, sad u Kopru, rodnom Dalmatinac, odličan pjesnik).

Jedne večeri mjeseca prosinca god. 1598. šetao se nadvojvodin komesar Josip Rabatta amo tamo po slabo razsvietljenoj sobi u pazinskom kaštelu. Bio je uzrujan i nemiran.

Rabatta je htio, da izkoči iz kože od biesa i ljućine. On, koji je željeznom rukom znao da prigne, pritisne i skući zanesene pristaše luteranske vjere u Kranjskoj, on, vješti nadvojvodin poklisar u Rimu, poznati prijašnji namjestnik u Goričkoj, vice-dominus pokrajine Kranjske, on, priznati državnik bistre glave i željezne šake, nije nikako mogao da skrši tvrdoglavost kmetova pazinske grofovije. Poslaše ga u Istru, da razvidi sa pazinskim plemićem Ivanom Milošićem, da li su temeljite tužbe i prosvjedi kmetova protiv novom urbaru. Rabatta ne samo što dodje do uvjerenja, da nameti, desetine i porezi ne bijahu ni pošto pretjerani, nego odluči pače, da popuni rečeni urbar novim

Prosinac december; *amo tamo* sem pa tja; *kaštel* grad, utrdba; *uzrujan* razdražen; *skućiti* ukloniti, ugnati; *zanesen* oduševljen; *poklisar* poslanik; *šaka* pest; *poslaše* so poslali; *prosvjed* protest; *ne samo što* ne samo da . . .; *namet* doklada; *porez* davek; *ni po što* (ni po kaj) nikakor; *(da)pače* celo.

dodatcima. Po njégovu mnijenju kmeti su još uvijek malo plaćali, i on je svákako htio, da tim dodatcima úgodno iznénadi nadvojvodu Ferdinanda pri svom póvratku u Gradac. Minuo je i peti dan, što komésar nepréstano vieća sa župánima i podžupanima sviju sela pazinske grofovije i što izískuje od njih, da pódpišu nove úgovore i óbveze, a kmeti ko stanac kamen — ne će, pa ne će. Težaci su pače zahtievali, da se úmanje dótadašnji téreti. Kroz záprta vrata Rabatta je mogao čuti, kako župani još rázpravljaju u bližnjoj sobi, iz koje je bio najédnom póbjegao, da ne pukne od ljútine.

Vrata se otvoriše i kančélir Fabricij Rapicio udje u sobu.

— Dakle? zápita ga komesar stavši najedáred.

— Sve badáva, velemožni! Odgovaraju: „Ne možemo; i tako smo već uprópašćeni.“ Sve badava!

— Prókleta pašćad! klikne Rabatta, crven ko rak. Za deset dana je Božić, a na Mlado ljeto moram svákako biti u Gradcu. Pókušat ću još jednom; ne úspijem li, vidjet ćete, što sam kadar uraditi. Sákupite u to sve pandúre dolje u dvórištu.

Rabatta udje naglo u bližnju sobu.

Kmeti su izpunjavali skoro cijelu dvoránu. Pókrajnski sudac ili vikar Franjo Bagni stajao je uz plemića Milošića za dugim stolom, punim ódluka, dópisa i úgovora, i nagovarao težake, kriěšteći hrápavim glasom i

Peti dan, što . . . kar, odkar; viećati (vieće) zborovati, posvetovati se; izískuje zahteva; ugovori pogodbe; stanac kamen nepremićna skala; teret breme; najednom hipoma; otvoriše so otvorili (e, a); udje (v-ide) vstopi; dakle torej; najedared (na jedan put) naenkrat; badava zaman; već že; pašćad (pesjad) psi; crven rdeč; što sam kadar učiniti kaj sem zmožen storiti (morem storiti); s(a)kupim zberem (skupaj); pandur stražnik, birič; uz plemića = ob plemiću; kriěšteći hrešćeč.

mášući dugim mršavim rúkama, da pódpišu. Pisar i gastaldo stajahu malo dalje iza stola.

Kad Rabatta udje, vikar dóvrši i preda mu mjesto. Komésar óstane na nógama, pódupre se prúženim rúkama o stô, razšírív prste, koji su te sjécáli na orlove noge. Govorio je jakim glasom i lošim jézikom.

— U ime našeg présvietlog gospodara Ferdinanda, po milosti Božjoj nadvojvode áustrijskog, vojvode burgunškog, grofa tírolskog i góričkog (poče svécáno komésar držéci, da će tako jače djélovati na kmete), ja njegov pónizni sluga Josip Rabatta (i govornik ízpukne sve svoje náslove), pózivljem vas župane i podžupane Mošćenica, Beršeca, Zamaska, Lindara, Boruta, Berma, Draguća, Tinjana, Grdosela (i komesar spómene jedno tridesetak iména gradíca, sela i selaca), da podpišete u ime vaših mjéšćana nove úgovore i nove óbveze, koje vam već razjasnismo i protúmačismo. Ugledajte se u župane Pazina, Lovrana, Pićna i Žminja, koji se već odázvaše našoj želji i podpísaše réčene úgovore. Mi smo obášli vaše njive, pášnjake, vrtove i sela, te se úvjerismo, da je zemlja pódatna i rodna, da su sela nápučena i zdrava, da óbilujete drvljem, blagom, žitom i vinom. Bez íkakvog se prava tužite na póreze i desétine novog urbara. Právedno je, pače i pošténo sa vaše strane, da doprinesete još više i pókažete na taj način, da ste záhvalni présvietlom gospodaru, što dade tu liepu i plodnu zemlju úpravo vama, koji ste se većinom presélili u

Mašući mahajoč; gastaldo (gastaldus) upravnik kraljevskih dober; stajahu so stali; stol, stô miza; sječati spominjati; loš slab; poče je počel; držéci misleč; ízpuknuti, ízpuknem (izpočim) bučno navedem; jedno tridesetak kakih 30; uvjerismo se smo se uverili; sela napučena (puk = ljudstvo) obljudena; íkakav kak (koli); s vaše strane z vaše strani; se već odazvaše so se že odzvali; ob(a)šli; još više še več.

Istru, bježeći pred ókrutnim Túrčinom. Kako vam već protúmačismo, nove óbveze nisu teške; vi biste mogli i dvóstruko plaćati svome gospodaru. Podpišite dakle i dokažite, da ste vjerni, pókorni i záhvalni pódanici našeg gospodara, nadvojvode Ferdinanda, koga biste vi u velike raztúžili, kad biste ga prisilili, da vas na koji drugi način skloni, podpisati te nove úgovore.

Mrtav muk zavlada u dvoráni.

— Velemožni gospódine, ózva se najédnom župan lindarski, ízkusan stari kmet, koji bijaše glavni govornik težaka, a i razumievao se ponajbolje u sve te zapletene úgovore. Velemožni gospódine, dopústite nam još jedánput, da se póvratimo u naša sela i da pozovemo dvanajstije na sástanak. Viećat ćemo po selima. Neka težaci sami ódluče. Mi ćemo se do tri dana povrátiti u Pázin.

— Tako! tako! dobro je! klícahu kmeti, i sve je zújalo u dvorani kao u vélikoj košnici.

Rabatta izgubi onaj dostojaustveni mir, kojim se malo prije nadaše da će imponirati kmetima, i stade vikati, trésući još crnom, šiljastom bradicom.

— Né puštam vas više iz káštela, dok se ne ódlučite. Cielí mjesec dana viećate po selima. Ove večeri moramo biti ná čistu. Óstavít ću vas same i povrátit ću se kásnije, da čujem, što ste odlúčili. Kazat ćete mi jasno, hoćete li odmah podpisati ili ne. Pázite samo, što radite. Sjétite se, da će u Gradcu dóznati za svaku vašu rieč i da ću sjutra odputovati.

Protumačismo smo protolmačili; *dvostruk* dvojnát; *dakle* torej; *biste* bi Vi . . ; *u velike* jako; *ózva se najédnom* se je odzval naenkrat; *jédanput* enkrat; *neka* naj; *još še*; *više* več; *klicahu* so klicali; *zujím* šumim, brenčim, vršim; *nadaše se* se je nadejal; *stade vikati* je začel vpiti; *što* kaj; *odmah* na mah, takoj; *sjetiti se* spomniti se; *raditi* delati.

I komesári se povúkoše u drugu sobu. Rabatta náloži gastaldu, da naoruža žbire i da ih smjesti na vratima i u nekom hódniku.

Kad se komesári, kančélir i vikar povrátiše u dvoranu, kmeti su još bili stisnuti u klupko okolo lindarskog župana, koji im kazívaše, što i kako namjé-rava da odgovori ú ime sviju njih.

Htjelo se dosta vrémena, dok svi zamúkoše.

Župan stupi pred stol i poče da góvori, gládeći odkada dokada sieđe vlasi na zátiljku i póstavljajući često na prsa ožúljelu ruku, u kojoj je držao kapu.

— Gospódine, govorio je poláko i mirno, ti nam sve veliš, da su ti novi námeti stvar od ništa, da ih ne ćemo ni ósjetiti. Mi smo pošli k jednom plovánu i s njim sve izračunali. Gospódin nam plóvan reče, a drugi su nam písmeni ljudi to potvrdili, da ćemo sada mi kmeti plaćati 1121 fiorin više nego prije. 570 fiorina morat ćemo više dati u gótovu novcu, a óstalo u vinu, zobí, žítu i ovcama. Osim toga dužni smo kao i do sada rabótati za pázinskog kapetana i nósiti mu dá-rove. Ódkuda će jadni kmet steći taj silan novac, kad nema niti čim da se préhrani? Mi né vjerujemo, da naš gospódar Ferdinando nálaže, neka nam se tako sve ótimlje. Ti pusti darovi né idu u Gradac. Pitate na primjer od kmétova u Bermu dvanaest kókoši na Božić, dvádeset i četiri na Jakóvljevo, četiri škopca na dan Svete Jele i stopetdeset jaja na Vazam. A tko će sve to pójesti? Ná dvojevoda ili kapetanovi žbiri? Tko

Povukoše se so se povlekli, umaknili; zamukoše zamolknili; žbir (sbirro) birič; sviju vseh; hoće se treba je; odkada od kedaj; sied siv; polako po lahko; sve veliš vedno praviš; ništa nič; plovan (plebanus) = župnik; písmeni ljudi ki znajo pisati, naobraženi; zob oves; osim toga razen tega; odkuda od kod; nek(a) naj; otimati jemati (oteti); pusti darovi čuda darov; Vazam (vuzem) = Velika noć; što (kaj) ki.

jede one silne kolače, što ih Tervížani moraju nósiti u Pazin? Tko je pójsekao nama Lindarcima liepu šumu Presiku? Gospódar ili kapétan barun Svetkovec, da póljepša ovaj kaštel? Ne, gospódar ga tu ne úlazi; drugi nas gule i muče u njégovo ime. Kad bi on sam amo dóšao, to bi sve drúgčije bilo. Ne samo, što ne ćemo podpísati nove óbveze, nego tražimo, da se úkine porez na vino i lični porez, koji je údaren i na sluge. Radi tih námeta póbjeglo je u godinu dana šestdését kmetskih obitelji u Puljščinu na mlétačko zémlište. Jedno trista obítelji se već presélilo iz ove grofóvije, jer ih nov urbar davio, ama nemilosrdno. I kao da sve to nije dosta, silite nas na nove óbveze.

— Póbjegnút ćemo svi k Mlečiću, záviče neko.

— Rábote nam ne dopuštavaju obradjívati naše njive!

— Kónobe i dvórišta óstaše nam pusta: sve nam se ótimlje ú ime daróva.

— Própadosmo! Sirótinja smo! Nećemo da znamo za nov urbar!

— Pústite nas jadne živjeti!

Kmeti su vikali i máhali rúkama, úzrujani i ljútiti. Rabatta je sjedio mirno za stolom i gledao u gómilu čudnim pósmiehom na ustnama. Zibao je pero izmedju kažiputa i srédnjaka desne ruke, póduprte laktom o stol.

— Istina je, proslíedi župan, netom se ta búra stiša, istina je, gospódi, da je zemlja rodna, al mi na njoj radimo i radimo, a drugi vrši i trga. Miesimo

Amo sem; tražim iščem, zahtevam; lični porez osebni davek (lice = oseba); jedno trista kakih 300; već že; ama a, pa, ali, in sicer; Mletci Benetke, Mlečić Benečan, mletački beneški; neko, netko nekdo; rabota tlaka; obradjívati (rad) obdelovati; konoba klet; proslíedim nadaljujem; netom komaj da . . ; vršiti (žito).

pógaču svojim brašnom, a óstajemo bez zálogaja. Punimo bačvu svojim vinom, a úzdišemo za srkom. U nekim selima zapustiše kmeti rad; báciše mótičku u plot, plug u kut dvórišta, a branu prelómiše. „Zašto da se mučimo i kinimo, kad moramo jédnako gladóvati?“ kliču ójadjeni i idu daléko u svijet. Nov nas je urbar opet prísilio, da gonimo i vozimo gospodáreve ljétine u pómorske luke. Sile nas, da branimo medjaše Senja od Turáka, a Mlečić isto tako vreba, kako da nam zápali kuću i usjev. Godine 78. pósaslamo u one krajeve sto i petdéset konja, da nose prah i hranu, i própade nam tada preko sto konja. Ono trista vojníka, što ih póslašé u Bihač i Senj, živjeli su o našoj mucí. Mi smo morali praviti vapno i pomagati zidarima, kad su ono grádili novu tvrdjavu u Bagu izpod Senja. A kad se prosu glas, da će Mlečić naváliti na Pazin, mi se odázvasmo kapetanovu pózivu, zapustismo sela i njive, dotrčasmo u ovaj kášteo i čuvasmo ga dan i noć preko više tjedana, čekajući óružjem u ruci mlétačku návalu. Vidiš dakle, gospódine, da smo i mi pokázali svoju vjernost prama gospodáru. Dvadeset je godina, što se tužimo na námete novog urbara, što gládujemo, goli, bosí i zápušteni. Kapetani nas psuju i vriédjaju; gastaldi, žbiri i pandúri globe nas bez préstanka, šibaju nas i bacaju u támnice. Dólaze razní komesari, izpítuju nas, obílaže naša sela, kónobe, njive i sjenókoše. Oni ódlaze, al náméti jédnako rastu: desétine sve to veće, darovi sve to češći, a rábote sve to teže.

Brašno moka; *zalogaj* grižljaj; *bačva* sod; *baciše* so bacili, vrgli; *zašto* zakaj; *kiniti* mučiti; *jédnako* v eno mer; *vrebatí* prežati; *prah* smodnik; *tada* tedaj; *prosu se glas* prosul se je (raznesel); *odazvasmo se* odzvali smo se; *dotrčasmo* pribježali smo; *dakle* torej; *vjernost* zvestoba; *prama* napram, do . . .; *vriédjati* žaliti; *tamnica* ječa; *ob(i)laziti* hoditi okoli po . . .; *sve to veći* vedno . . .

I naša muka i névolja dala bi se možda i pódnieti, jer smo ótvrđnuli u pátnjama, da se kapetani, gastaldi i žbiri drže zákona, da ne traže dvóstruko od onoga, što ih ide po tom nésretnom urbaru. Ako si dužan nékoliko karantána, náhrupi po čétiri pandúra u tvoju kuću, pójedu i pópiju sve, što nadju, i odnésu sve ono, što se daje ódnijeti. Riedko kada da te još ne óšibaju ili bace u támnicu. Ne, gospódine, ne podpisujemo novih óbveza! Ne ćete nas prísiliti kao pázinske i píćanske težake. Tražimo pače, da nam dignete nove póreze na vino i na lov, da nam úkinete travárinu i lični porez i da nas pústíte prodavati i kupóvati kméštine po našoj volji. Recite pazinskom kapetanu, da póstupa s nama kao s ljúdimá, da nas ne muči tolikim rábotama i da nas ne robí prísiljenim darovima.

Tako je govorio stari župan, koji je negda služio dugo u gradu kod gospóde, dok ga ne óštetiše i prógnaše u selo.

Rabatta ga mirno slušaše na véliko čudo plemića Milošića, kančelíra Rapicia i vikara Bagnia. Kmeti su muče gledali u župana, slušali ga pózorno i čúdili se tolikoj odvážnosti.

— Žúpane, odgóvori Rabatta, tvoje su se rieči mene kósnule. Imádete pravo, dobri ljudi, bit će bolje da pódjete još jedánput u vaša sela i da viećate sa težacima. Ja ću opet u Gradac ka gospodaru; kazat ću mu sve ono, što taj vriedni starac sada reče, pa ću onda odmah natrag u Pazin. Tad ću vas opet pózvati, i nadam se, da ću vam javiti koju véselu viest.

Podnieti prenesti; *patnja* trpljenje; *karantan* krajcar; *nahrupiti* navaliti; *što nadju* kar najdejo; *(da)pače* celo, marveč; *kod pri*; *óštetiše (šteta)* so oškodovali; *slušaše R.* je slušal; *muče* molče; *rieč* beseda; *kosnuti se* takniti se; *podjem, dodjem* pojdem, dojdem (pridem); *k(a) g. natrag* nazaj; *ću pozvati* hočem pozvati (bom . . .).

Kmeti se uzkoméšaše na taj nénadani ódgovor. Gódile su im te liepe rieči. Nádhah se gospodarevoj milosti.

— Bog te pómogao, gospódine, reče komesaru neki župan. Mílostiv si ti čovjek. Dobro je, da gospódar jedánput dózna za naše jade i névolje.

— Bog ti dao svaku sreću, govorio mu drugi. Nismo se nádhali, da si tako dobar i právedan. Reci gospodaru sve, što si vidio i čuo, pa neka on sam sudi, ta on je milostiv.

— Gospódine, reče mu neki siedi dobri starčić, a ne bi li mu ti mogao kazati, neka dodje i on s tobom u Pazin, da ga jednom vidimo? Ej, kako bismo se mi rádovali!

Rabatta ih puštaše, nek se tiskaju oko stola. Obećavao im, da će se za njih zaúzeti, da će nagovóriti nadvojvodu, neka úkine novi urbar i sve preínači. Rabatta slušaše njihove prostódušne ópazke i préporuke, tápkajući starce po rámenu i stískajući nekima crne ožúljele ruke. Tvrđio je glasno i ódrješito, kako je sam úvidio, da su jadni prítisnuti i preobtérećeni. On da će zá njih govóriti . . . Župani se tiskahu oko njega, osókoljeni i zádovoljni.

— Dobri ljudi! záviče najédnom komésar, kao da se nečega sjetio. Za deset je dana Božić, a mi ćemo se netom kasnije vidjeti. Ne ću da se danas póvratite praznih ruku u vaša sela. Dat ću svakome malen dar u ime našeg gospodara. Hoćete li?

Uzkomešati (vz . .) se zganiti; *godi mi* ugaja mi; *nadhah se* so se nadejali; *pravedan* pravićen; *što kaj, kar*; *nek(a)* naj; *ta* saj; *jednom* enkrat; *bismo se radovali* bi se (mi) rad. . .; *puštaše* je pušćal; *oko* okoli; *preinačiti* (inače) predrugaćiti; *tapkati* trkati; *odrješit* odloćen; *preobterećen* (*teret*) preobremenjen; *se tiskahu* so se stiskali; *nečega se sjetim* nečesa se spomnim; *netom* šele; *ne ću* nečem.

— Pa zašto ne bi? klicahu kmeti.

— Pa nek se i to čudo jednom dógodi! póšali se neko.

— E dobro! vikne Rabatta. Podjite sá mnóm dolje u sprémišta i neka svaki uzme ono, što može sam da ponése. Ej, vi mladji, nek ste mi prvi! Vi ćete se najviše nákrcati. Natrag starci! Vi ćete sa mnóm.

— Živio! živio! klicahu težaci.

— Ej, gastaľde, vikaše komésar, stisnut u gómili, povédi mladje napried! Znaš, u one dvije sobe! Gospódine kánčelire, vi ćete povésti ovu hrpu ovdje onim drugim hódnikom. Napried, ljudi! Poláko po stubama, a kad stignemo, neka svaki grabi i nosi, što ga volja. Samo se némojte potúci. Ne vičite tako! Hu veselja!

Kmeti se tiskahu oko gastaľda i Rabatte; gúrahu se prama vratima, što su vódila u pódrume, šáleći se kao luda djeca prije diéljenja daróva.

— Podjimo ravno kući! Što će vam njegovi daróvi? Ukrao vam svinju, pa vas dářiva bútinóm. Podjimo kući! Ja ne idem dolje. Idimo! nagovarao je lindarski župan svoje drúgove.

Al se starac nadje doskora sam samcat u onoj dvoráni. Slušao je, kako kmeti viču i buče, silazeći tamnim stubama u dúboke pódrume. Najedáred začu dáľeke póklike i úgušenu lupu teških gvózdenih vratiju. Nasta muk. Póčeka još trenútak i pómisli, da seljaci izľaze iz káštela kroz koja vrata dolje u dvórištu. Podje

Neko (netko) nekdo; sa mnóm z menoj; spremište sklađišće; nakrcati se obľožiti se (nakrcati ladjo, izkrcati se); sa mnóm z menoj; vikaše je vpil; hrpa krđelo; pola(h)ko; nemojte se potúci nedajte se potolči; gurahu (gurati) so suvali; podrum kľeť; lud bedast, neumen; kući domov; butina stegno; silaziti dol iti; tamnim stubama po temnih stopnicah; ugušen (ugušiti) zadušen, zamolkel; lupa nabivanje; gvozden železen; nasta muk nastal je molk; izľaz izhod.

ka glavnom izlazu dvorane, al nadje ga záprta. „Stignut ću ih,“ pómisli župan i sidje u taman hodnik. Tetúrao je u mraku sílazeći po kámenim stúbama. Nadje se u drugom tiesnom hódniku i krenu náprzed. Na dnu hodnika ozívljala se vika i lupa.

— Rabatto, ízdajice! Zatvorio si nas! orio se na desnoj strani glas Marka Gortana, beramskog župana.

Jaki údarci o gvózdена vrata odjekívahu hodnikom.

— Rabatto, da si proklet! Otвори! vikaše i lúpaše netko na lievoj strani.

— Gospódine, pusti me samo za jedan dan, za ovu noć, pa ću ti se povrátiti. Mati mi je na úmoru. Usliši me, Rabatto! Povrátit ću se, obécajem, klicao je netko iz treće sobe.

— Podpiši prije, lopove! začu se od někuda komesarev glas.

Na dnu hódnika pókaza se Rabatta i nekoliko žbira. Promátrali su redom záprta vrata. Gledahu, da li su težki mándali pravo póloženi, lókotí na svome mjestu i brave zátvorene.

Župan se ókrenu i údari natrag. Tražio je kakav ízlaz. Pipao je zídove, prislušívao i buljio u tamu. Nabása na stube, kojima se prije spusti u tamnice. Slabo svietlo dópiraše od nekuda do onih stepénica. Župan se poče brzo penjati, kad ga netko zgrabi i póvalí. Začu zvižduk, netko dotrčí i starac úgleda u svietlu fénjera Rabattu, gastalda i nekoliko žbira.

Stignuti doseći; *sići, sidjem* idem dol s česa; *teturati* opotekati se, tavati; *stube* (stolbe) stopnice; *krenu, začu* je krenil, začul; *ozívljati* odzivati; *ízdajice* (zvalnik!); *odjekívahu* (jek) so odmevali; *hodnikom* po hodniku; *v. i lupaše* je vpil in trkal (bil); *nekuda* nekod; *redom* po redu; *mandal* zapah; *lokot* žabica; *brava* ključanica; *pipati* tipati; *nabasati na što* nenadoma ob kaj zadeti; *dopirati* dosezati; *stepen(ica)* stopnica; *zvižduk* žvižg; *fenjer* laterna; *dotrčati* pribežati.

— Oh, ti si, góvorniče, náruga mu se komésar. Skoro da mi póbježe najmilija ptica; ona, što znade liepo pjévati.

— Nemoj ga tako stiskati, reče Rabatta pandúru. Starac je slab; junak je samo na jéziku. Čuj, gastalde, daj tom seoskom Salamunu sobicu napóse; dólikuje mu. Obádji hodnik i póstavi dobru stražu.

Rabatta se uspe uza stube, a žbiri povédoše ná-pried župana; otvoriše mala gvózdена vrata, gurnuše rukom i nogom starca u tmicu i spústiše opet težki mandal.

* * *

Dva dana kasnije udje Rabatta s Milošićem, kančelirom i vikarom u dvoranu, i póčeše viécати, što da účine. Rapicio je u svemu povladjívao Rabatti i označívao njegovo postupanje kao strogo i smiono, ali i pótrebito u sličnoj nuždi i neprilici.

Fabricij Rapicio, nećak glasóvitog trščanskog biskupa Andrije Rapicia, knjíževnika, pravnika i bivšeg ministra, tajnika i sávjetnika Ferdinanda I., Maksimilijana II. i nadvojvode Karla, nástojaše na svaki način, da úgodi komesaru. Rabatta ga povéde iz Gorice u Istru i póstavi ga na únosno mjesto kančelira u Pazinu, gdje je Fabricij namjeravao, da se za uvijek nástani, jer odkad mu otróvaše u Trstu strica biskupa, kančelirova je kesa bila uvijek prazna, a morao je skr-

Pobježe je pobegnili; *ona, što . . . ona, ki . . .*; *nemoj* ne daj (nikar); *napose* posebe; *dolikovati se* (lik, odlikovati se) spodobiti se; *obaći* (ob íci) obiti; *uzpe se uz(a) stube* se je vrpel ob (po) stopnicah gor; *povedoše* so povedli; *udje* (u-ide) vnide, vstopi; *povladjivati* (povladiti) = pritrjevati, odobravati; *smion* (smjelan) = smel; *nužda* potreba, sila (nujen!); *savjetnik* svetnik; *nastojaje* si je prizadeval (se trudil); *unosan* dohodkonosen, „masten“; *otrovaše* so otrovali; *kesa* mošnja.

biti i tróšiti za sínove Dinka i Andriju. Rabatta bijaše óbećao kančeliru, da će mu pomoći u parbi protiv njégova brata Tiberija, koji je svójatao neku Fabricijevu kuću u Trstu. Rabatta je osim toga mogao nagraditi, a i upropastiti na sto náčina sve nadvojvodine ljude, pa se kančélir poradi svega toga dobro čuvao, da se ne zámjeri tome mógućniku.

Vikar Bagni uvidjaše protuzákonitost Rabattine mjere protiv kmetâ, al nije imao dosta odvažnosti, da protúslovi onom moćnom dvóraninu, pred kojim se u Gradcu sve treslo. Milošić je kípio od ljútine, što Rabatta s njime tóbože vieća i rázpravlja, samo da ne bude sam ódgovorán za svoje čine, a zatim póstupa po svome hiru i volji, kao da i nema uza se drugog komesara. U Milošića je sve vrelo, al je ipak i on oklievao óprieti se, onáko ósamljen, ódlukama kranjskog vice - dominusa. bivšeg rimskog póklisara i póuzdane ósobe grádačkoga dvora. Milošić je dobro znao, da rieč rodjenog istarskog plemića malo vriedi pred tom stranom gospódom, i ako se tiče istarskih stvari.

— Góspodo, govorio im Rabatta, extrema mala, extrema remedia. Kmeti su u támnici póstali još tvrdo-kórniji. Moramo se látiti još strože mjere. Ja ne idem u Gradac bez podpisanih úgovora.

— Pa što ćemo? úpita Milošić. Ne možemo ih úbiti.

Bijaše je bil; *parba* pravda; *svojatati* (svoj) za sebe zahtevatí; *osim toga* razen tega; *protiv kmetâ* proti kmetom; *tóbože* baje (na videz); *mera* naredba, ukrep, sredstvo („Maßregel“); *moćnom(e)* moćnemu; *ljut, što ljut*, da, (ker); *hir* trenutno razpoloženje, „muha“ (svojevoljnost, „Laune“); *uz(a) se* poleg sebe; *oklievati* obotavljati se; *pouzdan* zaupen (po-vzdan); *vriediti* vreden biti; *tvrdokoran* trdovraten (tvrd, kora = skorja); *stran(ac)* tuj(ec).

— Némojte ih samo brániti! Za to vas nadvojvoda ne póstavi za komesara u ovom poslu.

— Némojte mi spóminjati nadvojvodu, uzrúji se plemić. On nas ne imenóva komesarima, da bi popunili urbar, nego da ga obavíestimo, da li su ópravdane kmetove tužbe. Držimo se zádaće, koju nam je nadvojvoda mílostivo udiélio. Pó mome míšljenju mi nemamo niti prava, da sklapamo te nove úgovore. Pa kakvi úgovori!

— Vi éete još póčeti da góvorite kao lindarski župan, náruga mu se Rabatta, namígujući Rapiciu i Bagniu.

— Vele možni gospódine, planu Milošić, vi me ne éete prísiliti, da radim protiv svoga uvjerenja i protiv zákona. Napišimo póšteno izvješće o ekonomskom stanju težaka, bacimo te úgovore u vatru i pústimo kmete na slobódu! Tako glasi moj priedlog.

Vikar i kančélir šútjeli su kao ribe i mislili, kako bi neúgodno bilo, kad bi iznenada pali u némilost mógućnika te izgúbili svoja mjesta i bériva. „I ja bih tako govorio,“ mislio je Bagni glédajući u Milošića, „da sam neódvisan vlastélin, kao što si ti,“ a Rapicio se u čudu pitao: „Kako može čovjek da bude tako glup, pa se izlóziti radi kmetova?“

— A ja prédlažem, klikne Rabatta, da prísilimo kmete múčilima i kónopom, neka pódpišu nove úgovore.

Ne mojte braniti ne dajte braniti, ne branite; *imenova nas komesarima* (6. skl.) nas je imenoval k; *ob(a)vestiti*; *opravdan* opravičen; *zadaća* naloga; *po mom(e)* . . . po mojem; *narugati se* narogati; *ne éete (hoćete) prisiliti* ne bodete prisilili; *protiv svoga uvjerenja* proti svojemu u. (prepričanju); *izvješće* izvestje, poročilo; *vatra* ogenj; *šutjeti* molčati; *berivo* plača; *dohodek*; *vlastelin* graščak; *može da bude* more biti; *konopom* (6. skl.) z vrvjo.

Milošić pógleda vikara i kančelira. Pročíta im na licu, da su uz Rabattu. Digne se i úputi k vratima.

— Obaviéstit ću u Gradcu, da me óstaviste sama u najtežem času.

— Slóobodno, vele možni, odgovori plemić. Ne bojim se ja vas, jer sam stalan, da u Gradcu ne će odóbriti vašeg postupanja. U svakom slučaju volim némilost, nego póstatí krvnikom one jadne čéljadi. Urádite i to sami!

I Milošić ízadje iz sobe.

Rabatta se digne i próšeta po sobi. On, koji je utamanio protestante u Kranjskoj kao vuk ovce, pa da se póvratí praznih ruku u Gradac? On, čovjek žé-ljezne volje, lavlje šape, pa da póпусти tim nevoljnim hrvatskim kmetima? Kako bi to upotriébili njégovi né-prijatelji, a ósobito istarski velíkaš Bernardin Barbo, njegov najpogibéljniji takmac na nadvojvodinom dvoru! Ne, mora svákako odputóvati čim prije s pódpisanim úgovorima. Lako će s Milošićem, s tim sirómašnim istarskim plemićem, a na Rapicijevo i Bagnijevo mnienie nije se ni obázirao.

I Rabatta pozóve gastalda, koji je čekao pred vratima.

— No, što misle danas kmeti? Jeste li prisluški-vali, što góvore? úpita komésar gastalda.

— Jesmo, vele možni. Težaci bi možda sami došli do toga, da moraju podpisati, da nema dvójice, koji ih bune.

— Koji su ti?

Uputiti se se napotiti; *ostaviste sama* ste ostavili (zapustili) samega; *stalan* gotov, osvedočen; *postati krvnikom* (6. skl.) p. krvnik; *čeljad* ljudje; *uraditi* učiniti; *izadje* izide; *utamaniti* uničiti; *lavlja šapa* levja šapa (taca); *kukavan* žalosten, malovreden, siromaški; *ob(a)zirati se*; *(je)ste*, *(je)smo*; *nema dvojice* ni dvojice (dveh); *ih bune* jih bunijo.

— Marko Gortan, župan sela Berma, i Dobrila, župan u Borutu, onaj, koji više, da mu je mati na úmoru. Ti su najžešći. Kriče: Umrimo, al némojmo podpisati!

— Glupa pašćad! klikne Rabatta. Neka žbiri donesu amo konop, kliešća i múčila! Iz svake sobe povédi po tri kmeta, Gortana i Dobrilu. Svežite im ruke!

Gastald ode. Dómala bíjahu mučila pred Rabattom, panduri na vratima i kmeti u sobi.

— Gospódine, reče župan Dobrila. Pusti me, povrátit ću se. Majka mi je na úmoru.

— Šuti, pseto! Momci, klínove u nokte, vikne Rabatta i pókaza prstom na Dobrilu.

Žbiri pováliše mladog župana, túraše mu ruke u kladu i muka zápoče.

Dobrila se sav znojfo, vrtio očima i škrgutao zúbima.

— Podpiši, reče Rabatta.

— Neću! odgóvori kmet.

— Momci, konop! zapóvjedi komésar.

Nova muka bíjaše još gora za jadnog kmeta. Zglóbovi mu púcahu . . . „Majko moja!“ hukao je jadnik.

— Podpiši! vikne Rabatta.

— Neću! ódvrti opet mladić, bled kao smrt.

— A hoćete li vi podpisati? úpita komésar seljake, koji su bledi i niemi gledali u Dobrilu.

— Nećemo! odgovoriše.

— Dasku! Dasku! klikne Rabatta žbirima.

Najžešći (žestok) najhujši; *pašćad* psi; *neka* . . . amo najsem; *ode* je odšiel; *domala bijahu* brž so bili (e, a); *pókaza prstom* je pokazal s prstom; *pováliše* so na tla vrgli; *turati* metati, rivati; *započe* je započel(a); *neću* noćem, ne bom; *momak*, *momci* fant, fantje; *bijaše još gora* je bila še hujša; *zglob* sklep, člen; *pucahu* so pokali; *hukati* vpiti; *daska* deska.

Al nije bilo moguće podvrći Dobrilu novoj mucí. Ležao je bez sviesti. Krv mu je tekla iz nokáta. Iz lievog oka curila mu krv i voda.

— Povedite ga u támnicu, neka i óstali vide, što ih čeka, zapóvjedi komésar pandurima.

I Rabatta dodje do druge misli. Rázdieli seljake na tri hrpe i náredi, da se pred svakom póstavi kmet na múčila, i to najslábiji téžak, jer su mladi i kršni tvrdóglavci, kao Dobrila, učili druge, kako se mora júnački trpjeti.

Sve badáva. Kmeti su podnašali i najgróznije muke. Zalud je Rapicio obílazio župane, koji su gledali, s úgovorima u ruci bódreći ih, da pódpišu. Kmeti su šútjeli, stájali mirno kao stúpovi. Daska, konop, kliešta, klínovi i šiba, sve je to slabo pomagalo. Sprave su škripale, bič je zviždao i kmeti su úrlali: Neću!

I Rabatta ih opet dade strpati u pódrume.

— Sítí su, reče, neka malo ogládne, pa će lakše íći.

Pródjoše dva dana.

— No, što vele sada? zápita komésar gastalda.

— Psuju i tule, vele možni. Viču: Vode! Žedja ih najgore muči.

— Próklete šćavonske psine! reče Rabatta i náredi, da se póčeka još tri dana.

Petog dana panduri povédoše svezane kmete u onu dvoranu. Bijahu težaci klónuli i izmučeni; neki

Muci muki; *iz nokata* iz nohtov; *hrpa* gruča; *kršan* (skalovit) vrl; *badava* zastonj, (*u*)zalud zaman; *ob(i)laziti* hoditi okoli pri . . ; *stup* (stolp) steber; *sprave* priprave; *urlati* rjuti; *strpati* stlačiti; *íći* iti; *prodjoše* so prošli (sta prošla); *što vele sada* kaj velijo (pravijo) sedaj; *žedja ih najgore* žeja jih najhuje; *šćavonski* (ital.!) slavonski, slovanski; *petog dana* petega dne; *povedoše* so povedli.

se jedva držahu na nogama. Divlja vatra góraše im u ócima. Rabatta stupi u sobu i grozan urlík záori dvo-
ranom.

— Da si proklet, krvniče! Zvieri! orilo se iz pet-
déset grla.

— Bog će te kazniti, grdobo ljudska! tutnio je
dúboki glas župana Gortana.

— Na dasku s njim! klikne Rabatta.

Žbiri svezaše kmeta, ódkriše mu lédja i zamáh-
nuše bičevima.

Gortan je stenjao i úrlao. Nájednom zámukne.

— Podpiši, reče mu Rabatta.

Kmet ne odgóvori.

— Podpiši, reče opet komésar.

— Daj vode! própenta téžak.

— Podpiši prije!

— Hoću, daj vode!

Žbiri ga dignuše sa daske. Pisar doléti. Gortan
uze pero i s težkom mukom nápravi križ na bielom
papiru. Pandur mu donese punu pósudu. Kmeti su
muče gledali, kako Gortan tura lice u posudu i slu-
šahu, kako mu voda glógoće u grlu.

— Daj i meni; podpisat ću, reče drugi, pa treći,
čétvrti kmet.

— Svi onda, svi! počeše vikati težaci.

I oni jadni kmeti, oni múčenicí blíeda lica, úpalih
óčiju i skršene volje uzkoméšaše se najedánput. Ugo-
vori biše u tren podpisani. Panduri su nósili vodu.
Kmeti se prépírahu za srk vode; gúrahu se, psóvahu,

Goraše je gorel(a); *tutnjiti* doneti; *dubok* globok; *svezaše*,
ódkriše so zvezali . . .; *propentati* stokaje zajecljati; *hoću* (ću)
hočem; *dignuše* so dvignili; *počeše* so počeli; *uze* je vzal; *muče*
molče; *slušahu* so slušali; *onda* tedaj; *uzkomešaše se* (vz-) so
se zganili; *najedanput* naenkrat; *biše* so bili; *u tren* v trenutku.

navaljivahu jedan na drugoga, s górućim ócima i mrkim licem. Da ih se prije liše, panduri ih gúrnuše u dvórište k velikom bunáru i pótisnuše ih zatim malo po malo izvan kaštela. Gastald póhrlí i dade zatvoriti težka vrata.

Rabatta i kančelir nádjoše se sami u dvorani.

— Što ćemo s Milošićem? úpita Rapicio.

— Ništa. Ne trebamo ga više. Zamólit će me i on jednom za čašu vode, ódvratí komésar.

Rabatta pozóve gastalda.

— Jesu li svi ízišli?

— Župan Dobrila leži kao panj. Izgubio je na mučilima lievo oko. Ni žbiri ne znadu, kako se to dogódílo. Ne znam, što ću s njim.

— Neka leži! Sjutra mora i on da pódpiše.

— Vele možni, nékako smo zabóravili lindarskog župana u onoj školji. Još je dolje.

— Povedi ga gori!

I stari župan dodje, praćen od gastalda. Jadnik se jedva držaše na nogama. U ono malo dana bíjaše óstario za nékoliko gódina. Buljio je preda se suhim ustima i débelim ócima.

— Góvorniče, vidiš! pókaza mu Rabatta úgovore. Podpisaše svi do jednoga. Manjka mi samo tvoj podpis.

Župan ga u čudu gledaše.

— Čudiš li se, župane! Gledaj sam; ti si pismen čovjek. Što si se tako prignuo i pokunjio? Što ti je?

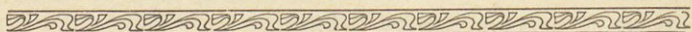
Lišiti (opleniti, vzeti komu kaj), *liše se ih* rešijo se jih; *gurahu* so suvali, *gurnuše* so sunili; *bunar studenec*; *pohrliti* pohiteti; *nadjoše* (na-idoše) so našli (sta našla); *što, ništa* kaj, nič; *jednom* nekoč; *neka* naj; *zaboravim* pozabim; *škulja* luknja, jama; *praćen* (*pratiti*) spremljan; *držaše, gledaše* je držal, gledal; *pred(a) se; pokunjiti se* glavo povesiti.

— Žedan sam, šane starac.

— I ti? Dobit ćeš čašu vode i poći ćeš u svoje selo, samo prije podpiši! Na! pruži mu Rabatta pero.

Starac uze pero, nâsloni se laktom na stol i poče se podpisivati pod dugim nizom križića i iména. Pisao je poláko, drhćući težkom stáračkom rukom. Suza mu izkoči iz oka, puznu niz obraz i kane, okrugla i mutna, na one pódpise.

— Drži! Ponési to našem gospodaru, reče starac, i úputi se prígnutim ledjima i néstalnim kórákom k ótvorenim vratima.

MORJE (DALMACIJA).

VÁLOVI ŽIVÓTA.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV, ZADAR.

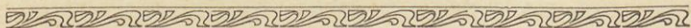
Lóme se vali živóta,
šiba ih bura i slota
i zima sa gorske kose.
Lóme se vali i nóse
jadne i bogate barke,

Žedan žejen; *šanuti* (šapnuti) šepniti; *dobit ćeš boš* do-
bil; *poći (poiti) ćeš boš šel* (pojdeš); *stol* miza; *niz* vrsta; *drh-
ćući* drhteć; *starački* (od: starac) star; *puznu niz* je spolznil(a)
dol po . .; *prígnuti* pri(po)gniti; *lome* lomijo; — *život* življenje
(životopis!); *slota* droben dež s snegom; *sa gorske kose* z gor-
skega grebena.

na njima sanke i nade,
želje, čeznúća i varke.
Lóme se vali živóta,
šiba ih bura i slotá! — —
— — Kuda to hrle ti vali,
ná njima kuda će ladje,
kakvi ih čekaju žali,
kad sunce úmorno zadje?
Vjetar i plače i stenje,
a val se zá valom penje,
tálas za tálasom vrti — —
Sve barke male i velje,
i tuga i sreća vedra,
svi sancí, nade, sve želje,
pristaju spúštenog jedra
ná tíhu óbalu smrti!

„Vienac“.

Čeznuće koprnenje; *varka* prevara; *kuda* kod; *hrle* hitijo; *žal* obrežje; *talas* val; *umoran* truden (prim. od-mor!); *zadje* zaide; *stenjati* ječati; *penjati se* (pnem, peti) vzpenjati, dvigati se; *velji* velik; *sanak* (prijeten) sen; *pristajati, pristajem* prim.: pristan; *spuštenog jedra* spuščenega jadra (s spuščenim j.).

POD SVIEĆOM.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV.

Ladja je púzila lágano, lágano uz kraj. Na pramcu (provi) buktio na željeznom svjétlilu živi plamen. „Luč“ je puckétala pod lízajima vatre, vrcala várnice, a more se pod svjétlilom ískrilo i žáriló. U ladji véslao jak momak. Izpálilo ga sunce, ízpralo ga more, taman pravi junak.

Na pramcu do svjétlila ustrmio se kao stup postárijí čovjek. Držao úspravno vélike osti, da ih spusti u more, čim se úkaže pod plámenom lubin ili druga riba. Već mu se bielio po koji vlas u kosi, al je još bio krepak i snažan. I njemu se vidjelo na licu, da se dosta bório s biesnim válovima, da je póbratio vijor, a pósestrio olúju.

— Tone — prózbori pótiho veslač.

— Ne diváni, Frane, úplašit ćeš ribu. Il si žena, da ne úmiješ šútjeti?

— Na srcu mi je nešto — zamljaska Frane.

Pod sviećom pod svečo (ribiška svetiljka); *puzila* polzela; *uz kraj* ob kraju; *pramac* prednji del ladje; „*luč*“ trske, ki gore na „svetlilu“ (na neki železni pripravi), ko gredo ribiči na ribe; *pucketati* pokati, prasketati; *vatra* ogenj; *vrcati* brizgati, spuščati; *varnica* iskra; *momak* mladenič, fant; *izpáliti* izžgati; *taman* baš; *ustrmiti*: strm; *stup* (stolp) steber; *postar* postaren; *uspravno* (vz . .) po koncu; *lubin* neka riba; *već* že; (*v*)*las*, *kosa* lasje; *snažan* močen; *vijor* vihar; *oluja* nevihta; *pro-zboriti* izpregovoriti; *potiho* (prilično) tiho; *divaniti* se razgovarjati; *uplašit* ćeš boš uplašil; *šútjeti* molčati.

— Do vraga, póbjegao mi krasan lubin. Sad góvori, bolan, kad ga je ódnio belaj. — I óbrati se malko ribar k mladomu veslaču.

— Ja sam te zvaó večeeras „pod sviécú“, ne da lóvimo — zápoče Frane — ízlika je to bila. Htjelo mi se biti s tobom na samu, pówjeriti ti se kao bratu, al prije . . .

— Što prije? — okrenu se sasma ribar i sjede — bésjedi!

— Eto, daj mi tvoju rieč, Tone, da se ne ćeš ljútiti, da ne ćeš planuti.

— Bilo što bilo, evo ti rieči. Rieč, pa čovjek! I pruži mu désnicu.

Ti si se vratio, Tone, iz Amerike. Bogat si se vratio i sviet veli, da se kaniš kućiti.

— Kanim, Frane . . .

— I góvore, da úzimlješ Mênu lvićevu.

— Pa?!

— Je l' istina?

— Što je tebi stalo — — gle ti njega . . .

— Eto već se ljutiš. Ja hoću, da budem s tobom iskren. Ljubim Mênu.

Ti?!

— Ne ljuti se, po Bogu brate. Ona me ljubi i ne budi nam sreći na putu!

— Meni je vjeru dala — plane ribar.

— Silom. Róditelji to hoće, jer u tebe pjeva kesa, al ona mi sama reče: „Govori ti s Tonom, ja

Odnio odnesel; *belaj* nezgoda, bes; *večeeras* (ta večer) nocoj; *izlika* izgovor; *na samu* na samem; *što* kaj; *okrenu* je okrenil, obrnil; *sasma* (sasvim, posve) povsem, popolnoma; *rieč* beseda; *bilo što bilo* naj bode kar koli; *pružiti* prožiti, dati; *kućiti* si kočó, dom staviti, gospodariti, *k. se se ženiti*; *što je tebi stalo* kaj tebi mar; *gle* glej; *jer u tebe ker pri tebi*; *kesa* možnja.

ne mogu. Bojim se.“ — Možeš li, a ti je óstavi, ne možeš li, ja ću u sviet, da póginem od boli. Smétati ne ću tvojoj sreći, ni crniti tvoje kuće. Ne znam, kako će Mèna s tobom, al úginut će kao ruža bez sunca. Mala smo djeca, Tone, bili, kad si ti još bio u Americi, a mi se već vrzli po stienama, ígrali se skrivačka I jednom se nádjosmo óveći pod noć na žal, pa joj rekoh rázblažen: — Meno, poljúbi me! — „Karala bi me mama“ — ódvrti ona, al ne póbježe. Ja je pritégoh k sebi, poljúbih ju. Onim cjélovom svézasmo srca, pa se závjerismo. Valjda je Bog tako htio, a što Bog sveže, nije pravo, da sviet rázveže Ríbaru Toni cáklilo se već oko.

— Govori, Tone — u tvojoj mi rieči sreća i zla kob.

— Uzmi ju, brate, — prózbori ganut Tone. Moj ti blagoslov, od Boga sreća! Vratit ću se u sviet, kad mi nije sudjeno, da me grle njezine ruke. Umriet ću samóhran.

— Hvala ti i stoput hvala kao íkomu! Óstani uz nas! Dvorit ćemo te i ljubit kao otca. Ne, Tone, ne bojim se ja tebe. Zlatna si srca.

Tone otre suzu, pa će:

Je ostavi jo pusti; smetati motiti; kad još ko še; vrsti (vrzati) se kakor prikovan biti in se neprestano kje muditi; skrivačka se igrati skrivalico . . ; jednom se nádjosmo (naidosmo) nekoč smo se našli; oveći malo večji; žal obrežje; rekoh sem rekel, je pritegoh sem jo pritegnil; cjelovom svezasmo s poljubom smo zvezali (sva zvezala); zavjerismo se (vjera) zvestobo obljubiti, zaročiti se; valjda (velja da) po vsej priliki, najbrž; cakliti se (stakliti se) = kakor steklo se svetiti; kob (srećanje) usoda; ganut ganjen, ginjen; vratit ću se (hoću = hočem) se bom vrnil; kad nije sudjeno ko ni (pri)sojeno; nje(zi)n; samóhran samski; stoput stokrat; itko (i tko) kdorkoli; uz nas poleg, ob nas; zlatna srca zlatega . . ; otre je otrl; će (hoteti) je dejal.

— Eno ti moje kuće na žal! I onáko nemam nikoga. Nek bude tvoja i Mênina! Kad záčuju njezini za dar, prije će biti tvoja. Stanóvat ću uz vas — gledat ću, gdje se ljubite. Bit ću sretan s Vaše ljubavi. Ja Mênu nisam ljubio, htjela mi se samo pod stare dane pláninka. Bog je drugčije htio, blagoslóvljeno budi ime njegov!

— Tone!

— Frane!

I dva se mornara zágrliše i poljúbiše. Takova srca stvara gordo more, radja biesna olúja . . .

Na svjétlilu ugásio se plamen, ali u srcima onih ljudi búktio je novi plam, plam one svete ljubavi, kakvu je zámislio Bog, da bude medju ljudima, kad ih je stvorio na svoju priliku.

„Vienac“ 1896.

Onako (on) tako, itak; *nek(a)* naj; nje(zi)n; *gdje* kje, kako; *bit ću* (hočem) bodem; *s ljubavi* radi . . ; *planinka* gazdarica, gospodinja; *zagrlíše* (*grliti*) so se objeli (sta se objela); *gord* mogočno ponosen; *radja oluja* (po)raja, rodi nevihta; *buktjeti* plapolati.

SLAVONIJA.

STRN.

IZ SLAVONSKOGA SELA. NAPISAO RUDOLFO FRANJIN MAGJER (UČITELJ U ŠLJIVOŠEVCIMA).

Prípiče sunce . . .

Ona žuta ílovača — ínače težka i hladna — rázpucala úpoprieko i sve se runi u sícušan prah, a ono rázpucano zjáló od dana do dana biva sve šire, dublje.

Srpanjski je vrući dan i ona zápara úbija i lišće i cvieće . . . i čovjek rázteže úmorna uda, na koja kao da je sio veliki teret, tíšteći svojom težinom i ciédeći znoj do zadnje kapi . . .

A selo — ovo máleno selo, ókruženo késtenima i lipovim drvećem sa záprašenim liščem, míruje na svojoj ilovastoj grudi. Ljudi gotovo ne ízlaze iz svojih klímavih kućica i záčadjenih kíljera, već leže ili sjede u kakovom kutu u débelom hládu i vode divan. Čavrljaju o ovogodišnjoj žetvi i dok se jedan tuži, dotle drugi zahváljuje Boga . . .

Pripiče pripeka; *žut* (žolt) rumen; *inače* drugače; *razpucati* razpokati; (*k*)*runiti* lomiti, trgati; *sícušan* (sitan, sičan) droben; *sve šire* = vedno širje; *dublji* globlji; *srpanj* julij (mali srpan); *zapara* sopara; *lišće* listje; *umoran* truden (od-mor); *sio* sel, sedel; *teret* breme; *drveće* drevje; *klímav* majav (klimati = majati); *čad* saje; *kiljer* spalnica za starše in deco, pri zadrugah, kjer ima vsaka obitelj svoj lastni kiljer; *već* (mar)več, (tem)več; *divan* (zbor), razgovor, (divaniti = razgovarjati se); *čavrljati* brbljati; *ovogodišnji* toletni, letošnji.

— Idi, Boga ti . . . tko bi nama nadavao — a?!
Uródílo dosta, koliko i treba, pa hvala Bogu . . . Dobro
je i ne dao Bog gore . . . eto.

— Jest, tako je to . . .

— Ima pravo . . .

— Baš tako . . . — odsiéče nápokon četvrti, a
onaj stárkelja Tadija samo žmirúčne svojim škíljavim
zelenim ócima i stane, onáko zádovoljan sam sobom
i povladjivanjem zadrugára, kimati nekud kao važno
svojom prósjedom glávicom.

— Ja, ja — â . . . dobro je tako i ne dao samo
Bog gore . . . Liepo je nama, a dobro i préviše. Jest,
duše mi, jest . . . Onda je malo ušútio i záhvatio
mlóhavim ústima sape, pa na čas odahnuo.

— Ja, ja — . . . opet će on. Vidiš ti, dè, kako
je ono Tanasiji pa njegovoj babi Sáveti . . . vidiš
samo. A nekad prvi gazda u selu . . . prvi. Najbolje
zato mir . . . dobro je, pa hvala Bogu — i stárkelja
závrši. Nije mu se danas više ni dalo, a óvamo
opet ova nésnosna žega, a ta suši grlo od ráz-
govora i ne da slóobodno divániti. Kao po dogovóru
bivao žamor o ljétini sve slábiji i čas se prídigne
jedan zadrúgar pa ode u svoj kiljer, čas drugi i
svi tako.

Tko kdo; *nadavati*: dovolj dati; *gore* hujše; *je(st)* dà; *na-
pokon* (na po kon, konec) = naposled; *starkelja* stavec; *žmiruc-
niti* (žmiriti) = zažmeriti, zamežati, žmirav = škíljav; *stane*
začne; *povladjivati* (povladiti) = pritrjevati, odobravati; *nekud*
nekod, nekako, prim.: nekam neprijazen; *prosjed* (sjed = siv),
kdor že sivi; *previše* preveč; *ušutjeti* umolkniti (šutjeti = mol-
čati); *zahvatiti* prijeti, zajeti; *mlohav* slab(oten), mlahav; *će* (hoće)
reče, prim. češ; *de!* daj! glej; *nekad(a)* nekday; *gazda* gospo-
dar; *ovamo* sem, tod; *žega* pripeka, vročina (žgati!); *žamor*
(prim. žubor) šum, čebljanje; *čas-čas* sedaj-sedaj.

A sunce — ono rázpaljeno sunce prípiče; zrak sve igra, rázpućano zjalo zemlje biva sve šire i dublje, one stábaljke sve se sávijaju i zakovrćavaju i deru na pola . . .

I.

Tanasija Vrbešić i njegova zákonita žena Sáveta pábirče već od jutra po tudjoj strni i kupe onáko drhtavom i slabúnjavom rukom sve vlat po vlat . . . zrno po zrno.

Tanasija, bijel ko ovca, grbavih ledja jedva se drži na nógama, a onaj znoj, koji se pomiéšao sa žutom prášinom na návoranom njegovu licu i čétinjastoj bradi, sve se ciedi niz uši i šiju i óstavlja trag, ko voda, kada poslije pljuska dere póvršinom zemlje. Njegove póderane lánene gaće i kóšulja sve se liepe uz tielo, a kako se sáгнуo do zemlje, razgálila mu se ópaljena ledja, a kosti rébara izskóčile prst daléko nad kožom.

Sáveta, slabúnjava starica, još spórije se póvlači za Tanasijom. Ona njézina krézuba usta, pa lice, pó-suto žutocrnim bradávicama, pa ona crnina, koja je od névremena već sasvim pozelénjela — pravi bogalj. Svaki čas se uzprávljuje, a onda porávnjava svoj opreg i brížljivo vadi iz njega boćicu i — —

Stabaljka (stablo) steblo; *zakovrćavati* (zakovrćiti, kovrčast) kodrati; *deru na pola* razdirajo, pokajo na polovico; *pa-birćiti* paberkovati; *onako* na oni način, tako; *kupe* (*kupiti*) nabirajo (s-kupaj); *sve vlat po vlat* neprestano lat (klas) za latom; *navoran* nabran; *niz uši* dol po ušesih; *šija* vrat (šijnjak!); *trag* sled (prim : natrag = nazaj); *površinom* po površini; *poderane gaće* oguljene breguše (gate); *košulja* srajca; *uz tijelo* ob telo (k telesu); *sagnuti* pripo-gniti (predlog : sa, s!); *ledja* hrbet; *još še*; *spor* počasen; *njezin* njen; *krézub* škrbav; *crnina* črna obleka; *sasvim* povse, popolnoma; *uspravljati se* se vzravnavati; *bogalj* u-božec, berač; *opreg* (*pregača*) predpasnik; *vaditi* ven vzeti; *boca* steklenica.

— Tanasijo . . . ima još malo, pa gučni
Dè, ja ću da úginem ko pašče od te slabine. Tana-
sijo — oh . . .

On onda, da ne zákasne, pusti i pábirčenje, pa hvata za bocu.

A pábirčenje to ide sporo . . . jako lágano.

— Skupi ti ona mašina (tu rieč je ósobito jakim glasom izgovarao) svaku mrvu . . . , sve. Ta ti mašina - sátrla ju nebesa! — ne da više čóvjeku siró-mahu ni dahnuti, níkada . . . ne da ti ona. Vidiš, Sá-veto . . . da vidim, koliko smo ti toga nákupili danas.

Saveta pókaže u opreg, a Tanasija zákima glavom . . .

— Ni za dva deci . . . ni za večeru. Treba još da se kupi. Ajd, babo, dè . . .

I svaki krene na drugu stranu onáko bosónog i pun ogrébotina od strni. A one suhe slamnate vlati sve šušte pod nogom i zaderavaju pod kožom i rá-njave noge prokrvávljuju.

Tanasija i Saveta klonu.

— Ne mogu više . . . dosta je za danas, ne mogu . . .

Saveta sjedne, a Tanasija samo se tupo zágleđa u onu nepréglednu ravan i zástenje glasno.

— Još malo . . . to nije ni za dva deci . . . što je to . . . — sokólio Tanasija. Pa onda može nas do sutra préstići Andrišin Rokoš, pa ćoro Ilja . . . Dè, još malo, ili pak ne će biti od dućándžije ništa.

Gucnuti (gucati, gutati, gut) požreti; *pašče* (*pseto*) ščene; *onda* tedaj; *hvatati* prijemljem, sežem, lovim; *lagano* polagoma; *rieč* beseda; *s(a)trla*; *deci* dešetinka litra; *skupiti* (nakupiti, kup), sebrati, pobrati; *ogrebotina* (ogrebsti) prask; *klonuti* omagati; *mogu* morem; *zastenjem* zastokam; *sokoliti* bodriti; *prestići stignem*, prehiteti; *ćoro* (ćor, ćorav) enook; *dućándžija* trgovac (dućan = trgovina, štacuna; *ništa* (ni šta) nič.

Ove zadnje rieči kanda pomógoše, i ona se prí-digne.

— Drago, drago . . . Tanasijo — ô — Tanasijo, pa pod stare dane . . . Vidiš, vidiš . . . kázala sam ja tebi: nemoj, čóvječe, dirati u ono, što ne úmijemo mi, da, da, što nije za naš soj — i baba póčela po svojoj staroj návadi predbacivati mu sádašnju njihovu biedu. Nije ono bilo za nas, pa eto . . . ne bi ni to danas bilo ováko . . . ne bi.

II.

A bila Saveta iz najvidjévnije kuće u selu. Dóla-zili momci u snubóke sa sviju strana i od svakoga soja, ma ona htjede Tanasiju — —

— Pa eto . . . šta mi možete. Ne ću drugog . . . ili u bunar . . .

I živjeli oni dobro. Djecu već odhránili za žé-nidbu i údaju, a onda došlo zlo u njihovu kuću . . . došlo rázpadanje.

Sam Tanasija više puta kázuje:

— I onda . . . onda neki od naših ljudi ódoše u Ameriku, a grunt svoj dali bud za što. Dè, ti, Tanasija . . . kupi ti to . . . pa dobit ćeš jeftino . . . nudili oni. Ja eto imao djece, pa mislim: bit će to dobro za njih . . . samo ódakle para — a?! . . . — Bio onda još na živótu onaj naš uprávitelj — ne vidio níkada lice nébesko . . . ne vidio! — pa meni ravno u brk: Bać' Tanasijo, ako tebi treba novaca, samo ti k meni u obćinu, pa koliko tebi treba. Dobit ćeš ti iz

Kanda kao(no) da = kakor da; *pomogoše* so pomogli (e, a); *soj* čin, stan; *drago* dragi, draga; *nemoj dirati* ne diraj; *vi-djevan* ugleden; *ma htjede* a je htela; *bunar* studenec; *udaja* udati se, možitev; *odoše* so odšli; *bud za što* bodi za kar, za kako ceno bodi, pod nič; *jeftin* cenen; *bit će* (hoće) bude; *odakle* (odkle) od kod; *para* novac; *baća* brat (v milovalnem govoru).

„šparkasine udruge“ na svoj grunt uz íntereš od sedam forinti na sto. Pa to ti na pet godina, a onda možeš prolongirati . . . I tako ti ja digao na svoj grunt — ko da i danas gledam — pet hiljada forinti . . . pet hiljada. Nije to šala . . . Zemlju sam razdielio medju djecu i na njih prepisao, a onda živio neko vrijeme kao bubreg u loju. Najstarija djevojka dvije nádjelje danā ~~zatim údata~~, ona moja dva sina nádarena grun- tom . . . a ja, ja pet hiljada duga! Pa sini pródali svoju zemlju i otišli u Ameriku. Nesretna ta Amerika! Otišli i — kažu — prógutalo ih véliko more. Otišle moje nade, otišlo sve moje . . . O — ôj . . . i tada je óbično Tanasija zárídao ko ljuta gódina, a njégova Saveta urlíkala i bacala se od plača na kóljena i grizla i čúpala kosu.

— I onda . . . nekako oko šest mjeséci mórao sam plácati kámate, pa ono za člana, šta li je ono bilo? — pa za nekake úplatne diélove, a óvamo ni para, ni djece, ni grunta. Udarile zle godine, vélika skupóca, a občini daj opet pórez, pašárinu, namet, rábotu i . . .

I tu póčinje sada pravo stradanje njégovo. I dok su drugi stjekali, proširivali svoj imútak, dotle je on jedva smogao od plódine toliko, da námiri nešto ká- mata za onaj dug . . . Ne može ti ono od tako pedlja zemlje i samo sa četiri ruke . . . ne ide to níkako — govorio Tanasija — — — — — — — — — —

Bilo to lanjske godine u to doba.

Nedjelja je . . .

Uz íntereš ob obrestih; hiljada tisoč; bubreg ledvica, obist; (za)ridati zaihteti; urlíkati tuliti, vpiti; čupati puliti; ka- mata obrest; skupoća draginja; perez davek; namet doklada; stradati trpeti; stjecati pridobivati; plodina pridelek; namiriti narediti, da je kdo miren, poravnati; sa č. r. s štirimi rokami.

Ljudi izmíljljeli iz onih pódrтина, a poslije večernje ravno pred kuću Tanasije i Savete. Skúpilo se tu čitavo selo. Nástalo gúranje, metež. Sve nékoliko po nekoliko rázpravljaju u hrpi.

— Nije to trebalo biti . . . ne bi do toga ni došlo, da je bilo soli u glavi . . . ne bi, tako je to.

I Andro Koprivanac ízbeči svoje bjélkaste oči i náškubi ustne.

— Ne bi, da, da . . . ko po dogovóru kimnu njih nékoliko, a onda ušúti sve u toj hrpi.

Andro se zámisli, pa će opet nešto da kaže. Znao on, da njégova, kao glavara sela, vrijedi za deset drugih, zato i premišljavaše dugo.

— Ja, tako ti to . . . pa uz taku još djecu, morao Tanasija própasti.

— Morao . . . morao . . . ódjekne povladjivanje.

— Pa ono njégovo žedno grlo . . . (tu je pódigao glas) — i to ga úbilo.

— Ubilo . . . tako je.

— Rákija, pa još špira. Nema tu danas one prave, ko prije. Ókrsti nju Joško pet puta, prije nego ju mi pijemo. A Tanasiji úlije po vode, kad slabo i onáko plaća . . . A i sad — kažu — da se nákresao špire, pa s babom krče u kiljeru — —

— Valjda i ne sanja, da će doći gospóda — upléte se jedan od mladjih, da i on nešto kaže.

Dotle je i medju ženama bilo živo.

— Čuješ, teto Ano . . .

Izmiljeti izlesti; *gurati* suvati; *izbečiti* izbuljiti; *naškubiti* namrdniti; *kimnu* je kimnil; *hrpa* gruča; *će da kaže* hoće reći; *vriediti* vreden biti; *premišljavaše* je premišljaval; *rakija* žganje; *špira* pijača od špirita in vode; *povladjivanje* pritrjevanje; *po* = pol; *krče* hrče, smrči; *valjda* velja da, najbrž.

— A?

— Kažu ljudi, da su dužni šest hiljada . . . šest hiljada.

A Ana samo se podbóčila, one tanke njezine pódbočene ruke čine se ko ručke od débeloga lonca . . .

— Kako, šest hiljada . . . što je to? . . . Deset . . . je, je; deset hiljada i pet forinti imaju oni duga u šparkasi.

— Samo ako nije i više . . . neka će krézuba.

— A šta je kod Joške — a? . . . opet će važno teta Ana. Šta je tamo za špiru, pa za kruh?

U to nástalo gíbanje i žamor se stao utišavati.

— Dólaze gospóda . . . eno!

Mir i nápeto izčekívanje.

Pisar Šimo stao na to čitati: „Ódpisom slavne kr. kótarske óblasti pod brojem . . . od . . . 190 . . . u korist verésijske údruge u“ i t. d. — i t. d. — — — — i dražba zápoče.

Uz ono stereotipno: Tko da više? . . . Prvi put . . . drugi put . . . samo se čulo pótajno šapútanje i dogováranje . . .

Još iste večeri sjédjeli Tanasija i Saveta onáko mámurni od špire, pa od pótištenosti i sramóte — šta li? — tamo na kraju selskoga pašníka . . . Drugi su dan nékako izmólili, da smiju noćivati kod nekih daljnih prijatélja i drugova, a onda stali obilaziti od kuće do kuće i tu komádić kruha, tu koji filir, pa gutljaj špire — i novi zápoče život — — — — —

Popústila žega . . .

Oni prvi crvenotamni traći večernjega sútona padali, a Saveta i Tanasija pogadjali se s Joškom za pábirčeno klasje.

Čine se se zdijo; *kotar* okraj; *veresija* (vjesesija), kredit; *uz ono* ob onem; *mamuran* od pijanosti še meglén; *filir* vinar; *traci* (traki) žarki; *suton* zaton, zapad.

— Gospódar Joško . . . daj barem tri. Šta je za nas dvoje samo dva deci . . .

— Smíľujte se, bit će sutra više . . . — izmuca Saveta.

Kad su potróšili zásluženo, stali tetúrati iza bašča, da gdjegod prénóće. Onáko na pô mrtvi od úmora i stárosti jedva su kóračali po onoj ledíni i pómicali se šutke napried. Ódmicali sporo i u onoj tami izgúbili se ko dvije tamne sjene . . .

* * *

Sáneno i mékano zagrijavalo srpanjsko jutro. lšao sam po svojoj návadi, da se náúžijem svježega zraka i one svjézosti tamo podno Papuka i Krndije.

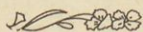
Kako je nočas jaki pljusak pókupio dobráno prášinu i nápunio járuge do vrha vodom, véselo su ronile guske u onu mutnu vodu i kljúvale po svojem perju.

Tamo iza bašča skúpilo se nešto seljaka, pa vuku nešto iz šamca.

Podjem ónamo.

. . . . A Tanasija i Saveta léžali su nákažena líca, a od one žute zemlje i mulja sasvim zámusani i blatni. Ljudi nagádjali, kako su se zagušili i dóspjeli u ovu baru . . . dok se ono sáneno jutro uozbíljilo i za čas návuklo ná se gomilu kišnih oblaka i zatutnjilo grómornom tútnjavom. — — —

Barem vsaj; izmuca izjeclja; bašča vrt; gdjegod kjersi-bodi; šutke molče; podno po dno, pod; nočas nocoj (prim.: letos, danes itd); pokupim poberem; jaruga klanec; teturati životariti, kolebati; iz(z)a; nešto nekaj; šamac obkop, mlaka; mulj naplav; zamusan zamazan; nagadjati ugibati; uozbiljiti poresniti; zatutnjiti votlo zadoneti (tutnjava).

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000380331

